NRC HANDELSBLAD

Dinsdag 20 januari 2009 Jaargang 39 no.93 Algemeen Handelsblad (1828) en Nieuwe Rotterdamsche Courant (1844) Bezorginformatie: www.nrc.nl/service of 088 5720 555 ma/vr tot 19.45, za tot 16.45 **Prijs €1,75** nrc.nl

Ook op grote diepte blijkt Tasmaans koraal af te sterven

Wetenschap: pagina 8

Michaëlla Krajicek: liever gelukkig dan in de top-20

Sport: pagina 10

nrc.nl/inauguratie
Volg de inauguratie van Obama

Binnenland 2, 3
Buitenland 4, 5
Familieberichten 6
Opinie 7
Wetenschap 8
Kunst 9
Sport 10
Economie 11-13
Beurs 14
Radio en televisie 15
Achterpagina 16

Obama Miljoenen in Washington voor inauguratie eerste zwarte Amerikaanse president, wereld kijkt uit naar zijn daden

Koffie met Bush, eed, toespraak, lunch, parade, gala's: Obama's inauguratie van uur tot uur (Nederlandse tijd)

10 uur 's ochtends (4 uur 's ochtends in Washington): de National Mall, het park tussen Witte Huis en Capitool, gaat open voor mensen zonder kaartje, die alles op videoschermen kunnen volgen.
14 uur: Mensen met kaartjes voor de ceremonie kunnen bij het Capitool naar binnen.
15.55 uur: President George W. Bush en zijn vrouw Laura drinken in het Witte Huis koffie met Barack en Michelle Obama.
16 uur: De festiviteiten op het podium voor het Capitool beginnen met muziek van de mariniersband en kinderkoren. Senator Dianne Feinstein heet iedereen welkom. Dominee Rick Warren spreekt een zegen uit. Dan treedt Aretha Franklin op.
17.30 uur: Obama en toekomstig vicepresident Joe Biden arriveren bij het Capitool, waar ook het echtpaar Bush aanwezig zal zijn. Biden wordt beëdigd.
18 uur: Obama legt de eed af en houdt aansluitend zijn inauguratietoespraak. Dan leest Elizabeth Alexander een gedicht voor, spreekt dominee Joseph E. Lowery een zegen uit, en volgt het volkslied.
18.40 uur: President Obama begeleidt oud-president Bush en oud-vicepresident Dick Cheney bij een afscheidsceremonie.
19.05 uur: Obama gebruikt de lunch in de Statuary Hall.
19.25 uur: Bush spreekt op de luchtmachtbasis Andrews, voor vertrek naar zijn huis in Texas.
20.20 uur: Obama inspecteert de inaugurele optocht met fanfarekorpsen, schoolbands, dansgroepen, artiesten en maatschappelijke organisaties over Pennsylvania Avenue naar het Witte Huis. Obama kijkt toe vanaf een met kogelvrij glas beschermd podium tussen Lafayette Park en de ambtswoning.
24 uur (6 uur 's avonds in Washington): eerste gala's beginnen. Obama bezoekt als eerste van in totaal tien galafeesten, het Neighborhood Inaugural Ball met optredens van onder andere Beyoncé, Mary J. Blige, Mariah Carey, Faith Hill, Jay-Z, Alicia Keys, Shakira, Stevie Wonder en dj Nick Cannon.

Advocaat en journaliste in Moskou vermoord

MOSKOU, 20 JAN. De 34-jarige mensenrechtenadvocaat Stanislav Markelov is gisteren in Moskou doodgeschoten na afloop van een persconferentie die hij gaf. De 25-jarige freelancejournaliste Anastasia Baboerova werd ook geraakt. Zij overleed enkele uren later in een ziekenhuis.
Pagina 4 en 7 (commentaar)

Geen gevangenen Guantánamo Bay

DEN HAAG, 20 JAN. Nederland blijft weigeren gedetineerden uit de omstreden gevangenis op Guantánamo Bay van de Verenigde Staten over te nemen. Dat blijkt uit een brief van minister Verhagen (Buitenlandse Zaken) aan de Tweede Kamer. **Pagina 2**

Adempauze in crisis Den Helder

DEN HELDER, 20 JAN. De gemeente Den Helder last een periode van bezinning in over het aanblijven van burgemeester Stefan Hulman. Die tijd wordt gebruikt voor overleg met de commissaris van de koningin. **Pagina 3**

SNS Bank gebruikt garantieregeling

ROTTERDAM, 20 JAN. SNS Bank gaat gebruikmaken van de garantieregeling van minister Wouter Bos (Financiën). De bank wil een obligatielening uitgeven van ten hoogste 2 miljard euro. De Nederlandse staat staat daarvoor garant.
Pagina 11

Fiat in de slag om deel van Chrysler

ROME, 20 JAN. De Italiaanse autofabrikant Fiat en het Amerikaanse bedrijf Chrysler hebben vergevorderde plannen voor een strategisch partnerschap. Fiat zou een belang tot 35 procent in het wankelende Chrysler willen nemen.
Pagina 13

'Opwarming door minder mist'

ROTTERDAM, 20 JAN. Het aantal dagen met mist of nevel is de laatste dertig jaar in Nederland opvallend gedaald. Ook in andere delen van Europa is die trend waargenomen. De afname kan een deel van de uitzonderlijke opwarming van Europa verklaren. **Pagina 8**

Bewolkt

Morgen overwegend bewolkt maar droog. Een matige zuidwestenwind en maxima rond 5 graden. Donderdag tot en met zondag: regenachtig en zacht met een stevige westen- tot zuidwestenwind.
Weeroverzicht: pagina 15

Zie Kamagurka ook in actie op nrc.tv

Nieuw begin met de brutaliteit van de hoop

Barack Obama liet met zijn eigen geschiedenis zien dat er altijd hoop is, ook als de omstandigheden ongunstig zijn. Vol optimisme laaft het land in crisis zich nu aan de nieuwe man.

Door onze correspondent TOM-JAN MEEUS

WASHINGTON, 20 JAN. De Verenigde Staten beginnen vandaag opnieuw. Helemaal opnieuw. Het verleden is voorbij – en alles van vroeger is jammer. Vanaf vandaag zijn de Verenigde Staten het land van Barack Obama en van Barack Obama alleen, de man in wie het land een bijna grenzeloos vertrouwen heeft.

Toch kan het optimisme op de gezichten van de massa's die in Washington feesten rond Obama's inauguratie op een buitenstaander gemakkelijk een gespeelde indruk maken. Is dit wel écht?

Het kost weinig verbeeldingskracht om te voorzien dat de erfenis van George W. Bush, de gehate vertrekkende president, nog wel even gevoeld zal worden. De crisis is zo ernstig dat de enige uitweg voor Obama is het begrotingstekort, dat volgens de prognoses in 2009 uitkomt op een ontluisterende 40 procent van de federale uitgaven, verder op te voeren. Wie daarover optimistisch wil zijn heeft tijdens economieles niet goed opgelet.

De oorlog in Irak zal worden beëindigd maar er blijven nog tienduizenden militairen in het land achter. De oorlog in Afghanistan wordt opgevoerd – en zal zeker een hoger aantal slachtoffers eisen. De beloofde snelle sluiting van Guantánamo Bay is vrijwel zeker niet mogelijk. En zo zijn er nog wel tien onderwerpen waarvan vaststaat dat de beloftes schril zullen afsteken bij de realiteit.

En tóch is er dat optimisme, de blijmoedige ontvangst van de nieuwe dag. Wie de afgelopen dagen in Washington rondkeek kan het niet ontgaan. Overal vandaan zijn mensen naar de hoofdstad gekomen om erbij te zijn. Allemaal willen ze deel zijn van de massa die zich laaft aan de nieuwe man.

De nieuwe man zelf heeft het de Amerikanen de laatste twee jaar eindeloos voorgehouden. Hij nam zijn eigen geschiedenis als uitgangspunt om te laten zien dat er altijd hoop is, hoe ongunstig de omstandigheden ook zijn.

De toespraak waarmee hij zijn doorbraak beleefde, op de Democratische conventie in 2004, begon hij met de vaststelling „dat mijn aanwezigheid op dit podium niet voor de hand ligt". Maar „de magere jongen met de rare naam", zoals hij zichzelf introduceerde, deed Amerika met zijn toespraak versteld staan: het onmogelijke ís mogelijk, kijk maar naar mij.

Het werd zijn handelsmerk. Want hij, Barack Hussein Obama, verpersoonlijkte de grootsheid van zijn land: „Alleen in Amerika is mijn verhaal mogelijk."

Zo afficheerde hij zichzelf tot het gezicht van de zelfverheffing, van het vermogen tegenslag te overwinnen en het hoogste te bereiken. De brutaliteit van hoop. Hij definieerde er ook de zwarte Amerikaanse ziel opnieuw mee.

Hij ontkende het verleden niet. Hij had alle begrip voor de pijnlijke erfenis die op zo veel zwarte levens drukte. Maar ook hier was zijn oplossing dat de treurigheid van de geschiedenis geen aanknopingspunten biedt voor een betere toekomst. Alles van vroeger is jammer. Wij moeten de bladzijde omslaan. Wij beginnen opnieuw.

De benadering bleek ook in de zwarte gemeenschap op verrassend veel steun te kunnen rekenen. Het werd duidelijk tijdens de enige echte crisis in zijn nagenoeg vlekkeloze campagne, de controverse rond zijn voormalige dominee Jeremiah Wright. Toen diens preken over de blanke schuld in de openbaarheid kwamen was Obama eerst nog bereid de dominee te verdedigen, overigens zonder zijn opvattingen te omarmen.

Maar nadat Wright met zijn opinies een rol in de campagne had opgeëist, was het snel gedaan met Obama's mildheid. Hij liet de man als een baksteen vallen. Amerika, zei hij, kan niet aan de toekomst werken als het alleen maar verantwoording moet afleggen over het verleden.

Degenen die dachten dat zwarten nu afstand zouden nemen van Obama, kwamen bedrogen uit. De zwarte gemeenschap koos massaal voor de man die liet zien dat je met optimisme verder komt dan met openstaande rekeningen.

Religie speelt hierin een belangrijke rol. In weerwil van de beeldvorming verliezen traditionele religies ook in de VS terrein. Maar de *evangelicals* met hun supermarktkerken vormen een uitzondering. Zij gaan ervan uit dat ieder mens zijn verleden achter zich kan laten door als 'wedergeboren' christen God te vereren. Devotie in plaats van boetedoening. Het is ook de kern van Obama's benadering van het leven, en het is geen toeval dat hij tijdens de campagne positief werd ontvangen op de zender van teledominee Pat Robertson.

Daar komt bij dat Amerikanen zich graag laten meevoeren door andermans optimisme. Inauguratiedag is bij uitstek voor iedere burger, ongeacht zijn politieke kleur, het moment om zich met de nieuwe leider te vereenzelvigen.

Vervolg **Inauguratie**: pagina 5

Binnenland: pagina 2
Buitenland: pagina 5
Opinie: pagina 7

Barack Obama zwaait na afloop van een diner met zowel Democraten als Republikeinen, onder wie zijn oud-rivaal John McCain. Foto AFP

Wereld ziet uit naar '44'

Door een onzer redacteuren

ROTTERDAM, 20 JAN. Wereldwijd heerst optimisme dat door het aantreden van Barack Obama als 44ste president van de Verenigde Staten de betrekkingen tussen Amerika en de rest van de wereld zullen verbeteren. Dat blijkt uit een opiniepeiling van de BBC.

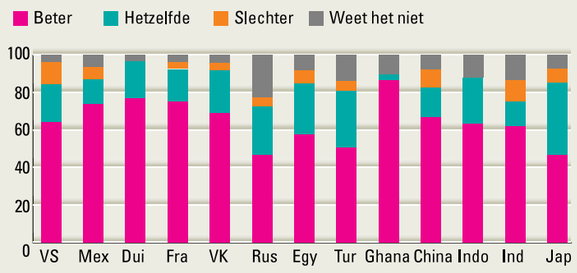
In Europa is het optimisme het grootst: driekwart van de ondervraagden in Duitsland en Frankrijk denkt dat onder president Obama de banden met de VS zullen verbeteren. Sceptischer is men in Rusland, waar 47 procent betere betrekkingen verwacht tussen de wereld en Amerika. Maar het enthousiasme groeit ook daar: toen de Russen afgelopen zomer werd gevraagd of ze veel verwachtten van een eventueel presidentschap van Obama, was slechts 11 procent positief. In de VS denkt 65 procent dat de relatie met de rest van de wereld beter zal worden.

Gevraagd naar de eerste prioriteit voor Obama wordt in alle gepeilde landen de aanpak van de financiële crisis genoemd. Daarna komt de terugtrekking van troepen uit Irak, gevolgd door maatregelen tegen klimaatverandering.

Volledige peiling via nrc.nl/buitenland

Overal hoge verwachtingen van Obama

Voorspelde veranderingen in de Amerikaanse relatie met de rest van de wereld onder Obama, in procenten van de ondervraagden

NRC 200109 / YS / Bron: BBC

Obama's eed-muziek: klassiek en multiculti

Door onze redacteur MISCHA SPEL

ROTTERDAM, 20 JAN. De beëdiging van George W. Bush was op 20 januari 2001 omkleed met gezang en gebed. Bill Clinton opteerde in 1993 voor een gelegenheidsgedicht van en voorgedragen door de zwarte schrijfster Maya Angelou uit Arkansas. En Barack Obama? Die laat vanmiddag als eerste president ooit vlak voor zijn inauguratie een klassiek topkwartet spelen.

Elitair? Nee, daar is over nagedacht. Allereerst: het kwartet weerspiegelt discreet de grootste etnische groeperingen in de Verenigde Staten. Cellist Yo-Yo Ma (van Chinese komaf) speelt samen met violist Itzhak Perlman (geboren in Israël), de zwarte klarinettist Anthony McGill en 'hispanic' pianiste Gabriela Montero (uit Venezuela). Dat Obama juist deze musici kiest, is begrijpelijk: net als hijzelf zetten deze musici hun 'multiculturele' identiteit in om bruggen te slaan. Zo won Perlman een nieuw publiek voor klezmer en verkende Ma de muzikale zijderoute. Welke bevolkingsgroep werd nog vergeten? De quakers, misschien. Maar ook aan hen is gedacht. *Starwars*-componist John Williams schreef een 'ernstig' maar toch 'uplifting' gelegenheidsstuk getiteld *Air and Simple Gifts*, een verwijzing naar een gelijknamige quaker-hymne.

De melodie duikt even, als een woordeloze echo, op. Maar de Amerikaanse toehoorder kent de tekst waarschijnlijk en weet dat die aansluit bij Obama's nieuwe koers. *To turn will be our delight, Till by turning we come round right.*

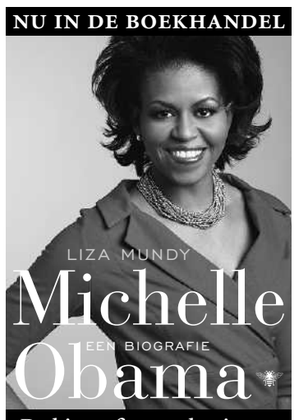
Behalve slim en vernieuwend is Obama met zijn muziekkeuze ook traditioneel: Yo-Yo Ma speelde al voor vijf presidenten, zelfs – als oude kleuter – voor John F. Kennedy.

Voor de musici is het te hopen dat het weer meezit. Voor de kijker niet. Als het erg koud is, ruilt Ma zijn antieke cello in voor een exemplaar van vorstbestendig carbon grafiet. Een zwarte cello – ook dat zal nieuw zijn.

Ingezonden mededelingen

Libris
Boekentips?
Kijk vrijdag a.s. op de Libris-pagina in het CS.
Libris. Boeken. Heel veel boeken.

NU IN DE BOEKHANDEL

De biografie van de nieuwe first lady van Amerika

Ingezonden mededelingen

THÜRINGEN

Incl. 1 uur bowlen en 1 uur tennis.

Aankomstdata: maandag, zaterdag en zondag van 26/1 t/m 26/10
Toe aan rust, ontspanning en luxe? Dan heeft KRAS.NL dé aanbieding voor u! Wij selecteerden voor u het **4-sterren-plus Fair Resort** op nog geen 15 min. rijden van Jena. U verblijft 5 dagen inclusief **ontbijtbuffet**, Italiaanse **lunch** (tussen 12.00 en 14.00 uur), **dinerbuffet**, **drankjes** (tussen 19.00 en 21.00 uur), **massagewaardebon** t.w.v. € 5, 1 uur bowlen en 1 uur tennisbaanhuur v.a. **slechts €189**! In Thüringen kunt u eindeloos **wandelen** en **fietsen**! Prijzen zijn per persoon, o.b.v. 2 personen. Reserveringskosten € 17,50 per boeking (verplicht). Zie **www.kras.nl/17512**

NH 4.2.1

KRAS.NL
waarom zou je verder zoeken

BOEK ONLINE of bel 0900 – 9697 15 cpm

Exclusief voor het toptalent dat in 2009 of begin 2010 aan een Nederlandse universiteit afstudeert:

BEST GRADUATES 2009

www.dekortstewegnaardetop.nl

Ontmoet CEO's en Managing Partners van topwerkgevers als Shell, Philips, Houthoff Buruma en Allen & Overy, doe ervaring op met assessments en maak kans op exclusieve prijzen!

Hét boek over Obama

Tom-Jan Meeuws laat zien wie Obama is en wat hem drijft. Gratis thuisbezorgd.

Zie www.nrc.nl/extra

NRC HANDELSBLAD
Slijpsteen voor de geest

6 weken kennismaken voor € 20,50

Naam m/v
Straat
Postcode/Plaats
Telefoon
Geb.datum Ingangsdatum
E-mail
Handtekening

Stuur de bon ongefrankeerd naar NRC HANDELSBLAD, Abonnementen, Antwoordnummer 92310, 3009 XD Rotterdam.

☐ Ik ontvang de krant zes weken op proef voor € 20,50

☐ Ik neem een abonnement en betaal automatisch per kwartaal € 86,30 van bank-/girorekening:

D 00172

Vul de bon in of meld u aan op **nrc.nl/abonnementen** of bel 088-5720572

BELGIË & LUXEMBURG € 2,20/DUITSLAND € 2,75/FRANKRIJK € 2,80. IN HET BUITENLAND IS MAGAZINE M NIET IN DE LOSSE VERKOOP VERKRIJGBAAR. WIJ GAAN ZORGVULDIG OM MET PERSOONSGEGEVENS. IN HET COLOFON TREFT U NADERE INFORMATIE AAN.

NRC Handelsblad
Dinsdag 20 januari 2009

Verhagen wijst verzoek VS af

Gevangenen Guantánamo niet welkom

Door een onzer redacteuren

DEN HAAG, 20 JAN. Nederland is „niet voornemens" gedetineerden uit de omstreden gevangenis op Guantánamo Bay van de Verenigde Staten over te nemen. Dat schrijft minister Verhagen aan de Tweede Kamer.

Daarmee negeert de minister van Buitenlandse Zaken (CDA) informele verzoeken uit de VS.

Barack Obama, die vandaag aantreedt als Amerikaans president, heeft meermalen laten weten dat hij de gevangenis op Guantánamo Bay snel wil sluiten. De VS gebruiken het detentiecentrum voor verdachten van terrorisme, van wie velen zonder aanklacht of vorm van proces zijn vastgezet. Dat leverde de VS felle kritiek op, onder meer uit Europa.

In de gevangenis op de zuidoostpunt van Cuba zitten nog zo'n 250 gevangenen. Tegen 80 van hen bestaat voldoende verdenking om hen in de VS te berechten. Van de overigen is vastgesteld dat ze kunnen worden vrijgelaten. De Amerikanen hebben Europese landen opgeroepen hen op te nemen.

Ondanks aanhoudende diplomatieke druk uit Washington wil Nederland niet aan dit verzoek toegeven. „Nederland ziet het als de verantwoordelijkheid van de VS om zorg te dragen van een goede afwikkeling van de sluiting. Dat geldt zowel voor eerlijke berechting van diegenen die na sluiting van Guantánamo Bay strafrechtelijk zullen worden vervolgd, als voor de repatriëring en opname van diegenen die zullen worden vrijgelaten, inclusief de bescherming van hun mensenrechten", schrijft Verhagen.

Hij is wel bereid in EU-verband met de Amerikanen „mee te denken" over „mogelijkheden om opname van ex-gedetineerden in landen van herkomst of derde landen te faciliteren". De ministers van Buitenlandse Zaken van de EU-landen praten hier maandag in Brussel over. Diplomaten achten het onwaarschijnlijk dat de ministers dan ook al een gezamenlijk standpunt naar buiten brengen.

Binnen de Unie is de opname van Guantánamo-gedetineerden aanhangig gemaakt door Portugal, dat bereid is een aantal van hen op te nemen.

In de Tweede Kamer hebben D66, VVD en GroenLinks het kabinet gevraagd gedetineerden op te nemen. GroenLinks stelt de voorwaarde dat de „openbare orde" zich er niet tegen moet verzetten.

Ter Horst opent trainingscomplex

WEEZE, 20 JAN. Minister Ter Horst (Binnenlandse Zaken, PvdA) kon gisteren ontspannen blijven lachen ondanks alle schade die er in Weeze was ontstaan. Het ging immers om een oefening. In de Duitse plaats, ten noorden van Venlo, opende de minister met haar collega uit Noordrijn-Westfalen het nieuwe Brandweer Opleidings- en Trainingscentrum (BOTC). Op de eerste dag werd onder meer een terroristische aanslag op een energiecentrale nagebootst. Op het terrein van 38 hectare, een voormalige militaire basis, bevindt zich onder meer een korte snelweg, een woonwijk met 300 huizen, spoorrails met een treinwagon en een benzinestation met tankwagen. Dit jaar zullen in Weeze zo'n 10.000 brandweerlieden, politieagenten uit Nederland, Duitsland en andere Europese landen oefenen. Foto Vincent van den Hoogen

Verdonk wil voor partij meer geld van Tweede Kamer

Door een onzer redacteuren

DEN HAAG, 20 JAN. Rita Verdonk vindt dat ze te weinig geld krijgt van de overheid om haar partij draaiende te houden. De partijleider van Trots op Nederland heeft daar vorige week over geklaagd bij bij het Presidium van de Tweede Kamer. Verdonk, die in september 2007 uit de VVD-fractie werd gezet, heeft volgens de regels van de Kamer recht op 1/22ste van het VVD-budget. Dat is 138.000 euro. Maar Verdonk vindt dat oneerlijk. De twee partijen in de Kamer met twee zetels, krijgen 207.000 euro per Kamerlid. „Dit is een verschil van € 69.000! Van dit verschil zou ik nog een werknemer kunnen aannemen om mij te ondersteunen in de fractie, hetgeen zeer welkom zou zijn."

Deel Barneveld gesloten om asbest

Door onze correspondent

ENSCHEDE, 20 JAN. Een aantal straten in het centrum van Barneveld is vanmorgen vroeg afgesloten omdat bij een brand afgelopen nacht in scholencomplex De Lijsterhof asbestdeeltjes zijn vrijgekomen. Bewoners moeten bij het verlaten van het gebied hun auto laten schoonspuiten door de brandweer. In het gebied liggen meerdere scholen, zowel voor basis- als voortgezet onderwijs. In totaal konden 1.600 leerlingen vandaag niet naar school.

OM eist werkstraf voor racisme site

ROTTERDAM, 20 JAN. De voormalige leider van de opgeheven extreemrechtse partij de Nationale Alliantie, Jan Teijn, is verantwoordelijk voor de discriminerende uitspraken op de website van die groepering. Daarvoor moet hij een werkstraf van 120 uur krijgen. Dat stelde het Openbaar Ministerie gisteren voor de Rotterdamse rechtbank. Teijn zei dat hij de racistische uitlatingen over joden en moslims niet had gezien op de site. (ANP)

Ondernemers bij sms-alarm Tilburg

Door onze correspondent

TILBURG, 20 JAN. De gemeente Tilburg, het Brabants Afval Team en leerwerkbedrijf Diamantgroep hebben zich met 2.000 diensttelefoons ingeschreven bij SMS-Alert. Tilburg wil het aantal overvallen op kleine ondernemers terugbrengen. Burgemeester Ruud Vreeman roept ook andere Tilburgse bedrijven op zich in te schrijven. „Als we allemaal alert zijn op verdachte zaken vergroot dat de pakkans."

Geldprijs voor onderzoek kanker

AMSTERDAM, 20 JAN. Ton Berns en Fred Falkenburg ontvangen dit jaar ieder 2 miljoen euro voor hun onderzoek naar kanker. Beide hoogleraren zijn onderscheiden door KWF Kankerbestrijding. Berns (Nederlands Kankerinstituut) gaat met het bedrag betere behandelmethoden voor longkanker en borstvlieskanker ontwikkelen. Falkenburg (Leids Universitair Medisch Centrum) doet onderzoek naar de rol van afweercellen bij stamceltransplantatie. (ANP)

nrc.nl/uitspraak

Een rechter mag niet oordelen over zaken waar hij zelf bij is betrokken. Maar de verleiding kan groot zijn.

VVD wijst nieuwe troepeninzet in Afghanistan af

Door een onzer redacteuren

AMSTERDAM, 20 JAN. De VVD-fractie in de Tweede Kamer sluit een nieuwe, grote Nederlandse militaire bijdrage in Afghanistan uit. Als de huidige missie in Uruzgan in 2010 is afgelopen, is voor Nederland nog hooguit een bescheiden rol weggelegd.

Dit heeft het Tweede Kamerlid Hans van Baalen, tevens lijsttrekker voor de VVD bij de Europese verkiezingen, gisteravond gezegd tijdens een door *NRC Handelsblad* georganiseerd debat in De Rode Hoed in Amsterdam.

Premier Balkenende gaf afgelopen vrijdag op zijn wekelijks persconferentie te kennen dat hij ten aanzien van Nederlands militaire aanwezigheid in Afghanistan niets wil uitsluiten. Het enige dat zeker is, is dat Nederland eind 2010 uit de zuidelijke provincie Uruzgan vertrekt. „Wat er gaat gebeuren na 201,0 zal nader bepaald moeten worden als er nieuwe verzoeken komen", aldus de minister-president.

Daarmee nam hij afstand van minister Van Middelkoop (Defensie, ChristenUnie) die na Kerst in verschillende interviews liet weten dat een nieuwe grote missie in Afghanistan te belastend is voor de krijgsmacht. In reactie op uitlatingen van premier Balkenende, die „een nieuw weegmoment" ziet als de nieuwe Amerikaanse president Obama een verzoek aan Nederland doet, zei Van Middelkoop in het *Nederlands Dagblad*: „Obama kan bellen wat hij wil, na 2010 komt er geen nieuwe, grote missie in Afghanistan. Daar is de Nederlandse krijgsmacht niet toe in staat."

De VVD sluit zich bij Van Middelkoop aan, zei Van Baalen gisteren. Hij voegde er direct aan toe niet te weten wat nog eigenlijk het standpunt van de minister is. Vorige week ontkende Van Middelkoop in de Tweede Kamer zijn uitspraken. Later kwam hij hier van terug.

Als het aan de VVD ligt, blijven in Afghanistan hooguit enkele taken voor de luchtmacht over. Voorts zouden de Nederlandse militairen volgens Van Baalen misschien „ergens" in Afghanistan een provinciaal reconstructieteam kunnen laten draaien.

Verslag van het debat op nrc.nl/binnenland

Ingezonden mededeling

ONE DAY ONLY

Geldig op:
20 januari 2009

Carlton Laptop Folio Case

Normaal € 80,00
Alleen vandaag: € 49,95

bestel op: onedayonly.nl/nrc

Correcties & aanvullingen

Lezen &cetera Live

In Boeken (16 januari, pagina 5) staat dat Tsead Bruinja, Vonne van der Meer en Bernlef op 25 februari te gast zijn in talkshow *Lezen &cetera Live* in Theater Donner Rotterdam zijn. Zij zijn er op 25 januari.

Alkmaar

De schaatsers op de foto van Cas Oorthuys (Achterpagina, 14 januari) bevinden zich op het water langs de Zijdam in Alkmaar, niet op de Oudegracht.

Sonja Prins

In de necrologie van dichtere Sonja Prins (16 januari, pagina 9) staat ten onrechte dat Wim Hazeu de biografie van Prins schrijft. Lidy Nicolasen is de auteur.

E.colibacterie

In de rubriek *de thuiskok* (19 januari, pagina 17) staat dat de Europese Unie beducht is voor de E.colibacterie in rauwmelkse kaas. Bedoeld is de bacterie listeria.

Limburg Burgemeester die bleef jaagt met hernieuwd elan 'kippen tegen het gaas'

Leers moet vechten in Maastricht

Burgemeester Leers blijft in Maastricht, onverminderd strijdbaar. Dat is nodig; de oppositie is toegenomen. „Hij was een frisse wind. Wat overblijft is wind."

Door onze correspondent
PAUL VAN DER STEEN

MAASTRICHT, 20 JAN. In zijn eerste Maastrichtse jaren had Gerd Leers wat van de koning Midas van gemeenteland. Alles wat hij aanraakte, veranderde in goud. Zijn daadkracht en duidelijkheid oogsten lof. Talrijke prijzen en een verkiezing tot beste burgemeester van Nederland kwamen daar nog bovenop. Leers heeft er profijt van gehad, zegt hij achteraf. Het gaf hem de ruimte om zaken te benoemen. Het opende deuren in Den Haag en Brussel. Tegelijkertijd was het hem toen al duidelijk dat het ooit anders zou worden.

Dat moment lijkt aangebroken. Na zijn sollicitatie in Rotterdam moet hij zijn stad weer aan zich binden. De pers wordt kritischer. Collega-bestuurders roeren zich. In de Limburgse kranten spuiden burgemeesters na Leers' uitspraken over de wenselijkheid van een gemeentelijke herindeling hun gal over de man uit Maastricht: die zou drukker zijn met proefballonnen en polariseren dan met het gezamenlijk zoeken naar oplossingen.

Sjraar Cox, PvdA-burgemeester van Sittard-Geleen, na de provinciehoofdstad de grootste gemeente van Limburg, heeft bewondering voor de korpsbeheerder Leers. „Op het gebied van mankracht en onderlinge samenwerking is er grote vooruitgang geboekt." Maar ook hij vindt dat Leers op andere terreinen wat meer de consensus moet zoeken. „Nu etaleert hij zich te vaak als de grote denker, die door anderen gevolgd moet worden. Bijvoorbeeld met zijn voorstel voor de vorming van één grote gemeente in Zuid-Limburg. Op die manier bereik je geen enkele vooruitgang."

De Maastrichtse burgemeester zelf zegt dat zijn denkbeelden wel erg ongenuanceerd worden uitgelegd. Het gaat hem niet om één grote gemeente voor Zuid-Limburg, maar om nieuwe structuren waarbij de negentien gemeenten wegkomen van het ieder-voor-zich-en-God-voor-ons-allen-denken. „Daarvoor zijn de problemen in de regio te complex."

De suggestie dat hij, na zijn kandidatuur voor Rotterdam, voor zichzelf een gemeente van die grootte wil creëren in het zuiden,

> 'In andere landen is ambitie iets prijzenswaardigs'
> **Burgemeester Gerd Leers**

vindt hij al helemaal te belachelijk voor woorden. Zou het er al ooit van komen, dan pas als Gerd Leers al van zijn oude dag geniet.

Volgens Arno Korsten, hoogleraar bestuurskunde aan de Open Universiteit Heerlen en de Universiteit Maastricht, heeft Leers een strategische fout gemaakt. „Dit was de beste methode om alle kippen tegen het gaas te jagen. In herindelingsprocessen geldt voor centrumgemeenten slechts één advies: zwijgen. En als je denkt alsnog wat te gaan zeggen: zwijg opnieuw."

Leers met de Limburgse punkrockband De Heideroosjes, waarmee hij in 2006 het lied *Da's Toch Dope Man* opnam, over het Nederlandse wietbeleid. Foto heideroosjes.com

Maar Korsten, die met Leers in 2005 het boek *Inspirerend leiderschap in de risicomaatschappij* schreef, weet dat zwijgen niet zo in de aard van de Maastrichtse burgemeester zit. Toch denkt de hoogleraar dat een gedoseerder mediaoptreden nu gepast zou zijn. „Spreek je niet uit over elk pak hagelslag, anders bladdert je gezag af."

Leers zegt de aandacht niet te zoeken. „Publiciteitsgeil. IJdel. Ik ken de verwijten. Maar driekwart van de mediaverzoeken wordt hier geweigerd."

John Aarts, VVD-wethouder in Leers' eerste Maastrichtse college en nu oppositieleider in de gemeenteraad, constateert dat de burgemeester „goed gebruik heeft gemaakt van dossiers die zich aandienden in zijn eerste jaren". Zoals de aanpak van het tot een vrijstaat verworden woonwagenkamp Vinkenslag, het weigeren van steun voor voetbalclub MVV en de ondertunneling van de A2. Maar het lijkt wel, vindt Aarts, alsof Leers steeds onhaalbaarder thema's aanpakt: „Het naar Maastricht halen van het Amerikaanse casinoconcern Harrah's, wettelijk onmogelijk; de legalisering van de achterdeur van coffeeshops, internationaal onhaalbaar; en nu de grote gemeente voor Zuid-Limburg. Leers was een frisse wind, maar wat nu overblijft is wind."

Wat niet helpt, zeggen Korsten en Aarts, is dat de Maastrichtse burgemeester voor aanvaarding van zijn tweede termijn heeft aangegeven dat hij waarschijnlijk tussentijds zal vertrekken. Leers zelf wijst op de glas-in-loodramen van zijn werkkamer ten stadhuize met de namen van zijn voorgangers als burgemeester van Maastricht. Bestuurders die twee decennia of langer de ambtsketen droegen. Dát heeft hij nooit gewild. „Vanwege de stad en mezelf. Deze baan vreet energie. Op een gegeven moment ben je toe aan nieuwe zuurstof. En in de gevechten die je voert, lopen anderen en jij krassen op."

Van zijn eerlijkheid heeft Leers nog steeds geen spijt. Of het slim was, is een tweede. „Het is een levensgevaarlijke opstelling." Refererend aan Rotterdam, waar hij solliciteerde: „Je legt je lot in handen van een klein eliteclubje dat beslist over benoemingen. Val je af, dan wordt er geschamperd. In andere landen is ambitie iets prijzenswaardigs. Hier niet." De wrevel bij collega-bestuurders heeft, denkt hij, ook te maken met alle aandacht die hij de afgelopen jaren kreeg. „Daardoor werd ik een soort rolmodel waaraan zij werden afgemeten."

Leers verheelt niet dat hij „een rotperiode" achter de rug heeft, maar zegt nieuwe inspiratie te hebben geput uit Obama en zijn boodschap van geloof en hoop. „Mijn nieuwe zuurstof."

De komende maanden trekt hij de stad in voor gesprekken met de Maastrichtenaren om te komen tot een agenda voor de toekomst. Het inlezen voor Rotterdam schiep afstand van de dagelijkse besognes. Het liet zien welke uitdagingen er in Maastricht nog liggen, en „dat de stad te mooi is om te treuren over gemiste kansen".

Dat hij na zijn eerste successen weinig meer voor elkaar heeft gekregen, spreekt Leers tegen. Hij noemt onder meer het binnenhalen van een snelle treinverbinding met Brussel – „Misschien wel mijn grootste trots" – en intensievere aanpak van drugsoverlast. „Mijn doelen worden niet abstracter. Wel waren eerdere thema's relatief laaghangend fruit. Nu komen de moeilijkste gevechten."

Leraar bepaalt zelf werkdruk

In alle onderwijssectoren keert naar verwachting de rust weer. Conflicten over salarissen en werkdruk zijn eindelijk opgelost. „Het moet dan maar."

Door onze redacteur
DERK WALTERS

ROTTERDAM, 20 JAN. Een jaar zonder lerarenstakingen lijkt zich aan te dienen. In alle onderwijssectoren hebben werkgevers en werknemers het afgelopen half jaar een akkoord bereikt over het extra geld dat minister Plasterk (Onderwijs, PvdA) investeert in de lerarensalarissen. Eind vorige week is ook een ander conflict opgelost: de leraren op middelbare scholen hebben een nieuwe cao.

Aan de nieuwe cao gingen een rechtszaak, een lerarenstaking en verstoorde verhoudingen tussen werkgevers en werknemers vooraf. Er is uiteindelijk acht maanden over onderhandeld. Het eerste, voorlopige akkoord lag er al in september vorig jaar.

Over de loonsverhoging voor leraren, 7 procent in twee jaar, waren de partijen het in september al eens. Het was de werkdrukverlaging die voor onenigheid zorgde.

Aanvankelijk zou het aantal uren dat een leraar jaarlijks lesgeeft, 750, worden verlaagd naar 728. Maar gold die afspraak ook voor deeltijders? De vakbonden vonden van wel, de schoolbesturen van niet. De rechter gaf in oktober de bestuurders gelijk. Die uitleg maakte het akkoord onaanvaardbaar voor de bonden.

Nieuwe onderhandelingen hebben geleid tot gewijzigde afspraken over de werkdruk. Er komt geen generieke werkdrukverlaging. In plaats daarvan mogen leraren zelf kiezen hoe ze hun werkdruk verlichten. Voortaan mogen ze 24 van de 750 uur anders indelen. Zo kunnen ze ervoor kiezen om 24 uren minder les te geven, of om minder tijd te besteden aan het mentoraat. Zo houden ze bijvoorbeeld meer tijd over voor het voorbereiden van lessen.

Het nieuwe akkoord geldt voor vol- en deeltijders. Ook leraren die nu al minder dan 750 uur lesgeven, mogen 24 uren herverdelen.

Het is „echt een goed akkoord", zegt voorzitter Michel Rog van vakbond CNV Onderwijs. Van de leden van deze bond heeft 90 procent ingestemd met het akkoord. Rog: „Wij hadden het ook con amore voorgelegd aan onze leden. Als je de loonsverhoging, de werkdrukverlaging en het geld van Plasterk bij elkaar optelt, zitten de leraren in het voortgezet onderwijs voorlopig goed."

De leden van een andere onderwijsbond, de AOb, waren veel minder enthousiast. De gang van zaken in aanloop naar de nieuwe cao was „erg teleurstellend", zegt een woordvoerder. „Onze leden blijven ronduit ontevreden over de werkdrukafspraken. Het moet dan maar, dachten ze."

Voor de schoolbesturen is de afgesloten cao „nu wel betaalbaar", zegt voorzitter Sjoerd Slagter van werkgeversorganisatie VO-raad. Eerder hadden schoolbesturen geklaagd dat de werkdrukverlaging onbetaalbaar zou zijn als deze ook voor deeltijders zou gelden. Nu staat 90 procent van de besturen achter het akkoord. Slagter: „Onderzoek wijst uit dat leraren heel verschillend denken over werkdruk. De één wil minder lesgeven, de ander wil minder tijd besteden aan randzaken. Daarom zijn we blij met dit akkoord."

De AOb wil de komende tijd blijven strijden voor werkdrukverlaging. Volgens de bond zijn Nederlandse leraren met hun jaarlijkse lessentaak van 750 uur overbelast.

Geen genade voor flauwekul

Els Flipsen (1943-2009), verslaggever en eindredacteur

Els Flipsen werkte 33 jaar als redacteur van *NRC Handelsblad*. Ze ageerde tegen mooischrijvers, betweters en krompraters.

Door onze redacteur
HANS WAMMES

ROTTERDAM, 20 JAN. Rotterdamser dan *NRC Handelsblad*, dat mag gerust gezegd worden over Els Flipsen. Ze was bijna 33 jaar lang werkzaam voor de krant die ze op z'n Rotterdams in haar hart gesloten had. Dat betekende dat die liefde slechts spaarzaam werd bekend, en bovenal verhuld met kritiek op alles wat er niet klopte.

Voor een eindredacteur is dat een goede eigenschap. Tot haar pensionering diende Els de krant veertien jaar in die functie. Ze bracht veel praktische ervaring mee: enkele jaren op de nieuwsdienst van het *Algemeen Dagblad* en het *Rotterdams Parool*, daarna negentien jaar in de Rotterdamse en algemene verslaggeverij voor 'de NRC'.

Praktijkervaring vond ze elementair voor een eindredacteur die met gezag wil optreden. Betweters, krompraters en mooischrijvers konden op scepsis rekenen. Voor haar waren 'poten' en 'bluswater' een ijzeren combinatie. En als het nodig was, refereerde ze even aan december '75, toen ze met haar collega's in de weilanden bij Wijster onder vuur lag om verslag te doen van een treinkaping die wereldnieuws was.

Els Flipsen

Voor pretenties en flauwekul gold geen genade. Els Flipsen had haar eigen mening over de ingewikkelde beschouwingen waarmee de oprukkende doctorandussen de wereld in kaart dachten te moeten brengen. Een helder nieuwsbericht met gecontroleerde feiten, een reportage zonder franje, correct taalgebruik – daar ging het om. Bij uitzonderlijke prestaties kon er een compliment vanaf.

Een andere handreiking aan een telkens zondigende redactie was de immer gevulde dropjespot op Els' bureau. Die overleefde de ultieme aanslag op haar gemoed echter niet: het rookverbod op de redactie.

Dat droeg, samen met de overtuiging dat ook haar eigen krant nooit 100 procent foutloos zou zijn, bij aan haar besluit met vervroegd pensioen te gaan, per maart 2005. Ze verhuisde naar Friesland, maar hield – uiteraard – behuizing in Rotterdam aan. Een pied-à-terre, noemen NRC-redacteuren dat. Een flatje, zei Els.

Afgelopen zaterdag overleed ze aan kanker. Ze werd 65 jaar.

Patiëntendossier Promovendus hekelt gebrek aan fundamentele discussie in de Tweede Kamer over digitale medische dossiers

‘Klink kan heel veel doen met al die patiëntengegevens’

De Tweede Kamer praat vandaag over het digitale patiëntendossier. Onderzoeker Mensink: „Er liggen nog allerlei voetangels en klemmen.”

Door onze redacteur
WUBBY LUYENDIJK

LEIDEN, 20 JAN. Op de folder over het elektronisch patiëntendossier staat mevrouw Van Velzen. Een bultje op haar onderbeen was een bult geworden, lezen we. Wondroos, constateert de waarnemer op de huisartsenpost. En omdat hij weet dat ze allergisch is voor penicilline, schrijft hij haar direct de goede medicijnen voor. Dankzij het elektronisch patiëntendossier, waarin artsen en apothekers ‘actuele patiënteninformatie snel en betrouwbaar met elkaar delen’.

Heel prettig voor mevrouw Van Velzen, zegt de Leidse promovendus Wouter Mensink. Als bestuurskundige werkt hij bij het Center for Technology and Innovation Management aan een proefschrift over onder meer het elektronisch patiëntendossier (EPD). Maar weet mevrouw Van Velzen ook wat minister Klink (Volksgezondheid, CDA) nog meer met haar gegevens gaat doen? Dat ook zorgmanagers, beleidsmakers, ziekenhuizen en wetenschappers haar medische gegevens geanonimiseerd kunnen gaan gebruiken voor beleid en onderzoek?

De folder, zegt Wouter Mensink, laat één kant van het verhaal zien. Dat is betere patiëntenzorg en het voorkomen van medische missers. Maar over de vraag of de overheid nog meer gaat doen met de patiënteninformatie, lezen we weinig tot niets. Daarover staat vrijwel niets op papier. „En daarover discussieert ook de Tweede Kamer niet. Al tien jaar lang niet. Daarin schieten ze tekort.”

Wat verwijt u de Kamerleden?

„Als er kritisch wordt gediscussieerd over het elektronisch patiëntendossier, gaat het vooral over privacy, uitvoerbaarheid en praktische haalbaarheid. Daarmee wordt de blik terecht gericht op de individuele patiënt en de zorgverlener. Maar het leidt de aandacht af van een fundamentele discussie, die Tweede Kamerleden nog steeds niet hebben gevoerd. Dat is een vraag op het niveau van de samenleving. De vraag in hoeverre het elektronisch patiëntendossier ook een elektronisch volksgezondheiddossier wordt.”

Wat bedoelt u daarmee?

„Al in 1996 schreef de Raad voor de Volksgezondheid dat de overheid met het elektronisch patiëntendossier meer kan dan alleen actuele patiëntengegevens uitwisselen. Het EPD is óók een goed gevulde database voor bedrijfsvoering, managementondersteuning, onderzoek en statistiek en onderwijs en beleid. Mede hierom adviseerde de Raad voor de Volksgezondheid toenmalig minister Borst af te zien van een chipkaart omdat brede uitwisseling van patiëntengegevens dan veel moeilijker is. Met zo’n individuele zorgpas, schrijft de raad, ‘kan het algemeen belang worden geschaad’.”

Welk algemeen belang is dat?

„Dat overzicht heb ik niet. Niemand, vrees ik. Nergens wordt de precieze invulling concreet, nergens zijn deze andere doelstellingen uitgewerkt. Onder minister Borst ging het debat nog over de strategie, onder Hoogervorst en Klink vooral over praktische uitvoerbaarheid en haalbaarheid.”

Waarvoor kunnen de patiëntengegevens dan nog meer dienen?

„Een hoop toepassingen kun je zelf bedenken. Het EPD kan een hulpmiddel zijn om medische fouten te herleiden. Je kunt vergelijkingen tussen ziekenhuizen maken, tussen artsen. In welk ziekenhuis zijn welke behandelingen het meest succesvol? Stellen artsen diagnoses op een verantwoorde manier? Beslissen ze op rationele gronden? Epidemiologen kunnen op basis van de schat aan patiënteninformatie het ziekteverloop bij patiëntengroepen nauwkeuriger in kaart brengen. En met een goed gevulde database kun je ook sneller zeldzame bijwerkingen van medicijnen opsporen. Ook al worden de patiënten hier in de meeste gevallen wijzer van, het leidt ook tot eenzijdig statistische controle van het zorgsysteem.”

Maar alleen zorgverleners met een behandelrelatie kunnen de gegevens toch inzien?

„Dat is de bedoeling. Maar als je de informatie anonimiseert, kunnen anderen erover beschikken. Dan zijn het gegevens op populatieniveau. Daarbij geldt: hoe meer patiënten meedoen, hoe waardevoller. Dat gebeurt allemaal achter de coulissen. Wie ziet erop toe dat er op een goede manier met de gegevens wordt omgesprongen?”

U bedoelt: dit lokt fraude uit?

„Dat kan, als patiëntengegevens bijvoorbeeld niet worden geanonimiseerd. Maar ook zonder fraude kan dit systeem negatieve effecten hebben. Ik las in de stukken een voorstel om medische data aan economische gegevens te koppelen. Willen we daarmee kosten-batenanalyses maken? En zo bijvoorbeeld voorkomen dat iemand van 90 met hartproblemen nog een nieuwe heup krijgt, omdat die te duur is? Willen we dat verzekeraars nog beter zicht krijgen op risicoprofielen om daarmee premies te verhogen? Hier liggen voetangels en klemmen, waarvan we ons nog niet bewust zijn. De Kamer moet niet instemmen met het elektronisch patiëntendossier, zolang deze witte vlekken bestaan.”

Vijftien jaar discussie EPD: uitstel op uitstel

Het elektronisch patiëntendossier ligt onder vuur. Er woedt een discussie over beveiliging en privacy. Meer dan 330.000 mensen maakten bezwaar tegen uitwisseling van hun medische gegevens. Artsenorganisaties LHV, KNMG, en apothekers verenigd in de KNMP denken dat invoering eind dit jaar ,,onhaalbaar” is. In de praktijk, zeggen ze, werkt het systeem (nog) niet goed.
De vraag is wat de Tweede Kamerleden met deze kritiek gaan doen. Kiest men voor uitstel, dan heeft minister Klink (Volksgezondheid, CDA) een probleem. Want in het regeerakkoord staat dat het elektronisch patiëntendossier „uiterlijk in 2009” wordt ingevoerd.
Als Klink die datum voor zich uit schuift is dat niet voor het eerst. Het elektronisch patiëntendossier is ook het verhaal van de gemiste deadlines. In de afgelopen vijftien jaar, volgde uitstel op uitstel.

Meer informatie op www.nrc.nl/epd

Scala fouten rond zaak ‘Jimmy Woo’

Door een onzer redacteuren

DEN HAAG, 20 JAN. Het parket bij het hof in Amsterdam had de vervolging van de overvallers op discotheek Jimmy Woo niet af hoeven breken omdat het dossier zoek was. Dit blijkt uit het onderzoek van oud procureur-generaal Dato Steenhuis dat vanochtend bekend is gemaakt. Minister Hirsch Ballin (Justitie, CDA) neemt naar aanleiding van deze zaak maatregelen om knelpunten in de organisatie van het ressortsparket van het Amsterdamse gerechtshof op te lossen.

Dit schrijft de bewindsman vanochtend aan de Kamer. Volgens Hirsch Ballin is er sprake van een bedrijfsongeval.

Steenhuis rapporteert een opeenstapeling van fouten in de bedrijfsvoering en onderlinge communicatie. Ook constateert hij dat het dossier op basis van de wel aanwezige stukken voor een groot deel gemakkelijk gereconstrueerd had kunnen worden. Het Openbaar Ministerie eiste vorig jaar november bij het Hof niet ontvankelijk te worden verklaard in deze zaak, waarna de beide verdachten ook werden vrijgelaten. Inmiddels heeft het parket aangekondigd de vervolging toch te zullen hervatten. De verantwoordelijke hoofdadvocaat-generaal is vorig jaar al afgetreden.

Uit het onderzoek blijkt dat er sprake was van een gebrek aan urgentie en communicatie bij de voorbereiding. Er was geen duidelijke leiding, niemand voelde zich echt verantwoordelijk voor deze zaak. Toen het mis liep werd er bovendien onvoldoende nagedacht over manieren om de vervolging toch door te zetten. Zo werd er geen poging gedaan om een schaduwdossier samen te stellen. Dit terwijl aangenomen mocht worden dat er bij andere instanties, zoals de politie, het arrondissementsparket, de rechtbank en de advocatuur zich nog tal van stukken bevonden.

Steenhuis adviseert parketten „een duidelijk ‘eigenaarschap’ voor dit type dossiers te creëren” en voortaan iedereen op het parket te verplichten alle dossierbewegingen vast te leggen.

Bezinning moet crisis in Den Helder oplossen

Burgemeester Hulman ‘zadelde college wel erg lichtvaardig op met zijn financiële problemen’

Op de valreep is gisteren het vertrek van de in problemen geraakte burgemeester Hulman van Den Helder voorkomen. De coalitie wil bemiddeling.

Door onze redacteur
JAUS MÜLLER

DEN HELDER, 20 JAN. „Er staat een satellietwagen. Op mijn eigen parkeerplek”, klaagt burgemeester Stefan Hulman van Den Helder tegen zijn persvoorlichter vlak voordat de Helderse raad over zijn toekomst zou beslissen. „Hij staat op mijn plek!”, herhaalt hij drie keer op een zenuwachtige toon voordat hij naast zijn partner op de publieke tribune gaat zitten.

De onjuiste informatie over zijn inkomen, de landelijke pers die erop duikt, woedende wethouders en een raad die zich afvraagt of hij nog wel kan aanblijven: niet gek dat Hulman (VVD) in spanning zit. De burgemeester moest gisteravond zijn positie in de raad verdedigen. En ook de wethouders van Den Helder hadden iets uit te leggen. Want waarom kwamen zij met een ‘illegaal’ plan om de burgemeester uit zijn schulden te helpen? Tot 1 uur ’s nachts vergaderde de raad. De burgemeester en de wethouders bungelden, maar door een wonderlijke oplossing bleef iedereen overeind.

De kwestie draait om een burgemeester in geldnood die zijn wethouders vervolgens van verkeerde informatie heeft voorzien. Hulman, eerder wethouder in Rotterdam, heeft naast zijn huis in Den Helder nog een huis in de Rotterdam. En dat krijgt hij maar niet verkocht. Op 11 november 2008 vraagt de burgemeester daarom om hulp aan het college wegens „een acuut liquiditeitprobleem” als gevolg van de dubbele woonlasten, aldus wethouder Cor Hienkes (CDA) die namens alle vijf de wethouders spreekt. „We moesten voorkomen dat de burgemeester failliet ging”. Op 15 december wordt besloten dat Hulman 3.200 euro per maand extra krijgt van de gemeente. De regeling zou met terugwerkende kracht ingaan op 1 augustus 2007 en aflopen op 1 augustus van dit jaar. Maar dat is illegaal, aldus minister Ter Horst (Binnenlandse Zaken, PvdA), omdat zulke grote tegemoetkomingen nooit uit de gemeentekas mogen komen.

> De burgemeester had een acuut liquiditeitsprobleem

Na onderzoek blijkt dat Hulman de wethouders ook nog eens onvolledig heeft ingelicht over zijn financiën, terwijl die hem juist wilden helpen. Het gezinsinkomen van Hulman ligt 30.000 euro hoger dan hij eerder heeft laten weten. En hij blijkt ook nog een huis met hypotheek in Spanje te hebben. Verrassing volgt op verrassing: de burgervader in geldnood krijgt ook nog steeds wachtgeld uit Rotterdam.

Iedereen is boos op Hulman omdat hij zou hebben gelogen. Zijn huis is beklad en de wethouders hebben gisteravond, aan het begin van de raadszitting, opnieuw hun vertrouwen in hem opgezegd. Wethouder Hienkens: „De burgemeester heeft wel erg lichtvaardig het college en daarmee het gehele gemeentebestuur opgezadeld met zijn financiële problemen”.

College naar huis, is dan een gebruikelijke stap als de wethouders het vertrouwen verliezen. Maar zo gaat het dit keer niet in Den Helder, waar eerder een wethouder – en vervolgens de burgemeester – struikelde over een verduisterde ketting (2005) en het college van B en W opstapte na een ruzie over gokautomaten (2003).

In „het belang van de stad” moet het dit keer anders, vindt het CDA. De coalitiepartijen (CDA, VVD, PvdA) komen onverwacht met een oplossing, tot ongeloof van de oppositie. Er komt een „korte periode van bezinning” waarin wethouders en burgemeester bij de commissaris van de koningin naar een oplossing gaan zoeken. Eerst maar eens *„mediation”* proberen, vindt de coalitie. Want met de bestuurlijke capaciteiten van Hulman is niets mis, vinden ze.

Hulman bleef erbij dat het nodig was om financiële hulp te zoeken. De verhuisplicht voor de burgemeester is een oorzaak, zegt hij, maar ook „facturen” die „nog open stonden bij lokale ondernemers”. Daar wil Hulman verder niets over zeggen. „Daarover ga ik eerst, in goed vertrouwen, met de wethouders overleggen.”

Burgemeester Hulman van Den Helder (links) tijdens de raadsvergadering over zijn positie en die van de wethouders. Naast hem zijn partner en een adviseur. Foto Roger Cremers

Ingezonden mededeling

Belangrijke mededeling
Omruilprogramma Samsung SGH-C450

Samsung Electronics Benelux verzoekt iedereen in het bezit van een Samsung SGH-C450 mobiele telefoon, verkregen na 1 september 2008, het toestel terug te sturen. Dit type telefoon is onder meer verspreid via promotieacties met Telfort, ING/Postbank en De Telegraaf.

Er is door Agentschap Telecom geconstateerd dat mogelijk een beperkt aantal telefoons van het type C450 onder uitzonderlijke omstandigheden wellicht niet aan de norm voor radiogolven voor mobiele communicatie voldoet.

Veiligheid en klanttevredenheid staan bij Samsung hoog in het vaandel. Hoewel het niet vaststaat dat deze normoverschrijding schadelijk is, verzoekt Samsung uit voorzorg de bezitters van de C450 de mobiele telefoon kosteloos om te ruilen voor de SGH-M150. Een nieuw toestel met uitgebreidere specificaties.

Geregistreerde Samsung C450 bezitters worden deze week over het omruilprogramma per brief nader geïnformeerd.

Voor meer informatie heeft Samsung een gratis servicenummer 0800 - 553 3666 (ma - vr: 8:00 – 21:00 uur, za - zo: 9:00 – 17:00 uur). Bovendien kan er gekeken worden op: www.samsungmobile.nl/c450.

Met oprechte excuses voor eventuele ongemakken,

Samsung Electronics Benelux.

SGH-C450

SAMSUNG

Ingezonden mededeling

Werelddeal Weken

Londen
~~€ 174~~
€ 139

Ga voor alle Werelddeals naar KLM.nl of uw reisbureau. Boeken t/m 26 januari.

KLM

Een reis vol inspiratie

Ingezonden mededeling

HET TONEEL SPEELT
OP HOOP VAN ZEGEN
HERMAN HEIJERMANS

wo 21 Kampen do 22 Amersfoort vr 23 Apeldoorn
za 24 Laren zo 25 Alkmaar • www.hettoneelspeelt.nl

De Hollandse Brug als icoon

Door een onzer redacteuren

ALMERE, 20 JAN. Iedere dag weer kruipen lange files over de saaie betonnen constructie van de Hollandse Brug over het Gooimeer. Verkeershinder op de A6.

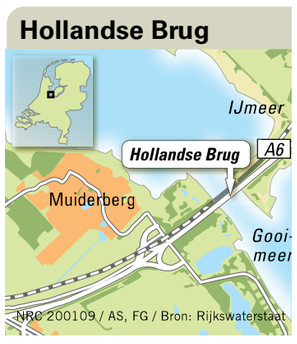
Dat gaat veranderen, zei minister Eurlings (Verkeer, CDA) gisteren bij de oplevering van de versterkte brug. Bij een ontwerpwedstrijd zijn drie voorstellen naar voren gekomen die het verkeersprobleem moeten oplossen en de brug meer elan zullen geven.

Naast de dagelijkse verkeersopstoppingen kende de Hollandse brug andere problemen. De stalen kabels in het beton konden voor gaten in het wegdek zorgen, ontdekte Rijkswaterstaat in april 2007. Dat is nu hersteld. Het vrachtverkeer kon ruim een jaar lang niet rijden over de brug.

Transportorganisaties EVO en TLN gingen tegen deze maatregel in beroep bij de Raad van State. De vrachtsector zou door het besluit veel schade hebben geleden, terwijl lichte vrachtauto’s wel over de brug konden rijden, menen de organisaties.

De werkzaamheden tot versteviging en verbreding van de Hollandse Brug hebben 50 miljoen euro gekost en zijn in december afgerond. De verbinding tussen de polder en de Randstad voldoet daarmee aan de huidige veiligheidsnormen. Maar de belangrijkste verbinding tussen de noordelijke Randstad en de polder lost het fileprobleem niet op. Er moet nog iets gebeuren dus.

Hollandse Brug

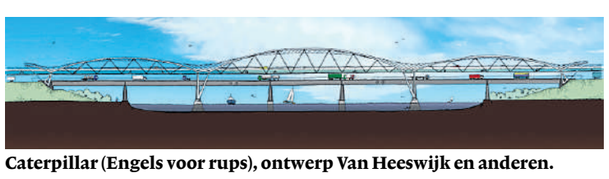

Dubbel NL, ontwerp De Bruijn e.a.

AAAA, ontwerp Achterbosch e.a.

Caterpillar (Engels voor rups), ontwerp Van Heeswijk en anderen.

Nederland zal volgens Eurlings voortaan verder vooruit moeten kijken bij het aanleggen van infrastructuur om problemen in de toekomst te voorkomen. „We laten nu eerst een knelpunt ontstaan en zien dat dan tien jaar aan voordat er iets gebeurt.”

Dagelijks staan de rijbanen vol en het verkeer zal alleen nog maar toenemen door de groei van de gemeente Almere met 60.000 extra woningen en door de mogelijke uitbreiding van het vliegveld bij Lelystad. Bovendien vindt de minister dat de brug een icoon moet worden. Volgens hem mag esthetiek ook wel iets kosten.

Rijkswaterstaat schreef een wedstrijd uit om architecten en ontwerpers een nieuwe invulling te laten geven aan de brug over de A6. De drie beste zijn een houten, gotische constructie naast de bestaande burg, een dubbeldeks brug met een boogconstructie in de vorm van een rups en ten slotte een brug met twee verdiepingen tussen witte portalen waar op eenvoudige wijze het bestemmingsverkeer en doorgaand verkeer worden gescheiden.

Variabele limiet op snelwegen

Door een onzer redacteuren

ROTTERDAM, 20 JAN. Op vijf stukken autosnelweg gaan dit jaar variabele snelheidslimieten gelden. Rijkswaterstaat gaat bij wijze van experiment de bestaande limieten tijdelijk verhogen of verlagen afhankelijk van de drukte, het weer, en de luchtkwaliteit in de omgeving op dat moment. „Sneller rijden als het kan, langzamer als het moet”, aldus Rijkswaterstaat.

Minister Eurlings (Verkeer, CDA) gaf gisteren het startsein voor de eerste proef, op de A1. Tussen Bussum en Muiderberg wordt de snelheidslimiet verhoogd in de rustige uren, om de reistijd naar Amsterdam te verkorten. Dit voorjaar volgt de A58 bij Tilburg. Daar wordt de snelheid verlaagd om de luchtkwaliteit te verbeteren. In de zomer begint een proef op de A12 tussen Gouda en Woerden. Daar wordt de limiet verlaagd om files in de richting Utrecht te voorkomen en om de veiligheid te vergroten bij slecht weer.

Later dit jaar volgen twee zogenoemde 80-kilometerzones, bij Den Haag en Rotterdam. Deze zones waren ingesteld om de luchtkwaliteit te verbeteren, maar in de praktijk bleek de doorstroming te stokken. Een variabele limiet moet daar een einde aan maken, bij Rotterdam op de A20 in de richting Hoek van Holland en op de A12 bij Voorburg in de richting Gouda.

De proeven duren zo’n half jaar, over twee jaar kan tot brede invoering worden besloten.

Proef met variabele snelheid op vijf trajecten

- **A1** Tussen Bussum en Muiderberg, richting Amsterdam
- **A12** Bij Voorburg, richting Gouda
- **A12** Tussen Gouda en Woerden, richting Utrecht
- **A20** Rotterdam, richting Hoek van Holland
- **A58** Knooppunt De Baars - Goirle in beide richtingen

Doelstelling proef

- Verbeteren luchtkwaliteit
- Verbeteren doorstroming
- Reistijdverkorting

NRC Handelsblad
Dinsdag 20 januari 2009

Doelwit zijn Hutu-extremisten

Rwanda en Congo samen tegen militie

KINSHASA, 20 JAN. Rwandese troepen zijn vanmiddag Oost-Congo binnengetrokken om samen met het Congolese leger op te trekken tegen Rwandese Hutu-extremisten.

Dat is bevestigd door de Congolese regering en MONUC, de vredesmissie van de Verenigde Naties in Congo. Volgens een woordvoerder van MONUC bevinden zich ongeveer tweeduizend Rwandese soldaten in het gebied ten noorden van Goma, de hoofdstad van de Oost-Congolese provincie Noord-Kivu.

De Rwandese troepenverschuivingen zijn onderdeel van een afspraak die Rwanda en Congo in december met elkaar hebben gemaakt. „We hebben Rwandese officieren (...) uitgenodigd. Het zijn waarnemers", zei de Congolese minister voor Informatie vandaag. De operatie om de Hutu-extremisten te ontwapenen „zal tien tot vijftien dagen duren".

De gezamenlijke operatie is opmerkelijk omdat Congo en Rwanda elkaar herhaaldelijk hebben beschuldigd van het beschermen van rebellenbewegingen en milities.

Doelwit van de huidige actie is de FDLR, een militie van extremistische Hutu's die in 1994 in Rwanda meedeed aan de genocide en nadien naar Oost-Congo vluchtte. De FDLR is al jaren een doorn in het oog van Rwanda, dat sinds de genocide geregeerd wordt door Tutsi's. Congo heeft eerdere beloftes om de FDLR te ontwapenen nooit ingelost.

De aanwezigheid van de FDLR was een van de belangrijkste argumenten van de Tutsi-krijgsheer Laurent Nkunda om vorig najaar een offensief te lanceren in Oost-Congo. Nkunda, die zegt Tutsi's te beschermen tegen de extremistische Hutu's, joeg een kwart miljoen onschuldige burgers op de vlucht. Strijders van Nkunda's CNDP vermoordden honderden burgers, aldus mensenrechtenorganisaties en de VN. Congo beschuldigt Rwanda dat het Nkunda steunt. Rwanda ontkent deze beschuldiging.

Nadat Nkunda vorig najaar zijn offensief had gestaakt, besloten Congo en Rwanda tot hun gezamenlijke aanpak van de FDLR. (Reuters, AP, AFP, BBC)

Rusland Liquidatie mensenrechtenadvocaat doet denken aan moord op journaliste Politkovskaja

Brute moord schokt Russische samenleving

Rusland is opnieuw in de ban van een moord op een prominente criticus van het Kremlin. Jurist Stanislav Markelov streed voor slachtoffers van Tsjetsjenië.

Door onze correspondent
MICHEL KRIELAARS

MOSKOU, 20 JAN. In het centrum van Moskou is gistermiddag de 34-jarige mensenrechtenadvocaat Stanislav Markelov doodgeschoten. Dit gebeurde na afloop van een persconferentie waarin hij bekend had gemaakt te overwegen bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in beroep te zullen gaan tegen de vervroegde vrijlating van de Russische kolonel Joeri Boedanov. Deze legerofficier werd in 2003 tot tien jaar cel veroordeeld voor de moord in 2000 op de achttienjarige Tsjetsjeense Elza Koengajeva. Zijn vervroegde vrijlating, vorige week, leidde tot grote verontwaardiging bij Koengajeva's familie, mensenrechtenactivisten en Tsjetsjeense bestuurders.

Bij de schietpartij werd ook de 25-jarige journaliste Anastasia Baboerova van de krant *Novaja Gazeta* geraakt. Zij overleed rond negen uur 's avonds in het ziekenhuis.

Beiden liepen na afloop van de persconferentie over straat toen Markelov door een man van dichtbij in zijn achterhoofd werd geschoten. Baboerova, die schreef over schendingen van de mensenrechten in Tsjetsjenië, probeerde de dader tegen te houden en werd vervolgens ook neergeschoten.

In december van het afgelopen jaar bepaalde de rechter dat Boedanov op borgtocht zou worden vrijgelaten. Dit gebeurde na Boedanovs vijfde verzoek hierom. De eerdere vier waren door de rechter verworpen.

Als argument voor Boedanovs vrijlating voerde de rechter aan dat de kolonel de helft van zijn straf in voorarrest had gezeten en sinds zijn veroordeling goed gedrag had getoond. Advocaten en mensenrechtenactivisten wezen erop dat veroordeelden wegens niet-gewelddadige feiten, zoals oligarch Michail Chodorkovski, geen aanspraak konden maken op vervroegde vrijlating.

Boedanov, die voor zijn veroordeling een oorlogsheld was, geldt in kringen van Russische racistische nationalisten als een martelaar. Zij ijverden vanaf de dag van zijn arrestatie voor zijn vrijlating. De Tsjetsjeense oorlogen gelden als een open zenuw in de Russische samenleving. Veel Russen willen de talloze schendingen van de mensenrechten die door het Russische leger zijn begaan het liefst vergeten.

Markelov noemde Boedanovs vrijlating afgelopen donderdag illegaal en ging tevergeefs tegen de uitspraak in hoger beroep.

Boedanov heeft altijd volgehouden dat hij meende dat Koengajeva een sluipschutter was van de Tsjetsjeense opstandelingen. Tijdens haar verhoor heeft hij haar op een sadistische wijze verkracht en gewurgd. De aanklacht wegens verkrachting werd tijdens het proces tegen Boedanov geschrapt.

De vader van Koengajeva zei vorige week dat hij juist wegens die verkrachting een nieuw strafrechtelijk onderzoek tegen Boedanov wilde laten instellen. Ook zei hij dat hij en zijn familie vreesden voor represailles van de kant van Boedanov, zodra hij op vrije voeten zou worden gesteld. Vrijdag sprak hij nog via de telefoon met Markelov, die hem toen vertelde met de dood te zijn bedreigd wegens die nieuwe strafzaak.

De zaak-Koengajeva werd beroemd omdat de in 2006 vermoorde journaliste Anna Politkovskaja er uitvoerig over schreef in haar krant Novaja Gazeta. Markelov was haar advocaat in de processen tegen haar omdat zij over de mensenrechtenschendingen in Tsjetsjenië schreef.

In 2004 werd Markelov in de Moskouse metro bewusteloos geslagen. Toen hij bijkwam bleken alleen zijn mobiele telefoon en de documenten over de zaak-Politkovskaja die hij bij zich droeg gestolen. Toen hij aangifte deed bij de politie werd hij niet geloofd.

De moord op Markelov wordt vergeleken met die op Politkovskaja en heeft een schok veroorzaakt in de Russische maatschappij. „Als je een dappere journalist nodig had, belde je Politkovskaja, als je een dappere advocaat nodig had, belde je Markelov", zei mensenrechtenactivist en Kremlincriticus Lev Ponomarenko gisteren.

Wederopbouw van Gazastrook stuit op politiek

Door de oorlog is enorme schade aangericht in de Gazastrook. Maar wederopbouw geeft politieke problemen.

Door onze correspondent
GUUS VALK

TEL AVIV, 20 JAN. Het schieten is even voorbij, maar het conflict tussen Israël en Hamas heeft zich verplaatst naar een ander terrein: stenen, glas en cement.

Nu de partijen beide een eenzijdig bestand hebben afgekondigd, en er een begin gemaakt moet worden met iets dat op wederopbouw van het verwoeste gebied lijkt, staan de Israëlische blokkade van Gaza en diplomatiek ongemak met Hamas het herstel van het gebied in de weg. Israël laat alleen noodzakelijke hulpgoederen als voedsel, medicijnen en brandstof het gebied binnen. Bovendien vindt de Europese Unie dat wederopbouw niet mogelijk is zolang Hamas de Gazastrook bestuurt.

De precieze schade na drie weken oorlog is nog niet op te maken,

'Je kunt niet de hele bevolking straffen'
Elena Qleibo van Oxfam

zei vanochtend woordvoerder Chris Gunness van UNRWA, de VN-organisatie die werkt in de Palestijnse Gebieden. Zeker is inmiddels dat er meer dan 1.300 doden zijn gevallen, en ruim 5.300 gewonden. De materiële schade is ook groot: volgens het Palestijnse Centraal Bureau voor Statistiek zijn zeker 4.000 gebouwen verwoest. Meer dan 20.000 zijn ernstig beschadigd. Het gaat meestal om woningen, maar er zitten ook enkele tientallen moskeeën, scholen en overheidsgebouwen bij.

Maar ook dat, zei eveneens vanochtend Elena Qleibo van de hulporganisatie Oxfam, zijn nog voorlopige getallen. „We proberen te tellen, maar op dit moment krijgen we nog steeds berichten binnen uit afgelegen gebieden. We schatten dat er nu 200.000 mensen niet naar hun huis kunnen, als het er nog staat. In Gaza-stad slapen 50.000 mensen in schoolgebouwen, die niet gebruikt kunnen worden. Dat betekent dat het leven niet op gang komt, en het drama voor de burgers voortduurt."

Voor herstel is bouwmateriaal nodig, zei VN-woordvoerder Gunness. „Ik heb het nog niet eens over wederopbouw, dat is nog onbereikbaar. Ik praat nu over het repareren van vernielde deuren of ruiten, het aanleggen van simpele elekriciteitsvoorzieningen." De VN trekken daar 300 miljoen dollar voor uit. Volgens secretaris-generaal Ban Ki-moon, die vanochtend in de Gazastrook arriveerde, moet zo snel mogelijk met de wederopbouw begonnen worden.

De kans is alleen klein dat de noodzakelijke goederen in Gaza kunnen aankomen. Israël houdt de grenzen met Gaza dicht, alleen hulpgoederen als voedsel en medicijnen worden nu toegelaten tot het gebied. Een Israëlische regeringswoordvoerder zei dat andere goederen het gebied niet in mogen, omdat ze wellicht in handen van Hamas vallen. Die zou ze kunnen gebruiken voor het bouwen van nieuwe wapens of een infrastructuur, aldus de woordvoerder.

Hetzelfde geldt wat Israël betreft voor het geld dat nu beschikbaar komt. Saoedi-Arabië heeft een miljard dollar toegezegd, maar Israël eist garanties dat niet één dollar naar de islamitische beweging gaat die Gaza bestuurt. Het is de tactiek van isolatie, waarmee Israël Hamas sinds 2007 op de knieën probeert te dwingen.

De Europese Commissaris voor Buitenlandse Zaken, Benita Ferrero-Waldner, leek Israël gisteren hierin te steunen. Zij zei in Jeruzalem dat van wederopbouw van Gaza geen sprake kan zijn, zolang Hamas het gebied regeert. Immers, zei ze, „voor wederopbouw heb je partners nodig". En die zijn er nu niet in Gaza. Hamas geldt voor de Europese Unie en de Verenigde Staten als een terroristische organisatie, waarmee niet kan worden gepraat.

Volgens Ferrero-Waldner kan de wederopbouw beginnen als Hamas zich verzoent met de Palestijnse Autoriteit van president Mahmoud Abbas. Deze bestuurt de facto alleen de bezette Westelijke Jordaanoever, Hamas greep in 2007 de alleenheerschappij in de Gazastrook. Voor het Westen is alleen de Palestijnse Autoriteit gesprekspartner. De EU is beducht dat Hamas politiek profiteert van een hersteloperatie in Gaza en gebruikt het vooruitzicht van extra hulp als drukmiddel om Hamas met Abbas te laten praten.

Maar dat stenen de beide partijen op korte termijn kunnen verzoenen, is onwaarschijnlijk. De oorlog in Gaza heeft eerder voor een verwijdering gezorgd. President Abbas veroordeelde de raketbeschietingen van Hamas op Israël, en Hamas-leiders reageerden woedend toen bleek dat steun vanuit Ramallah uitbleef.

VN-woordvoerder Chris Gunness zei vanochtend dat „hulpverlening altijd uit de sfeer van politiek moet blijven". „Daarom gaan wij gewoon beginnen met het eerste herstel, we doen wat we kunnen in Gaza." Elena Qleibo van Oxfam zei dat de internationale gemeenschap niet om Hamas heen kan. „Hamas is het gekozen bestuur van Gaza. En of we het leuk vinden of niet, ze zitten er nog steeds. Daar kun je niet de hele bevolking voor straffen."

Download het ebook met de beste artikelen over Barack Obama
nrc.nl/ebook
NRC BOEKEN

Toen de twee schipbreukelingen aan boord van een helikopter waren gehesen, dronken zij elk twee liter water in enkele seconden, aldus de piloot. Foto AP

Birmezen overleven in koelbox

CANBERRA, 20 JAN. Niet alleen hun overleving wordt als hoogst opmerkelijk beschouwd, ook hun ontdekking. De Australische kustwacht, die vanuit de lucht de Torres Strait tussen Queensland en Papoea Nieuw-Guinea afspeurde op illegale schepen en mensensmokkelaars, zag bij toeval het kleine rode stipje in het water dobberen. Het bleken twee Birmese schipbreukelingen, die 25 dagen hebben overleefd in een koelbox, en wild om aandacht stonden te zwaaien met hun shirts.

„Dat deze mensen zijn opgemerkt in deze enorm uitgestrekte zee is op zich al wonderbaarlijk", zei een woordvoerder van de Maritieme Veiligheidsdienst.

De mannen, vissers van 22 en 24 jaar oud, waren de enige overlevenden van een twintigkoppige Thaise en Birmese bemanning van een vissersboot die op 23 december was gezonken. Vissers gebruiken de boxen om de vangst te conserveren tijdens het verblijf op zee. De kustwacht acht het zinloos om naar andere overlevenden te gaan zoeken.

De twee hebben zich in leven gehouden met stukken vis die ze nog aantroffen in de box, en met opgevangen regenwater. Zij zijn naar een ziekenhuis gebracht en worden onder toezicht gesteld tot hun identiteiten zijn vastgesteld.

Het is volgens de krant *The Sydney Morning Herald* de vijfde keer in veertien maanden dat schipbreukelingen bij Australië hebben overleefd dankzij een koelbox. Tot nu toe duurde het verblijf in of op de box niet langer dan dertig uur. (AP)

Turkije in greep 'Ergenekon'

Wapenvondsten, moordplan tegen Erdogan en andere onthullingen

Onthulling op onthulling in de Turkse pers over Ergenekon, de nationalistische bende die jaren in Turkije actief was. Maar talrijke vragen zijn nog niet beantwoord.

Door onze correspondent
BERNARD BOUWMAN

ISTANBUL, 20 JAN. Wie van grote onthullingen houdt, zit tegenwoordig goed in Turkije. Een greep uit wat de Turkse media de afgelopen dagen meldden. Een voortvluchtige hoge militair werd eindelijk opgepakt in Ankara toen hij onder een valse naam naar een ziekenhuis ging. In een van zijn huizen vond de politie een groot aantal cassettes met daarop, aldus de Turkse media, illegaal afgeluisterde gesprekken van onder andere een voormalige chef-staf.

Een andere vondst was nog opmerkelijker. In de bezittingen van een andere opgepakte militair werden aantekeningen gevonden van een plan om premier Erdogan te liquideren. De premier zou volgens dit plan vermoord worden in een park in Ankara.

In de rest van de wereld bepaalt de economische crisis het nieuws maar niet in Turkije: hier gaat het vooral om Ergenekon, de extreemnationalistische bende die een staatsgreep wilde plegen. Veel Turken vragen zich bezorgd af wat er nog meer boven tafel gaat komen: hoe diep heeft Ergenekon zich ingevreten in het Turkse bestel?

Toen de Ergenekon-affaire vorig jaar begon, hadden weinigen zich kunnen voorstellen dat zij zulke grote vormen zou aannemen. Zo ongeveer elke maand is er een nieuwe arrestatiegolf waarbij zeker niet de geringsten in de Turkse maatschappij werden opgepakt. Bekende journalisten, een voormalige rector, hoge militairen, de leider van een politieke partij – zij worden er allen van verdacht deel uit te maken van het illegale netwerk.

Na de arrestaties van vorig jaar stelde met name de streng-seculiere oppositiepartij CHP dat het hier om niets meer ging dan een wraakactie van premier Erdogan en de zijnen tegen politieke tegenstanders – hadden de vermeende leden van Ergenekon niet gemeen dat zij grote waarde hechtten aan het seculiere bestel in Turkije en Erdogan en de zijnen als moslim-fundamentalisten zagen? Met name de arrestatie van de stokoude journalist Ilhan Selcuk, de ster van de uiterst seculiere krant *Cumhuriyet*, zorgde voor grote woede in seculiere kringen: hoe kon een oude man van boven de tachtig een staatsgreep voorbereiden, zo was de klacht.

Inmiddels is de sfeer veranderd en verwonderlijk is dat niet. Bij de arrestaties van de afgelopen weken is een groot aantal wapens gevonden, waaronder een raketwerper. Duidelijk is ook geworden dat de Ergenekon-affaire al veel langer speelt. Zo werden op de Turkse televisie vorige week banden vertoond van een verhoor van Tuncay Guney, een getuige die claimt alles te weten van Ergenekon maar door pyschologen als onbetrouwbaar wordt omschreven, uit 2001. Toen was Erdogan nog niet eens aan de macht, hetgeen het argument van een 'wraakoefening' ontkracht.

Maar bovenal is de afgelopen tijd duidelijk geworden dat Ergenekon verder gaat dan louter een poging tot staatsgreep. Steeds meer wordt de band gelegd tussen de nationalistische bende en de moord op de Turks-Armeense journalist Hrant Dink, twee jaar geleden. Ergenekon was mogelijk ook betrokken bij de moord op een prominente joodse zakenman, enige jaren geleden. Veel moorden zijn de afgelopen tientallen jaren niet bevredigend opgelost in Turkije en elke dag zijn er weer nieuwe claims van nabestaanden dat Ergenekon hun dierbare heeft omgelegd. En zo wordt de Ergenekon-bende langzaam maar zeker de 'diepe staat' waar Turken het zo graag over hebben – de groep die binnen het staatsapparaat doet waar zij zin in heeft en vanaf de zijlijnen bepaalt waar het land naar toe gaat.

De CHP is door al deze ontwikkelingen voorzichtiger geworden in haar kritiek op het onderzoek. „Als er iets is, moet de openbaar aanklager dat tot op de bodem uitzoeken", zei een parlementslid van de CHP vorige week op de Turkse televisie.

Eerdere pogingen van Turkije om met de 'diepe staat' af te rekenen liepen op niets uit. Het Turkse rechtssysteem is fragiel, rechters hebben politieke voorkeuren of staan onder druk om die te hebben. En zelfs in een volwassen democratie zou een massaproces tegen tientallen verdachten tot grote problemen leiden. Daar komt nog bij dat volstrekt onduidelijk is wie boter op zijn hoofd heeft.

Misschien wel het meest interessante commentaar op Ergenekon kwam van voormalig premier Mesut Yilmaz. Deze staat in Turkije niet bekend om zijn onkreukbaarheid (hij werd vervolgd voor corruptie maar onschuldig bevonden) maar zijn analyses zijn vaak raak. Yilmaz vertelde op de Turkse televisie dat volgens hem alles uit de hand liep toen de Turkse staat in de jaren negentig besloot om het terrorisme (lees: de PKK) aan te gaan pakken met onwettige middelen (zoals doodseskaders). Dat opende volgens hem de doos van Pandora: een hele klasse van hoge functionarissen kreeg het idee dat zij boven de wet stonden en in het zogeheten belang van Turkije mochten doen waar zij zin in hadden.

Wie wist van al die schanddaden af? En zullen de openbare aanklagers iedereen die van Ergenekon afwist, vervolgen zonder aanziens des persoons? Die vraag is nog steeds niet te beantwoorden, al aarzelen de autoriteiten niet om hoge militairen op te pakken. Een ding is duidelijk: als Turkije een volwassen democratie wil worden, zal het moeten afrekenen met Ergenekon en de 'diepe staat'. De komende maanden zal duidelijk worden of Turkije dat kan.

Turkse premier Erdogan bindt in over Nabucco

De Europese Unie moet vaart zetten achter de toetredingsgesprekken met Turkije. De EU heeft het land dringend nodig als betrouwbare partner op het gebied van energie. Dat zei voorzitter José Manuel Barroso van de Europese Commissie gisteren na een ontmoeting in Brussel met de Turkse premier Tayyip Erdogan.
Barroso prees Turkije omdat het een Koerdisch televisiekanaal mogelijk heeft gemaakt en een fulltime-onderhandelaar heeft aangesteld voor de gesprekken met de EU. „In die zin is 2009 goed begonnen", zei Barroso. De onderhandelingen tussen de EU en Turkije begonnen eind 2005. Ze verlopen moeizaam. Er wordt slechts gesproken over 10 van in totaal 35 mogelijke onderwerpen. Acht beleidsterreinen zijn taboe verklaard, omdat Turkije weigert zijn lucht- en zeehavens open te stellen voor verkeer van Cyprus, het eiland dat sinds 2004 lid is van de EU, maar waarvan Turkije sinds 1974 het noordelijk deel bezet. Turkije is onder meer belangrijk voor de EU in verband met de geplande gaspijplijn Nabucco. Deze loopt door Turkije en moet wingebieden in Centraal-Azië verbinden met Europese afnemers. De verbinding zou Europa minder afhankelijk moeten maken van gasdoorvoer door Oekraïne. Na de recente gasruzie tussen Oekraïne en Rusland is de EU harder dan ooit op zoek naar alternatieve routes. Erdogan suggereerde gisteren dat Turkije de EU niet zal helpen bij het Nabucco-project als Cyprus de toetredingsonderhandelingen met Turkije over energie blokkeert. „Dan zullen we onze positie moeten heroverwegen", zei Erdogan. Na zijn ontmoeting met Barroso sprak Erdogan dat weer tegen. „We zullen dit niet als wapen gebruiken", zei hij.

Rebellen in Tsjaad slaan handen ineen

N'DJAMENA, 20 JAN. De belangrijkste rebellenbewegingen in Tsjaad slaan de handen ineen en trekken voortaan samen op tegen het bewind van president Idriss Déby. Dat hebben verschillende betrokken bewegingen gisteren verklaard.

„Ons doel blijft de bevrijding van het Tsjadische volk en de omverwerping van de dictatuur", aldus een woordvoerder van de Alliance Nationale, een van de sterkste rebellengroeperingen, die vorig jaar februari bijna Déby ten val wist te brengen.

Tsjaad is een van de meest onderontwikkelde en instabiele landen van Afrika. Rebellen zijn al jaren uit op de val van Déby, een voormalige krijgsheer die in 1990 met geweld de macht greep en sindsdien aan het hoofd staat van een corrupt en inefficiënt staatsapparaat. Veel rebellenleiders zijn uit op een aandeel in de (olie)inkomsten van de staat. Zij zijn vaak familieleden en voormalige medestanders van Déby die uit de gratie zijn geraakt.

Déby ontsnapte februari vorig jaar aan afzetting toen rebellen oprukten van het verschraalde oosten van Tsjaad naar de hoofdstad N'Djamena, in het uiterste westen. Déby overleefde de aanval met behulp van Frankrijk, de voormalige kolonisator die nog altijd militair present is in Tsjaad.

De vraag is of de rebellenbewegingen het op termijn niet opnieuw onderling oneens zullen worden, zoals in het verleden is gebeurd. Veel rebellen zijn van de etnische groepering Goran, maar anderen zijn van de Zaghawa, de groepering waartoe ook Déby hoort.

Veel rebellen worden gesteund door buurland Soedan, dat Déby graag kwijtwil. Khartoum heeft de rebellengroeperingen in Tsjaad eerder al opgeroepen zich te verenigen. Déby op zijn beurt steunt rebellen in Darfur, de West-Soedanese crisisregio. (AFP)

Servië fel gekant tegen start Kosovaars leger

BELGRADO, 20 JAN. De Servische president, Boris Tadic, eist dat er onmiddellijk een einde komt aan de ontplooiing van een Kosovaars leger. Dat zei hij gisteren voor de Servische tv-zender B92. De Kosovo Security Force (KSF) zou officieel morgen van start gaan onder begeleiding van de KFOR, de NAVO-troepenmacht in Kosovo .

Volgens Tadic draagt de KSF niet bij tot de veiligheid in de regio. Servië pleit voor een volledige demilitarisering. Kosovo verklaarde zich in februari vorig jaar onafhankelijk maar wordt niet door Servië erkend. Belgrado beschouwt Kosovo als een Servische provincie en als de bakermat van de Servische cultuur.

Een klein Kosovaars leger is een onderdeel van het plan van voormalig VN-gezant voor Kosovo Martti Ahtisaari. De KSF zou bestaan uit 2.500 vaste krachten en 800 reservisten, zowel licht bewapende militairen als burgers. Het moet een multi-etnisch leger worden onder civiele controle. Een van de bevelhebbers zou een Kosovo-Serviër worden, werd vorige week bevestigd.

Ook de Servische minister voor Kosovo, Goran Bogdanovic, verzette zich gisteren tegen het plan. Hij bestempelde het tegenover het Servische persagentschap Tanjug als een bedreiging voor het samenleven van Kosovo-Serviërs en Kosovo-Albanezen. In Kosovo woont een minderheid van ruim 100.000 Serviërs op 2,1 miljoen, hoofdzakelijk Kosovo-Albanezen. Ook Serviërs in Kosovo verzetten zich tegen deelname aan KSF. Een vertegenwoordiger hield een pleidooi voor de terugkeer van het Servische leger. (VIP, AFP)

Obama Pakistan verwacht geen radicale breuk met beleid Bush; de retoriek van de nieuwe president

Chaotisch Pakistan hoog op agenda Obama

Pakistan zal de komende jaren veel aandacht eisen van president Obama. In Pakistan wordt afgewacht of hij – zoals aangekondigd – ook de niet-militaire steun zal uitbreiden.

Door onze correspondent
WIM BRUMMELMAN

ISLAMABAD, 20 JAN. Een nieuwsbericht floept binnen op de blackberry van Parag Khanna, onderzoeker bij de New America Foundation in Washington en schrijver van boeken over internationale politiek en diplomatie. „Pakistan heeft tijdelijk een belangrijke aanvoerroute van de NAVO naar Afghanistan gesloten. Om veiligheidsredenen", leest hij voor.

Khanna, die is geboren in India en die als specialist voor Zuid-Azië heeft meegewerkt in de verkiezingscampagne van Barack Obama, neemt een slokje appelsap. Plaats van handeling is een zonnig terrasje in de Pakistaanse hoofdstad Islamabad. Hij is op bezoek bij zijn Pakistaanse schoonouders.

Khanna heeft net uitgelegd dat de aanslagen op de NAVO-transporten in het Pakistaanse grensgebied de internationale troepenmacht in Afghanistan grote kopzorgen baart. En hij heeft gezegd dat alleen daarom al forse inkrimping van de Amerikaanse militaire hulp aan Pakistan onwaarschijnlijk is: „De impliciete boodschap van het Pakistaanse leger is: als jullie ons niet langer hulp geven, waarom zouden wij jullie transporten dan nog beveiligen?"

De logistieke kwetsbaarheid van de NAVO is een belangrijke reden waarom bij het aantreden van Obama met meer dan gewone belangstelling wordt gekeken naar Pakistan. Maar er zijn meer zwaarwegende redenen waarom beleidsmakers en analisten denken dat Pakistan de buitenlandse politieke agenda van de nieuwe Amerikaanse president voor een groot deel zal beheersen.

Sommigen noemen Pakistan, een kernmacht waar Al-Qaeda en de Afghaanse Talibaan schuilen en waar de recente terreuraanvallen op de Indiase miljoenenstad Mumbai werden beraamd, het gevaarlijkste land op aarde. Anderen, met een iets minder apocalyptisch oordeel, erkennen het risico dat Pakistan snel in die richting kan afglijden. Sinds het gedwongen vertrek van generaal Musharraf is het land weer min of meer democratisch. Maar daadkrachtig en coherent regeringsbeleid ontbreekt. Nu dient zich een nieuwe politieke crisis aan om de presidentiële almacht van Asif Ali Zardari, de weduwnaar van de vermoorde ex-premier Benazir Bhutto. En juristen maken zich op voor hervatting van hun strijd voor onafhankelijke rechtspraak.

Tegelijkertijd wordt de territoriale integriteit van het land bedreigd. Langs de grens met Afghanistan voert het leger strijd met opstandelingen, en incasseert daarbij zware verliezen. In delen van het noordwesten hebben moslimextremisten, aangeduid als Pakistaanse Talibaan, de controle overgenomen. Vandaag hebben zij zes mensen doodgeschoten en hun lichamen langs de kant van de weg gedumpt, met een briefje: „Cadeau voor Obama, Karzai en Zardari". In de Swat-vallei kunnen meisjes niet meer naar school. Scholen worden opgeblazen, politiebureaus en huizen van seculiere politici in brand gestoken. De overheid staat machteloos.

„Als de Talibaan met hun barbaarse doctrine hun invloed in Pakistan weten uit te breiden, staan ons ergere dingen te wachten dan in Iran tijdens de islamitische revolutie", verzucht voormalig generaal Talat Masood. „Het probleem is dat onze regering, het parlement en eigenlijk ook het

'Het leger terughalen is de enige oplossing'
Analist Shireen Mazari

maatschappelijk middenveld de ernst van de situatie niet onderkennen. Ik maak me grote zorgen".

Masood is een gerespecteerd analist, naar wiens opvattingen ook in Washington wordt geluisterd. De VS kunnen het zich niet veroorloven om Pakistan met zijn atoombom in chaos te zien ondergaan, zegt hij. Daarvoor is zijn strategisch belang te groot. Masood is dan ook blij met uitlatingen van onder anderen aankomend vicepresident Joseph Biden, senator John Kerry en de nieuwe minister van Buitenlandse Zaken Hillary Clinton, die wijzen op toenemende Amerikaanse betrokkenheid bij Pakistan, met een sterk accent op verhoging van niet-militaire hulp. Niet het leger moet in de watten worden gelegd, maar de democratische instituties moeten worden versterkt, luidt de nieuwe boodschap uit Washington.

„De Amerikanen realiseren zich dat de strijd tegen terrorisme in Afghanistan, Pakistan en elders niet alleen kan worden gewonnen met militaire middelen. Economische ontwikkeling, sociale vooruitgang en politieke stabiliteit zijn minstens zo belangrijk", zegt Masood.

Maar van een radicale breuk met het beleid van Bush zal geen sprake zijn, verwacht hij ook. Obama heeft al versterking van de Amerikaanse troepenmacht in Afghanistan aangekondigd. En voor Pakistan geldt: zolang zich Afghaanse opstandelingen in het grensgebied schuilhouden, zal de Amerikaanse druk op Pakistaans militair ingrijpen blijven bestaan.

Dat klinkt realistisch. Analist Shireen Mazari, vorig jaar ontslagen bij het Institute of Strategic Studies in Islamabad wegens haar kritisch schrijven over Amerika, is ronduit cynisch. „Democratie van buitenaf opleggen, kan helemaal niet", zegt ze. „Je hoort nu wel geluiden over een nieuwe Amerikaanse aanpak en over herbezinning van de strijd tegen terrorisme, maar het enige concrete wat op tafel ligt, is troepenverschuiving vanuit Irak naar Afghanistan".

Sinds de Sovjetinvasie in Afghanistan in 1979 heeft de Amerikaanse militaire aanpak Pakistan alleen maar ellende gebracht, schetst Mazari. „De oorlog van de VS is niet onze oorlog. We moeten onze relaties herzien. Na 9/11 hebben wij in onze grensgebieden alleen maar de opkomst van de Talibaan gezien, en hebben we te maken gekregen met zelfmoordaanslagen", zegt ze vinnig. „De voortdurende Amerikaanse raketaanvallen boven ons grondgebied maken de bevolking alleen maar woedender. We moeten het leger terugtrekken. Dan zal de situatie snel verbeteren en kunnen we de dialoog aangaan. Dat is de enige oplossing."

Nee, voor een echt positief geluid over president Obama kan men beter aankloppen bij Ahmad Rashid Malik, verbonden aan het Islamabad Policy Research Institute. „Natuurlijk ga ik vanavond op televisie kijken naar de inauguratie", zegt hij. „De Pakistaanse bevolking was juichend over de overwinning van Obama. We koesteren hele hoge verwachtingen". Malik denkt dat Obama, met de islamitische achtergrond van zijn vader, veel meer oog zal hebben voor de achtergestelde positie van de moslims dan zijn voorganger Bush.

Malik hoopt op veel meer economische steun. En hij hoopt op sterke Amerikaanse diplomatieke steun in de strijd met aartsrivaal India om Kashmir. „De Indiase bezetting van Kashmir is de belangrijkste oorzaak van de strijdlust in de hele regio", zegt Malik. Dat India recentelijk nog tijdens het bezoek van de Britse minister van Buitenlandse Zaken David Miliband te verstaan heeft gegeven internationale bemoeienis met de kwestie-Kashmir absoluut niet op prijs te stellen, heeft Malik niet ontmoedigd.

„De komst van Obama heeft ons hoop gegeven", zegt hij. „We moeten geduldig zijn. We zullen hem tijd geven."

Bush verlaagt straf voor wachters

WASHINGTON, 20 JAN. De Amerikaanse president George W. Bush heeft gisteren, op de laatste dag voor zijn vertrek uit het Witte Huis, de gevangenisstraf van twee veroordeelde grenswachten verlaagd, waardoor ze nu in maart zullen vrijkomen.

Ignacio Ramos en Jose Compean werden in 2006 veroordeeld tot celstraffen van respectievelijk elf en twaalf jaar wegens het aanvallen en verwonden van een ongewapende Mexicaanse drugssmokkelaar die ze in zijn achterwerk schoten toen hij illegaal de grens probeerde over te steken. Vervolgens probeerden ze het misdrijf te verdoezelen.

Rechtse lobbygroepen, die pleitten voor een hardere aanpak van illegale immigranten en voor een strengere bewaking van de zuidgrens met Mexico, drongen de afgelopen weken aan op clementie voor de twee. Volgens een verklaring die het Witte Huis gisteren uitgaf, achtte Bush „de lengte van hun celstraf en de omstandigheden van hun opsluiting te zwaar en hebben ze genoeg geboet voor hun misdaden". De Mexicaanse regering reageerde gisteren ontstemd op het besluit van Bush. „Dit geeft een slecht signaal af."

In de Verenigde Staten is het gebruikelijk dat de scheidend president vlak voor zijn vertrek gratie verleent aan gevangenen. In het verleden leidde dit regelmatig tot ophef, zoals bij de gratie die president Clinton verleende aan de voortvluchtige fraudeur Marc Rich, wiens familie geld gaf aan Clintons campagnekas.

Bush is terughoudender geweest dan Clinton. Zo verleende hij geen gratie aan 'Scooter' Libby, oud-stafchef van vicepresident Cheney, die in 2007 werd veroordeeld tot 2,5 jaar cel wegens meineed. Bush bepaalde eerder wel dat Libby zijn straf niet in de cel hoefde uit te zitten. (AP, Reuters)

Amerikanen stonden vanochtend vroeg in de rij om toegang te krijgen tot de National Mall, van waar ze hopen de festiviteiten rond de inauguratie van Barack Obama te kunnen volgen. Foto AP

Verering maakt Obama niet bescheidener

Vervolg **Inauguratie** van pagina 1

De oorspronkelijke bedoeling van de plechtigheid is om het land gelegenheid te geven zijn vertrouwen in de nieuwe president uit te spreken. Obama's tegenstander John McCain noemde hem in de campagne een socialist en terroristenvriend – twee van de ergste beledigingen die je een Amerikaan kunt maken. Op inauguratiedag laat de 46 procent van de kiezers die op McCain stemden vandaag blijken dat, alweer, het verleden begraven is. Vanaf vandaag, zo is de theorie, is Obama ook hun president.

Obama is door de verering die hem ten deel valt zeker niet bescheidener geworden. Zijn optredens zitten vol (impliciete) verwijzingen naar twee van de grootste Amerikanen uit de geschiedenis, Martin Luther King en Abraham Lincoln. Obama identificeert zich met hun successen in de strijd tegen de slavernij en hun pogingen het diep verdeelde land tot een nieuwe eenheid te smeden. De man van hoop maakt zich op deze manier steeds groter, en het vertrouwen in hem neemt alleen maar toe.

De logische vraag is hoe lang al dit optimisme de realiteit van de Amerikaanse crises zal overleven. Barack Obama heeft veel in zich dat hem tot een unieke gekwalificeerde leider maakt. Een man die prestaties levert waarvan voorgangers alleen konden dromen.

Maar er is ook reden voor beduchtheid. Eén president begon zijn ambtsperiode in het recente verleden met een nog groter vertrouwen van het Amerikaanse publiek. Dat was Jimmy Carter, in 1977. De teleurstelling was daarna verpletterend. Als president bleek hij zich met de kleinste details bezig te houden, tot en met het gebruik van de tennisbaan van het Witte Huis.

Maar toen er echt leiderschap van hem werd gevraagd – tijdens de Iraanse gijzelaarscrisis – bleek hij die rol niet aan te kunnen, en vier jaar na zijn hoopvolle opkomst werd hij vernietigend verslagen door Ronald Reagan.

Nu, jaren later, willen Democraten nog steeds het liefst vergeten wat er destijds met Carter gebeurde. Toen Obama vorig jaar zomer op de Democratische conventie een overzicht bood van het beste dat zijn partij te bieden heeft (Bill en Hillary Clinton, Ted Kennedy, John Kerry, etc.) werd de herinnering aan Carter zo kort mogelijk gehouden. Even mocht hij de zaal toezwaaien – om daarna weer vlug aan het zicht van het publiek te worden onttrokken. Bij de erfenis van dié man van hoop wilde Obama niet langer dan een paar seconden stilstaan.

'Amerika, dit is ons moment, onze tijd'

Retoriek speelde in Obama's campagne een hoofdrol. Van pleidooi voor eenheid naar oproep tot geduld.

• „Er is geen progressief en conservatief Amerika, er is een Verenigde Staten van Amerika." (Boston, Democratische conventie, 27 juli 2004)

• „Alleen kunnen we deze verandering niet realiseren. Verdeeld zijn we gedoemd te mislukken." (Springfield, bekendmaking kandidatuur, 10 februari 2007)

• „We verkiezen hoop boven angst. We verkiezen eenheid boven verdeeldheid, en sturen een krachtige boodschap dat verandering onderweg is naar Amerika." (Des Moines, na winst caucus Iowa, 3 januari 2008)

• „Dit land wordt misschien nooit perfect, maar generatie op generatie heeft laten zien dat het altijd beter gemaakt kan worden." (Philadelphia, toespraak over raciale verhoudingen, 18 maart 2008)

• „Amerika, dit is ons moment, dit is onze tijd." (St. Paul, na definitieve voorverkiezing, 3 juni 2008)

• „Dat is de belofte van Amerika: het idee dat we voor onszelf verantwoordelijk zijn maar ook opkomen en ondergaan als één natie, het fundamentele geloof dat ik mijn broeders hoeder ben." (Denver, Democratische conventie, 28 augustus 2008)

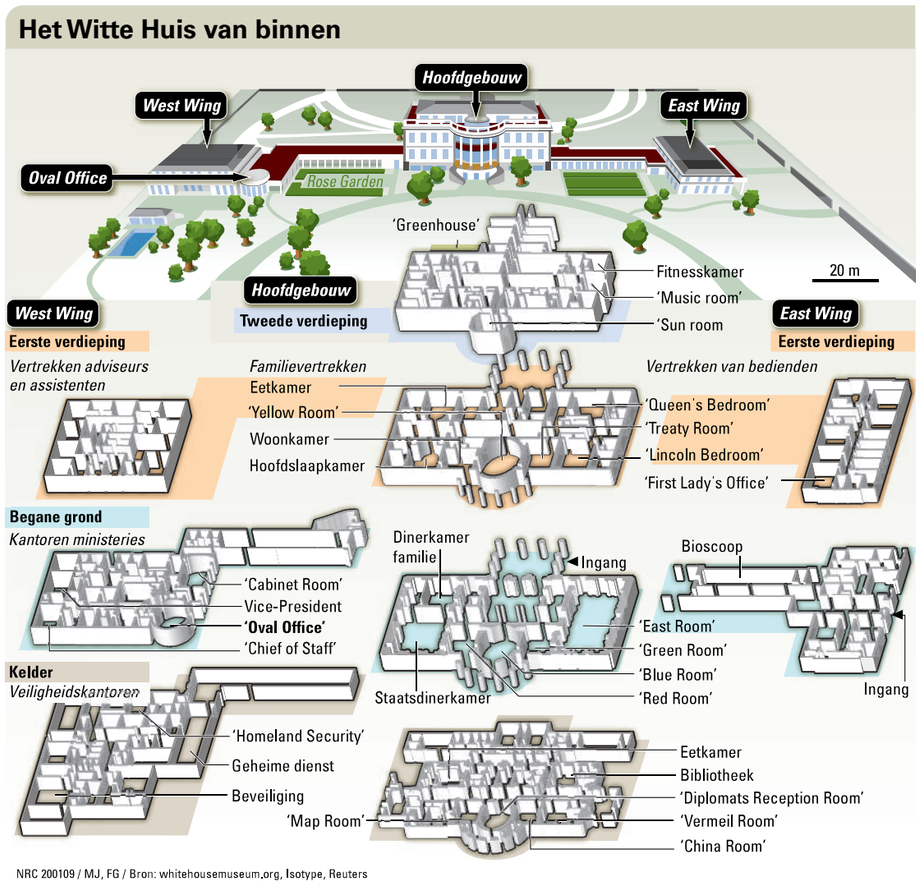
• „De weg die voor ons ligt is lang, de klim is steil. Misschien komen we er niet in één jaar, of zelfs één termijn. Maar, Amerika, ik heb nooit méér hoop gehad dat we er komen." (Chicago, overwinningsspeech, 4 november 2008)

• „Er zullen struikelblokken zijn en tegenslagen, frustraties en teleurstellingen. En we zullen geduld moeten tonen, terwijl we tegelijk met dringende haast handelen." (per trein op weg naar Washington, 17 januari 2009)

• „Vergeet nooit dat het ware karakter van onze natie niet aan het licht komt in makkelijke tijden, maar wanneer we het goede doen in zware tijden." (Washington, inauguratieconcert 18 januari 2009)

Videobeelden van Obama's toespraken via nrc.nl/obama

Het Witte Huis van binnen

NRC 200109 / MJ, FG / Bron: whitehousemuseum.org, Isotype, Reuters

Eretribune vol speciale gasten

Door een onzer redacteuren

ROTTERDAM, 20 JAN. De inhuldigingsceremonie van president Obama vandaag in Washington moest de „meest open en toegankelijke" inaugurele plechtigheid worden in de geschiedenis. Dat zei Obama zelf, drie dagen geleden voor de radio. Hij doelde op de grote aantallen bezoekers die gratis of met goedkope tickets aanwezig mogen zijn bij de ceremonie zelf. Ook worden behalve de officiële bals buurtfeesten georganiseerd, niet alleen in Washington maar door de hele VS.

Voor het nabij bijwonen van de inhuldigingsplechtigheid zijn behalve de gebruikelijke hoogwaardigheidsbekleders bijzondere gasten uitgenodigd. Deze komen zowel uit eigen land als uit de rest van de wereld.

Zo is het bijna vanzelfsprekend dat *US Airways* piloot Chesley 'Sully' Sullenberger met zijn familie een ereplaats heeft gekregen. Hij werd instant wereldberoemd toen hij vijf dagen geleden een noodlanding maakte op de Hudson-rivier midden in New York.

Ook uitgenodigd voor de eretribune zijn zogeheten *African-American* helden. Het gaat bijvoorbeeld om een groep van 225 stokoude piloten en grondpersoneelsleden van een zwart elitecorps dat ondanks de rassendiscriminatie van die dagen meevocht in de Tweede Wereldoorlog.

Maar ook zeven van de roemruchte *'Little Rock nine'* zijn aanwezig. Het gaat om de groep zwarte middelbare scholieren die in 1957 als eersten naar een witte middelbare school gingen na interventie van president Eisenhower. Het incident geldt als een van de belangrijkste gebeurtenissen van de Afrikaans Amerikaanse burgerrechtenbeweging.

China is niet alleen diplomatiek vertegenwoordigd, maar ook door het Chinese schoolmeisje Li Zizi. Zij is afkomstig uit de provincie Sichuan, die vorig jaar werd getroffen door een hevige aardbeving. En zij werd bekend omdat zij geld inzamelde voor de slachtoffers door koekjes te verkopen en haar zelfgemaakte waterverfschilderijen.

Op de lijst speciale gasten figureren verder persoonlijkheden variërend van J.K. Rowling, schrijfster van Harry Potter, geliefd door de dochters Obama, tot twaalf Nasa-astronauten, en sterren als Beyoncé, Jay-Z, George Clooney en Will Smith. In totaal worden twee miljoen bezoekers verwacht.

Gevangenisstraffen voor aidsartsen in Iran om complot

TEHERAN, 20 JAN. Twee Iraanse aidsspecialisten zijn veroordeeld tot gevangenisstraffen als leiders van een door de Amerikaanse CIA gefinancierde inspanning wetenschappers en andere hoogopgeleiden te rekruteren om een 'fluwelen revolutie' in Iran uit te voeren. Dat heeft het Iraanse staatspersbureau IRNA gisteren gemeld. Hoe lang de broers Arash en Kamyar Alaei in de gevangenis moeten doorbrengen, is niet bekend. Mensenrechtengroepen die opkomen voor de twee artsen zien in hun veroordeling een nieuw voorbeeld van een campagne van de regering van president Mahmoud Ahmadinejad tegen Iraniërs met westerse connecties. (AP)

Rwanda, Duitsland herstellen relatie

KIGALI, 20 JAN. Rwanda en Duitsland herstellen hun betrekkingen na een diplomatieke crisis over de arrestatie, eind 2008 in Frankfurt, van Rose Kabuye, chef protocol van de Rwandese president Paul Kagame en volksheld in Rwanda. Beide landen zullen weer gezanten uitwisselen, zei Kigali gisteren. Kabuye werd opgepakt op basis van een Frans arrestatiebevel. Zij moet zich nu in Parijs verweren tegen de beschuldiging dat zij in 1994 betrokken was bij het neerhalen van het door Franse piloten bestuurde vliegtuig van toenmalig Rwandees president Habyarimana, startschot voor de genocide. Kabuye ontkent. (AFP)

Rwanda: celstraf voor ex-minister

KIGALI, 20 JAN. Een rechtbank in Rwanda heeft gisteren levenslange celstraf opgelegd aan Agnès Ntamabyariro, minister van Justitie van Rwanda tijdens de genocide in 1994. Ntamabyariro gaf opdracht tot de moord op de toenmalige prefect van de stad Butare, een Tutsi, zei de rechtbank. Zijn advocaat heeft aangekondigd in beroep te zullen gaan. Ntamabyariro is de enige bewindspersoon van het toenmalige bewind dat in Rwanda zelf is veroordeeld voor een rol in de genocide. (AFP)

Oud-guerrillero's El Salvador winnen

SAN SALVADOR, 20 JAN. De voormalige linkse rebellenbeweging FMLN heeft zondag de congresverkiezingen in El Salvador gewonnen. Tijdens de in 1992 beëindigde burgeroorlog vocht het FMLN tegen de huidige, rechtse regeringspartij ARENA. Met driekwart van de stemmen geteld staat het FMLN nu op 43 procent. ARENA haalt 38 procent. Bij de komende presidentsverkiezingen in maart maakt FMLN-kandidaat Mauricio Funes goede kans voor zijn partij voor het eerst het presidentschap te winnen. (AP)

Misdaadbestrijder Bosnië in de cel

SARAJEVO/RIJEKA, 20 JAN. Het hoofd van de misdaad- en terreurbestrijding van Bosnië-Herzegovina, Vjekoslav Vukovic, moet minstens een maand in de cel blijven. Dat heeft een rechter in Kroatië bepaald nadat Vukovic daar vorige vrijdag was gearresteerd op verdenking van medeplichtigheid in een moordzaak. Ook zou hij nauwe banden hebben met de georganiseerde misdaad. Vukovic ontkent de aantijgingen. Hij is voor onbepaalde tijd geschorst. (AP)

Kapitein gezonken veerboot verdacht

Door onze correspondent

JAKARTA, 20 JAN. De kapitein van de Indonesische veerboot die vorige week zondag zonk voor de kust van Sulawesi, is aangemerkt als verdachte. Hem wordt dood door nalatigheid ten laste gelegd. Hij kan vijf jaar celstraf krijgen. Eerder werd al bekend dat de kapitein mogelijk is uitgevaren ondanks waarschuwingen over slecht weer. Van de ongeveer 270 mensen aan boord werden er 34 gered.

Topreder vrij na betaling losgeld

ATHENE, 20 JAN. De ontvoerde Griekse reder Perikles Panagopoulos is weer vrij. Hij werd vannacht door de politie opgepikt in Aspropyrgos, ten westen van Athene. Volgens Griekse media is circa 30 miljoen euro losgeld betaald, het hoogste bedrag ooit in Griekenland. Panagopoulos (74) werd op 12 januari nabij zijn woning in een luxe buitenwijk van Athene ontvoerd. Hij is eigenaar van een rederij (AFP, Reuters)

nrc.nl/inauguratie

- Volg op de website de inauguratie van Obama.
- Bekijk video's, infographics en een fotoserie over de inauguratie.

FAMILIE BERICHTEN

Voor overlijden, de advertentie en dankbetuiging
Online opgeven via:
www.familieberichtenbladen.nl

Persoonlijk Bezorgadvies Bezorgservice via:
Telefoon: 0900 - 606 07 70
(dagtarief: €0,35 (0,06), avondtarief: €0,10 (0,06))
Fax: 0900 - 606 60 77
E-mail: familieberichten@nrcmedia.nl

Meldingstijden
Woensdag voor plaatsing op dag zelf: 11.00 uur
Woensdag voor plaatsing op zaterdag: vr. 17.00 uur

Prijs € 0,90 per mm hoogte per kolom excl. BTW

NRC HANDELSBLAD

Toch nog onverwacht overleden
mijn maatje, mijn lief

ELS FLIPSEN
Gabrielle Charlotte Josephine Maria

* Breda
21 Maart 1943

† Jirnsum
17 Januari 2009

Jirnsum: Henk Jansa

De afscheidsdienst voor Els wordt gehouden op donderdag 22 januari om 13.00 uur in de RK Parochiekerk, Rijksweg 37 te Jirnsum, waarna de begrafenis zal plaatsvinden op de begraafplaats aldaar.

Gelegenheid tot condoleren een half uur voor de dienst vanaf 12.30 uur.

Correspondentieadres:
Rijksweg 42, 9011 VE Jirnsum

Indien u geen rouwbrief heeft ontvangen, dan kunt u deze advertentie als uitnodiging beschouwen.

Op zaterdag 17 januari overleed onze oud-collega

ELS FLIPSEN

Redacteur van NRC Handelsblad (1972-2004)

Ze was een geboren verslaggever en een trouwe eindredacteur met hart voor de krant.

Redactie en hoofdredactie
NRC Handelsblad en nrc.next

Met droefheid hebben wij kennis genomen met het overlijden van onze oud-collega

Dr. PETER F. G. KRAMER

De heer Kramer is jarenlang als radioloog aan het Wilhelmina Kinderziekenhuis verbonden geweest. Hij kan beschouwd worden als één van de grondleggers van de kinderradiologie in Nederland. Hij was een enthousiast en bevlogen man en een loyale en prettige collega.

Wij wensen zijn kinderen, kleinkinderen en andere familieleden veel sterkte toe.

Namens het Management Team van de Divisie Kinderen/Wilhelmina Kinderziekenhuis van het UMC Utrecht,

Prof dr. Wietse Kuis,
Voorzitter

Bedroefd hebben wij kennis genomen van het overlijden van onze oud-collega

Peter Kramer

Peter was jarenlang radioloog in het Wilhelmina Kinderziekenhuis en anderzijds de begrafenis van de kinderradiologie. Wij zullen hem herinneren als een joviale en sociale collega.

Ons medeleven gaat uit naar zijn familie en naaste vrienden.

Radiologen en medewerkers van de Vakgroep Radiologie
Universitair Medisch Centrum Utrecht

Den Haag, 19 januari 2009

Met droefheid hebben wij kennis genomen van het overlijden van onze gewaardeerde oud-collega

MARK VAN NOUHUYS

Tot aan zijn pensioen in 1997 gedurende 30 jaar werkzaam als radioloog in het Rode Kruis Ziekenhuis te Den Haag en daarnaast van 1975 tot 1979 voorzitter van de medische staf.

Ons medeleven gaat uit naar zijn vrouw en kinderen.

Staffeden en oud-staffeden van het voormalige Rode Kruis Ziekenhuis

---

Bedroefd nemen wij kennis van het overlijden van

MARK VAN NOUHUYS
radioloog

in het Rode Kruis Ziekenhuis in Den Haag van 1967 tot 1997

Met veel enthousiasme heeft hij zich ingezet voor zijn patiënten, de medische staf en het ziekenhuis en de ontwikkeling van de radiologie in Den Haag mede bepaald.

Wij wensen Andrine, zijn kinderen en overige familie veel sterkte.

Namens de maatschap radiologie HagaZiekenhuis,

Hans Mulder
Ronald Langkamper

Haar wereldje bleven
Blijven in ons Hebben

Hebben overleed

TAN CRONE
PIANISTE

Ridder in de orde van Oranje Nassau

* 's-Hertogenbosch,
2 maart 1930

† Wassenaar,
17 januari 2009

's-Gravenhage: Cosmo Andriessen
Zeist: Elyane Auer
Washington: Sebastiaan Auer
Ayal Solomon
Yousef
Sara

Correspondentieadres:
Ad Reitsma uitvaartondernemingen
t.a.v. Mw C. Andriessen
Reitsma 71757
2507 BH 's-Gravenhage

Tot u thuis. Geen bezoek aan huis.

De crematieplechtigheid zal plaatsvinden in de grote aula van crematorium Ockenburgh, Ockenburghstraat 21 te 's-Gravenhage, op vrijdag 23 januari om 15.15 uur.

Hanna ontmoeten wij elkaar in de ontvangkamer.

Onze dank gaat uit naar de medewerkers van Hospice Wassenaar voor hun liefdevolle zorg.

TAN CRONE
2 maart 1930 – 17 januari 2009

Een groot pianiste en een unieke leermeester is heengegaan. Leerling van Tan zijn was een voorrecht. Met haar lessen heeft zij ons leven verrijkt. Daarvoor en voor haar vriendschap en betrokkenheid bij ons allen zullen we haar altijd dankbaar zijn.

Riet Ansink
Annette van Beelen
Coreen Benschop
Ingrid van Delft
Birgitta Feith
Annemart Franken
Tanja Hoetjer
Reina van Benson
Giel Janse
Kees de Jong
Truze Lodder
Willemien Manschot
Jan van Roosmalen
Peter Schaaf
Tiny Splinter
Annemieke Spoelstra
Diderik Vaneste
Dries Verdenius
Tom en Lidy van der Voort
Ank Waldeck

"Amsterdam, zijn stad."

Gelooft overwachte te overleden onze lieve Frenk.

Frederik van Leuven

Amsterdam,
12 Februari 1949

Amsterdam,
17 januari 2009

Karel en Marr van Leuven - Bruins
Marijke
Karel en Birgit
Willem en Lammie
en Roeland, Patricia, Winston
Annemarie, Martijn, Tessa,
Jaiva, Willem, Jasper

Correspondentieadres:
Marijke van Leuven
Zuidergerkade 306
1019 HH Amsterdam

Als u Frenk nog wilt zien, dan kan dat op woensdag 21 januari van 19.00 tot 19.45 uur in Uitvaartcentrum Zuid, Prof. Bronkhorstlaan 91 te Amsterdam.

We nemen afscheid van Frenk op donderdag 22 januari om 9.30 uur in de aula van crematorium Westgaarde, Osdorpweg 275 te Amsterdam.

Na afloop komen we nog samen in de koffiekamer.

Enige en algemene kennisgeving

Is zijn slaap in vrede en kalm overleden mijn broer

Arie Anton van Elk
-Ton-

Kapitein ter Zee b.d.

Gouda,
30 september 1931

Leiderdorp,
16 januari 2009

P.L. van Elk

Correspondentieadres:
P.L. van Elk
Mercuriuslaan 32
7411 EZ Deventer

Ton is overgebracht naar uitvaartcentrum Mensuly Nowk, Hoogmadevenweg 96 te Leiderdorp, alwaar geen bezoek.

De crematieplechtigheid zal worden gehouden op woensdag 21 januari om 11.00 uur in de aula van crematorium Rhijnhof, Laan te Rhijnhof 4 (ingang Haagse Schouwweg) te Leiden.

Hanna in er gelegenheid tot condoleren in de ontvangkamer van het crematorium.

Geen bloemen.

Met droefheid hebben wij kennis genomen van het overlijden van de heer

S. J. VAN EIJKELENBURG

De heer Van Eijkelenburg was van 1979 tot 1988 voorzitter van het NCW, één van de rechtsvoorgangers van de Vereniging VNO-NCW.
Hij heeft in die functie een grote bijdrage geleverd aan het behartigen van de belangen van ondernemend Nederland.

De heer Van Eijkelenburg was een markante persoonlijkheid die in een voor ondernemers moeilijke periode op duidelijke wijze zijn standpunten kenbaar maakte, maar daarbij steeds streefde naar harmonieuze verhoudingen.

Wij zullen zijn nagedachtenis in hoge ere houden.
Ons medeleven gaat uit naar zijn familie.

B. E. M. Wientjes, voorzitter
N. J. J. van Kesteren, algemeen directeur Vereniging VNO-NCW

De Stichting van de Arbeid gedenkt haar oud-bestuurslid

STEEF VAN EIJKELENBURG

Hij was, in de jaren '80 namens de werkgeversvereniging NCW lid van het bestuur van de Stichting. Met zijn praktische inslag, open visier en goedlachsheid heeft hij in die economisch moeilijke jaren een belangrijke bijdrage geleverd aan de sociale dialoog. Dat gold onder andere voor zijn betrokkenheid bij het Akkoord van Wassenaar.
De Stichting van de Arbeid is hem hiervoor zeer erkentelijk.

Namens het bestuur van de Stichting van de Arbeid

mevr. drs. A.M. Jongerius,
voorzitter namens de centrale organisaties van werknemers

mr. B.E.M. Wientjes,
voorzitter namens de centrale organisaties van werkgevers

mevr. drs. J.M.A. Mooren,
secretaris Stichting van de Arbeid

De Sociaal-Economische Raad heeft met leedwezen kennisgenomen van het overlijden van

STEEF VAN EIJKELENBURG

Als voorzitter van de centrale ondernemersorganisatie NCW was de heer Van Eijkelenburg van 1979 tot en met 1987 lid van het dagelijks bestuur van de Sociaal-Economische Raad. Nadien is hij nog vele jaren voorzitter geweest van de SER-Commissie Ontwikkeling Bedrijven.

De SER heeft de heer Van Eijkelenburg leren kennen als een gedreven man met een duidelijke en optimistische kijk op de samenleving. Hij straalde warmte uit en sprak een duidelijke, voor iedereen begrijpelijke taal. Zijn ervaring en deskundigheid zijn van grote betekenis geweest voor de SER.

Wij gedenken hem met respect. Ons medeleven gaat uit naar zijn echtgenote, kinderen en kleinkinderen.

A. H. G. Rinnooy Kan,
voorzitter
V. C. M. Timmerhuis,
algemeen secretaris

Den Haag, 19 januari 2009

Als je leeft, dan moet je springen en huppelen,
zwaaien met je armen, kabaal maken,
lachen en praten met de mensen om je heen.
Want leven is precies het tegenovergestelde
van dood zijn.
Paul Coelho

Heleen is plotseling overleden

Peter Ros
anesthesioloog

Wij zullen hem vreselijk missen.

Allard, Aliard, Astrid, Bart, Bas, Bas, Ben, Caroline, Chris, Dick, Edgar, Evelina, Gijs, Greg, Guido, Harmen, Janneke, Jeroen, Joost, Julia, Jurgen, Laura, Liselotte, Mandarna, Marga, Marije, Marloes, Michiele, Michiel, Oscar, Pascal, Paul, Pauline, Raymonda, Remco, Renee, Renée, Richard, Roald, Tanitja, Sefik, Vidhya, Wafa en Xander

---

"van Leven ga je dood"

Nog vol plannen is, na een korte/lange ziekte, overleden mijn unieke en humorvolle man, onze onvergetelijke vader en fantastische opa

Alexander Emanuel Marcus, arts

Lex

echtgenoot van

H.M.A. Marcus-Timmers

Zwolle, 20 maart 1936

Zwolle, 16 januari 2009

Timmy Marcus-Timmers
Marjolein en Felix
Casper, Eric, Michael, Chiara, Cisca
Katinka en Bouke
Stefan, Ruben, Natalie
Sascha
Nick, Chris

Het afscheid heeft inmiddels plaatsgevonden.

Correspondentieadres:
Kloosterstraat 14, 8024 PV Zwolle

De Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging heeft met waardevolle kennisgenomen van het overlijden van

Wil Huygen

Wil was zijn hele leven intensief betrokken bij de jacht.
Bij menige jaarslag deed zij een van de redactie van De Nederlandse Jager.
In zijn boeken en artikelen heeft hij generaties jagers doordrongen van het belang van de jacht voor de natuur en de mens.

Wij wensen de familie veel sterkte bij het verwerken van het verlies van deze inspirerende jager familieman.

Namens het landelijk bestuur van de KNJV

Cor G. Baas, voorzitter
Andreas Dijkhuis, algemeen secretaris

Met grote verdriet hebben wij, ook in andere naam, kennis genomen van het plotseling overlijden van onze lieve collega

Michael Gmelig

Michael was onze Vice President Finance & Procurement. Hij was pas 36 jaar
Door de korte tijd dat we samen gewerkt hebben, en zijn plotseling heengaan, kennen we hem als een zeer gedreven collega.

Michael was een sympathieke en bescheidene collega, wiens dood ons bij het uitbreken van zijn ziekte, in het begin van grote individuele kracht getoond heeft. Hij heeft een grote individuele bijdrage geleverd aan de prestaties van onze onderneming.
Op ons verdriet was hij onzeker en bij vlagen, maar een zeer bijzondere sterke kracht, zet's over hem heen.

In groot medeleven wij hem nog enige tijd in ons midden gehad.

Wij wensen hem de eeuwige rust.

Wij wensen Leentien en Sophie veel sterkte toe bij het omgaan met dit verlies.

Namens alle collega's van UPC Nederland
Dimitri Kuijpers - Algemeen Directeur
Kitty Dutel - Directeur Directie

Hierbij geven wij kennis van het overlijden van

Lies van Mervennée

in leven Remonstrants predikant
en klinisch psychologe
weduwe van Jan Verginig

Jogjakarta,
14 juni 1925

Assen,
17 januari 2009

W.P.A. van der Tuuk Adriani
H. van der Tuuk Adriani-Wichmann

De rouwdienst zal worden gehouden op donderdag 22 januari om 12.00 uur in de Remonstrantse Kerk, Coehoornsingel 14 te Groningen. Aansluitend zal de crematie in stilte plaatsvinden. Vanaf 11.00 uur is er gelegenheid tot condoleren in de kerk.

Correspondentieadres:
W.P.A. van der Tuuk Adriani
Dorpsstraat 63 9658 PJ Ekehaarsveen

Heden overleed, ook naam kleinkinderen, mijn lieve

Anneke Elisabeth Panders-Jonker

weduwe van dr. Jelte Tjerdo Panders

14 september 1930

16 januari 2009

Willem
Daniël
Janneke en Reinder
Pieter Marten
Hedwig en Bruce

Alexanderplantsoen 82
1072 RB Amsterdam

De crematie vindt plaats op woensdag 21 januari 2009 om 15.30 uur in Crematorium Steenbergen, Raadhuisweg 29 te Dinteloord.

Legal People
Interim Solutions

De beste interim-juristen

Wij introduceren enkel goed gemotiveerde kandidaten die we vrezig begrijpen

Legal People Interim Solutions
Bilderdijkstraat 71 1052 XB Amsterdam
tel. 020-612 35 22
www.legalpeople.nl

De jury van de Nederland-Japan Prijs nodigt uit tot nominatie of personen voor in dragen die voor de

NEDERLAND-JAPAN PRIJS

in aanmerking komen.

De prijs wil ieder jaar weer een bijdrage leveren aan de betrekkingen tussen Nederland en Japan. De jury, die is ingesteld door de Stichting Fonds Nederland-Japan, die werd als Universiteit Leiden verbonden Stichting Prof. Alfred Haber Nederland-Japan werd door de bekroning van de Prijs.

prof.mw. dr. H.T. **van der Heijden** (Voorzitter)
mw.mw. E.C.M.T. **van Rooy** (Secretaris)
prof.dr. R.H. **Dijkgraaf** (Penningmeester)

De jury bestaat uit:
Rector Magnificus en Voorzitter van het College van Bestuur van de Universiteit Leiden
Voorzitter van het College van Bestuur van de Universiteit Utrecht
President van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen

Voordracht kunnen uiterlijk **tot 1 mei 2009** worden ingediend bij de Secretaris van de Stichting Fonds Alfred Haber Nederland-Japan, Postbus 9500, 2300 RA Leiden.

Universiteit Leiden

Obama Na vandaag zal Barack Obama zelf moeten veranderen: regeren is kiezen, niet dromen

Groots! Maar wat zei hij?

Als geen ander wordt Obama toegejuicht om zijn toespraken. Maar bijna niemand kan zich achteraf herinneren wat hij zei. Dat zal veranderen als hij eenmaal president is, meent Gideon Rachman.

Vandaag zal Barack Obama eindelijk de kans krijgen om iets gedenkwaardigs te zeggen. Dit lijkt misschien een zure uitspraak over een man die alom wordt geprezen als een van de grootste redenaars van zijn tijd. Maar Obama beheerst als geen ander de kunst om prachtig te klinken, terwijl hij heel weinig zegt.

Ik was afgelopen augustus in het stadion toen Obama op de Democratische partijconventie de toespraak hield, waarin hij zijn nominatie als presidentskandidaat aanvaardde. Dat was fascinerend, ontroerend, ik liet een traan. Maar vreemd genoeg kan ik me er geen woord meer van herinneren. Hetzelfde geldt voor de toespraak die Obama van de zomer in Berlijn hield. Honderdduizenden kwamen hem toejuichen. Weinigen kunnen zich ook nog maar één zin uit die toespraak herinneren.

Geheugenverlies inzake Obama is een vrij algemene kwaal. Een snelle rondgang onder collega's wijst uit dat de enige uitspraak van de nieuwe president die zich onte-

> Weinigen kunnen zich ook nog maar één zin herinneren

genzeggelijk in ons collectieve brein heeft vastgezet luidt: 'Yes we can.' Enkele anderen noemden nog: 'Change we can believe in.' Vrijwel iedereen vond dat Obama een voortreffelijke en diepzinnige toespraak over de rassenkwestie in Amerika had gehouden, al kon niemand zich meer de precieze details herinneren.

Als Obama vandaag in Washington zijn inhuldigingstoespraak houdt, zal zijn gehoor ongetwijfeld opnieuw ondersteboven zijn. Ook krijgt hij de kans eindelijk iets te zeggen dat zal blijven doorklinken in de geschiedenis. Maar misschien doet hij er wel verstandig aan om ook deze kans te laten lopen.

Want bij Barack Obama is de man de boodschap. Obama inspireert niet door wat hij zegt, maar door wie hij is.

Volgens Michael Gerson, de man die de toespraken van president George W. Bush schreef, blijkt bij lezing van de inhuldigingstoespraken van alle voorgaande presidenten heel duidelijk dat het kernthema van de Amerikaanse geschiedenis de rassenkwestie is. Alleen al door als eerste zwarte president van Amerika het podium te betreden, zal Obama een boodschap van verandering en verzoening doen uitgaan.

Maar niet alleen Obama's huidskleur straalt een krachtige boodschap uit. Ook als hij iets weinig opmerkelijks zegt, zegt hij het wel mooi. Zijn taalgevoel en zijn duidelijke intelligentie zijn een enorme opluchting na het onthutsende gehakkel van Bush. Het zal goed zijn om een Amerikaanse president te hebben die hoop in plaats van spot oproept als hij zijn mond opendoet.

Tijdens de verkiezingscampagne heeft Obama nog een krachtige boodschap doen uitgaan door in een crisis gewoon kalm te blijven. Zijn rivaal John McCain sloeg in reactie op de ineenstorting van Wall Street melodramatisch om zich heen. Obama hield het hoofd koel. Niet zozeer dat wat hij over de financiële crisis zei, als wel Obama's houding maakte indruk op de kiezers. Hij kwam presidentieel over.

De nieuwe president beseft zelf terdege dat zijn ietwat ongrijpbare kwaliteiten zijn politieke potentieel alleen maar verhogen. In het voorwoord bij zijn boek *The Audacity of Hope* (De herovering van de Amerikaanse droom) schrijft hij: „Ik fungeer als een leeg scherm waarop mensen van zeer diverse politieke pluimage hun eigen standpunten projecteren."

Het heeft er alle schijn van dat Obama's truc niet alleen werkt in de VS, maar ook in de rest van de wereld. Uit opiniepeilingen blijkt zelfs geregeld dat hij overzee nog geliefder is dan in eigen land. Toch heeft ook de rest van de wereld opvallend weinig om op af te gaan.

De mensen weten dat Obama knap is en goed spreekt, dat hij zwart is, dat hij tegen de oorlog in Irak is en dat hij in de dialoog gelooft. En vooral weten ze dat hij niet president Bush is.

Dit laatste punt is essentieel. De presidentsverkiezing bracht een spanning tussen twee landen aan het licht – niet alleen het 'rode' en het 'blauwe' Amerika dat Obama heeft beloofd te verzoenen. Ook kwam er een kloof aan het licht tussen 'Amerikaans exceptionalisme' en 'Amerikaans universalisme'.

Het Amerikaanse exceptionalisme zou de VS als een 'lichtende stad op een heuvel' afzijdig houden van de rest van de wereld. Dit is het Amerika zonder paspoort, het Amerika van Sarah Palin, de Republikeinse kandidaat voor het vicepresidentschap. Onder leiding van de exceptionalisten zouden de VS zich naar binnen keren, de grenscontroles verscherpen, de invoerrechten verhogen en het leger nog meer vereren.

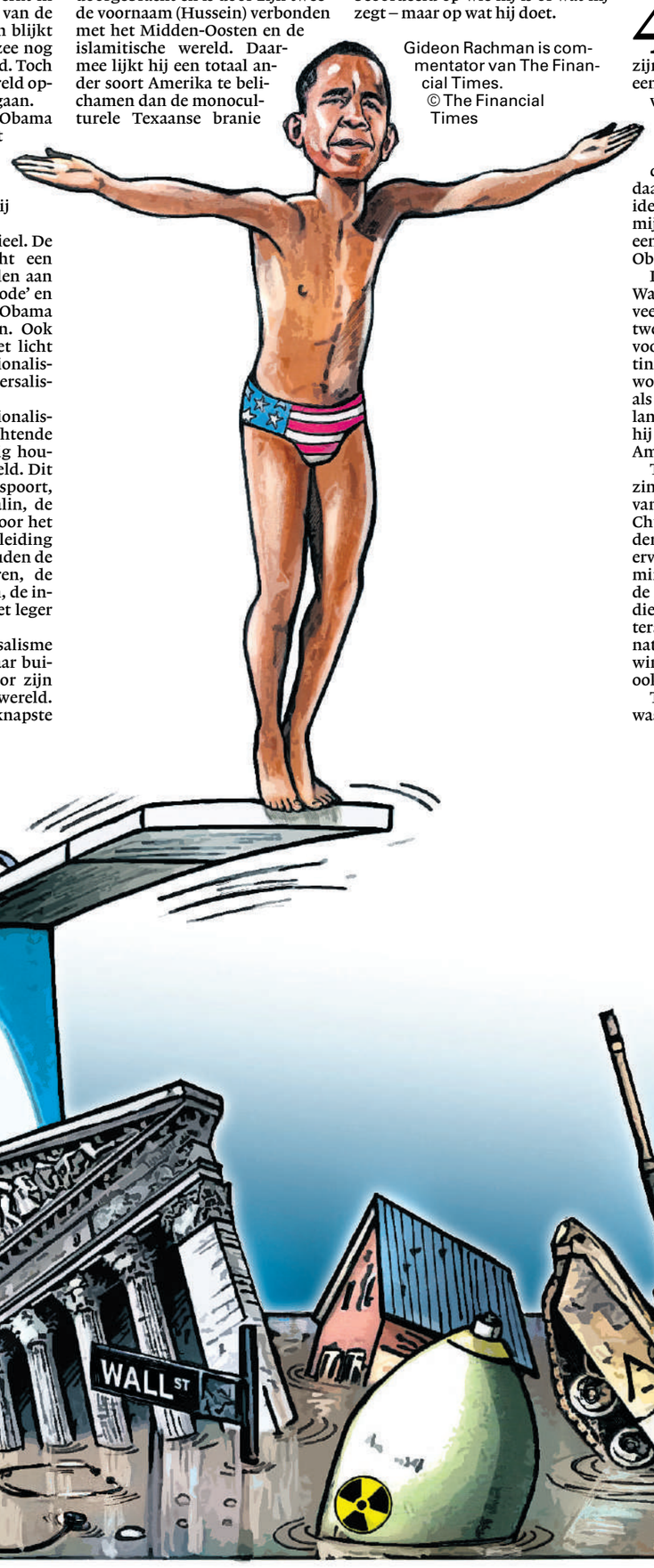
Het Amerikaanse universalisme betreft een Amerika dat naar buiten kijkt en dat bloeit door zijn banden met de rest van de wereld. Dit is het Amerika dat de 'knapste koppen' naar Silicon Valley, New York en 's werelds beste universiteiten heeft getrokken. Het is ook steeds meer het Amerika van de toekomst. In een recente opiniepeiling zei meer dan de helft van de Amerikanen in de leeftijd van 18 tot 29 dat ze vrienden of familie buiten de VS hadden wonen – veel meer dan enig andere leeftijdsgroep.

Doordat ze immigranten uit de hele wereld aantrekken, kunnen de Verenigde Staten zich met recht een 'universele natie' noemen. Obama heeft een Keniaanse vader, heeft zijn jeugd deels in Indonesië doorgebracht en is door zijn tweede voornaam (Hussein) verbonden met het Midden-Oosten en de islamitische wereld. Daarmee lijkt hij een totaal ander soort Amerika te belichamen dan de monoculturele Texaanse branie van George W. Bush.

De nieuwe Amerikaanse president is dan ook niet alleen in de VS maar ook in het buitenland een 'leeg scherm' waarop mensen hun eigen standpunten en verwachtingen kunnen projecteren.

Als hij vandaag zijn inhuldigingstoespraak houdt, zal Obama zich bij zijn fraai verwoorde algemeenheden kunnen houden die zoveel mensen in de VS en de rest van wereld hebben geïnspireerd.

Als hij eenmaal is aangetreden, zal dit allemaal veranderen. Regeren is kiezen. Als president zal Obama uiteindelijk niet worden beoordeeld op wie hij is of wat hij zegt – maar op wat hij doet.

Gideon Rachman is commentator van The Financial Times. © The Financial Times

Illustratie Ruben L. Oppenheimer

De droom van mijn vader is nog niet vervuld

Weinig toespraken zijn zo bekend geworden als die van mijn vader: *I have a dream*. De verwezenlijking komt nu naderbij, meent Martin Luther King III.

45 jaar geleden heeft mijn vader, Martin Luther King jr., voor Amerika zijn wensdroom verkondigd „dat eens deze natie zal opstaan en de volle betekenis van zijn credo zal waarmaken".

Zijn woorden, op 28 augustus 1963 gesproken in de schaduw van Lincoln, zullen vandaag indringend naklinken. De idealen waar Abraham Lincoln en mijn vader voor streden komen een stap naderbij als Barack Obama de ambtseed aflegt.

In de jaren sedert die mars naar Washington heeft onze natie een veel groter traject afgelegd dan de twee mijl tussen het monument voor Lincoln en het Capitool. Martin Luther King jr. zou buitengewoon trots zijn geweest op Obama als eerste zwarte president van dit land. Misschien nog belangrijker: hij zou trots zijn geweest op het Amerika dat hem gekozen heeft.

Toen ik op de dag van de verkiezingen de gebeurtenissen volgde vanuit de Ebenezer Baptist Church in Atlanta – waar mijn vader een van de predikanten was – ervoer ik niet alleen de jubelstemming die zich meester maakte van de kerk, maar beving mij ook een diep gevoel van trots en triomf. Uiteraard deelde ik in het gevoel van nationale catharsis, maar de overwinning van Obama raakte mij ook heel persoonlijk.

Toen mijn vader werd vermoord was ik tien jaar. Hij heeft zijn leven gegeven in de strijd om ons allemaal een kans te geven om zijn droom waar te maken.

Bij het aanbreken van de dag van deze historische inauguratie ben ik in gedachten teruggegaan naar de keren dat mijn vader en ik samen hebben kunnen zijn. Als kind al wist ik dat hij aan iets groots werkte, al begreep ik niet helemaal hóé groot. Ik weet nog dat ik een keer werd gepest door klasgenootjes, die mijn vader uitmaakten voor 'bajesklant'. Toen ik in tranen thuiskwam, zei mijn moeder me dat „jouw vader naar de gevangenis gaat om een betere wereld tot stand te brengen voor alle kinderen van God". Vol trots ging ik naar school terug.

Ik dacht ook aan de kermis waar ik zo ontzettend graag heen wilde, wat niet kon vanwege de rassenscheiding. Mijn vader verzekerde me dat ik er ooit wél heen zou kunnen. Mijn maatstaf voor succes was net als die van andere kleine jongens: ik wist zeker dat mijn vader werkte aan een betere wereld, als dat inhield dat ik uiteindelijk in de botsautootjes zou mogen.

Sinds Obama gekozen is, is me dikwijls gevraagd of ik ooit had gedacht nog te zullen meemaken dat een zwarte Amerikaan president zou worden. Mijn antwoord – ja – kwam vaak als een verrassing. Maar als mijn vader nog had geleefd, zou hij hetzelfde gezegd hebben. Zonder dat vertrouwen, zonder dat geloof in wat mogelijk is, zou hij helemaal niets hebben gehad dat hem tot de strijd aanzette.

Al was 4 november in de geschiedenis van ons land nóg zo'n stralende dag, we moeten wel bedenken dat de verkiezing van Barack Obama geen tovermiddel is voor de betrekkingen tussen de rassen in dit land. Met het 13de amendement is de slavernij afgeschaft, maar daarna heeft de rassenscheiding nog een eeuw lang gewoed. In 1965 kregen de zwarten het kiesrecht, maar daarna heeft het nog 43 jaar geduurd voordat een Afrikaanse Amerikaan het hoogste ambt van het land bereikte. De verkiezing van Barack Obama betekent een nieuwe stap op de weg naar gelijkheid, maar daarmee is de droom van mijn vader nog niet vervuld.

Obama krijgt de kans en de plicht om het vaandel van Abraham Lincoln, Lyndon Johnson en Bobby Kennedy – én Martin Luther King jr. – over te nemen. Maar die plicht rust niet op hem alléén. Wij allen hebben als burgers de verantwoordelijkheid om ons die droom eigen te maken. Voor een goed resultaat moeten wij allen actief zijn in onze democratie en opkomen voor het algemeen welzijn.

Ik heb mijn leven als volwassene gewijd aan de voortzetting van het werk van mijn vader en de instandhouding van zijn erfenis. Over enkele jaren vieren wij de vijftigste verjaardag van de mars naar Washington. Laten wij ons vandaag, nu wij ons opmaken om een nieuwe fase in de geschiedenis van Amerika te vieren, plechtig voornemen om voordat wij die mijlpaal bereiken, de armoede met twintig procent te verminderen.

Ik heb er alle vertrouwen in dat onder leiding van president Obama de dag zal aanbreken waarop alle Amerikanen – zwart en wit, rijk en arm, jong en oud – zich inzetten voor de verwezenlijking van mijn vaders droom.

Martin Luther King III is president-directeur van de non-profitgroep Realizing the Dream, en de oudste zoon van Martin Luther King jr. © Washington Post.

Commentaar

Vogelvrij in Moskou

En weer zijn er in Rusland kritische geesten vermoord. Dit keer in een straat halverwege het Kremlin, waar Medvedev als president resideert, en het Witte Huis, waar zijn voorganger Poetin als premier vertoeft. De dubbele moord illustreert de wetteloosheid in Rusland.

De slachtoffers zijn namelijk geen maffiabaasjes, maar een jonge advocaat en een nog jongere journaliste. Markelov (34) was raadsman van de familie van een jonge Tsjetsjeense die in 2000 werd verkracht en vermoord door kolonel Boedanov. Hij werd, ondanks tegenwerking van talloze autoriteiten en verontwaardiging van een racistische publieke opinie, in 2003 tot tien jaar veroordeeld. Vijf dagen geleden werd hij vervroegd in vrijheid gesteld. Gisteren werd zijn tegenspeler in de strafzaak doodgeschoten. En met hem de journaliste Baboerova (25), die werkzaam was voor *Novaja Gazeta*. Sinds 2000 zijn vier verslaggevers van deze krant, die een paar jaar geleden van de ondergang werd gered door sovjetleider Gorbatsjov, gewelddadig aan hun einde gekomen. De bekendste was Anna Politkovskaja, die in 2006 werd doodgeschoten.

Wie er achter de moorden van gisteren zit, is onduidelijk. Vaststaat wel dat Rusland onder Poetin een gevaarlijker land is geworden dan het onder Jeltsin was. Poetin laat zich erop voorstaan dat hij Rusland, dat in de jaren negentig langs de rand van anarchie en faillissement scheerde, in rustiger vaarwater heeft gebracht. Dat is een mythe. Tijdens het bewind van Poetin zijn er meer publieke persoonlijkheden geliquideerd dan onder Jeltsin. Eerst voltrok zich de golf van moorden vooral op het provinciale niveau, daarna op het nationale. De dood van de journalisten symboliseert primair de minachting voor een elementaire democratische rechtsorde. Maar de moord in 2006 op vicepresident Kozlov van de Centrale Bank illustreerde dat ook aan de top van de machtspiramide geen bescherming wordt geboden.

> Cynici regeren aan vooravond derde sociale crisis in 20 jaar

Dat is niet alleen cynisch, maar ook gevaarlijk nu Rusland afstevent op een crisis. Gisteren heeft minister Koedrin van Financiën voorspeld dat de economische groei dit jaar mogelijk tot nul kan terugvallen, terwijl de inflatie door de gestage devaluatie van de roebel juist tot 13 procent zal stijgen.

Gevolg hiervan is dat premier Poetin en president Medvedev worden geconfronteerd met een begrotingstekort. In december sloeg de balans om naar een tekort van 2 miljard euro. Ze moeten dus bezuinigen op de sociale programma's waarmee zij de bevolking tot nu toe geriefden. Het zou voor de derde keer in twintig jaar zijn dat de Russen hun welvaart ingrijpend zien dalen. Deze nakende crisis bedreigt de positie van beiden. Gelet op de materiële belangen die in het spel zijn – politieke functies en economische machtsposities zijn bijna naadloos gekoppeld – ligt het eerder voor de hand dat het zittende bewind zal opteren voor repressie als vorm van zelfbescherming dan voor een maatschappelijke dialoog met de bevolking. De moorden van gisteren zijn strikt genomen geen voorbode daarvan. Maar ze tonen wel aan dat kritische burgers in Rusland vogelvrij zijn.

Weer een coach weg

Voor de vierde maal in het lopende voetbalseizoen is een coach van een eredivisieclub ontslagen: Verbeek bij Feyenoord. Zijn collega's bij Roda JC, FC Utrecht en Vitesse gingen hem voor. En één van hen, Van Hanegem, die bij FC Utrecht het veld moest ruimen, en dat nadat met diens instemming eerder alle hulptrainers aan de kant waren gezet, stak al snel zijn vinger op. Hij wilde wel terug naar de Kuip, het stadion van Feyenoord. Net als trouwens de bondscoach van Polen, Beenhakker, eerder in twee verschillende perioden ook actief bij Ajax. Feyenoord „blijft zijn kluppie".

Opportunisme kenmerkt topvoetbal nu eenmaal meer dan solidariteit. Dat laatste verkreeg ex-bokser Verbeek wel van de harde kern van Feyenoordsupporters, die in hem de ruwe bolster met blanke pit zagen, met wie het goed handen uit de mouwen steken is. Daarmee vergeleken zijn die spelers maar verwende, overbetaalde mannetjes, zo luidt het sentiment.

In hoeverre deze indrukken de werkelijkheid van het oefenveld, de tactische besprekingen en het krachthonk weerspiegelen, is niet te meten. Wel staat vast dat er geen 'chemie' meer was tussen trainer/coach en spelers en dan geldt een oude voetbalwet: wegens de praktische onmogelijkheid om tussentijds alle spelers de deur te wijzen, moet dan hun 'baas' maar opstappen. Clubleidingen plegen daarna een 'shockeffect' te verwachten in de vorm van betere resultaten op het veld, maar die hoop blijkt vaak ijdel. Feyenoord verloor zijn eerste competitiewedstrijd zonder Verbeek in Heerenveen. Vanavond is er een kans op revanche: dan speelt Feyenoord thuis in Rotterdam een bekerwedstrijd tegen de Friezen.

> Geld zal minder vanzelf naar voetbalstadion rollen

Ontwikkelingen bij Feyenoord lijden vaak aan uitvergroting – een nederlaag heet er al gauw geen nederlaag, maar een drama – dus voorzichtigheid met conclusies is geboden, maar de houding van de supporters jegens de spelers kan duiden op een kentering. Op een herwaardering van grootverdieners wier prestaties in de ogen van het publiek geen rechtvaardiging vormen voor hun status. Alsof de argwaan waarmee de financiële sector wordt bekeken, ook rond het voetbalveld wortel heeft geschoten.

De economische crisis in het algemeen kan in het voetbal tot een bezinning aanleiding geven. Het geld van sponsors en overheden zal minder vanzelfsprekend richting stadion rollen. De gemeente Arnhem besloot vorig jaar Vitesse elf miljoen euro schuld kwijt te schelden en moet nu toezien dat de club weer een coach, Westerhof, tussentijds heeft ontslagen, en al weer een nieuwe coach op de loonlijst heeft gezet. Dat zal de gemeenteraad niet nog eens overkomen.

Intussen is er voor medelijden met ontslagen coaches weinig reden. Ze krijgen mooie afkoopsommen en bovendien: bij voetbal wordt snel vergeven en vergeten. Hoofdtrainer Blind werd in mei 2006 bij Ajax ontslagen, maar keerde al twee jaar later terug in Amsterdam als manager technische zaken. En de opvolger van Verbeek vertrekt over twee, drie jaar op zijn beurt bij Feyenoord. En ook dan komt er weer een ander. Zo gaat dat. De carrousel draait altijd door.

nrc.nl/discussie

Kan het verlof na de zwangerschap wel wat korter? De Franse minister van Justitie, Rachida Dati (43), nam demonstratief deel aan een kabinetsvergadering, terwijl zij vijf dagen eerder was bevallen. Is zij een voorbeeld?

Column Louise O. Fresco

De oorlog tegen de onwetendheid

Ongeveer op het moment dat u deze krant uitvouwt, spreekt Barack Obama zijn inauguratietoespraak uit. Met ongekende gretigheid hebben intellectuelen binnen en buiten de VS de afgelopen weken gespeculeerd over wat Hij zou moeten zeggen en hoe Hij het zou kunnen zeggen. Ik ben niet van plan daar op de valreep nog iets aan toe te voegen. Natuurlijk zal hij het hebben over de kracht van de Amerikaanse samenleving, de economie, Irak, Afghanistan, het Midden-Oosten, energie en dergelijke, min of meer in die volgorde. Het blijft even afwachten hoe expliciet hij zal kunnen zijn over Guantánamo of het Kyoto-protocol. Verder ligt het voor de hand dat Obama de onzinnige term *war on terror* definitief afschaft en daarmee laat zien dat vormen van terrorisme niet, ongeacht hun doel, over een kam te scheren zijn.

Er is echter een belangrijke strijd waar hij naar alle waarschijnlijkheid niets of heel weinig over zal zeggen. En dat is wat ik de *war on ignorance* zou willen noemen, de strijd tegen de onwetendheid, een strijd die nog nauwelijks is begonnen maar in het Westen alleen belangrijker kan worden.

Onwetendheid bestaat uit onschuldig onbegrip en moedwillige onwetendheid. Het eerste is het gevolg van een gebrek aan opleiding of basiskennis, waardoor het onmogelijk is zich een mening te vormen over complexe vragen zoals klimaatverandering of het ontstaan van kanker. Wie geheel of gedeeltelijk ongeletterd is, heeft geen onafhankelijke referentie, en kan niet anders dan de eerste beste mening geloven. Het internet en vooral de televisie stimuleren vooroordelen door naar hartelust halve waarheden en hele onwaarheden te propageren – of het nu moderne kruidenvrouwtjes of de 'middeleeuwse' islam betreft.

Het zélf kennis kunnen nemen van verschillende visies en op grond daarvan een eigen mening vormen, is de basis van ieders actieve deelname in de samenleving. Vandaar dat de strijd tegen functionele ongeletterdheid, overal ter wereld, zo belangrijk is.

Maar het is de *moedwillige* onwetendheid, de geestelijke luiheid van mensen die zich beter zouden kunnen en moeten informeren, die mij beangstigt. Het spook van de irrationaliteit waart door de wereld. Ook mensen met een voortgezette opleiding blijken een hang naar het exotische niet-rationele te hebben. Je weet maar nooit, is de redenering, misschien zit er toch wel 'iets' in magnetische armbanden of sterrenbeelden. Dus past het om niet in toeval te 'geloven', want het heeft vast een diepere betekenis als twee dingen tegelijkertijd plaatsvinden, en alles heeft zin als je er maar oprecht naar zoekt, enzovoorts. De volgende stap is om wetenschappelijke kennis te relativeren en te wantrouwen. Dergelijke onwetendheid is niet alleen een kwestie van gebrek aan inzicht in techniek, ordes van grootte of simpele kansberekening, maar zeker ook een afwezigheid van de geesteswetenschap, van begrip van geschiedenis, kunst en staatsvormen, markt en schaarste. Weten welke grote vragen iedere samenleving weer opnieuw onder ogen heeft moeten zien, biedt perspectief en relativering.

Bewuste onwetendheid bestaat in alle geledingen. Politici beslissen graag zonder te wachten op een gedegen analyse. De fouten die zijn gemaakt rondom de overhaaste beslissing tot verplichte bijmenging van biobrandstoffen zijn daarvan een voorbeeld, net als het langdurige moratorium op genetisch gemodificeerde gewassen in Europa. Of het opnieuw doen van onderzoek over de relatie tussen hoogspanningsleidingen en leukemie, omdat de bevolking het gevoel heeft dat er toch een relatie moet zijn, ook al is al keer op keer aangetoond dat dat niet zo is.

Dat burgers hun heil blijven zoeken bij horoscopen en andere door de Vereniging tegen de Kwakzalverij ernstig afgeraden vormen van bijgeloof, is één ding. Maar zorgwekkend wordt het als de politiek toegeeflijk wordt tegenover gevoelens in die gevallen waarin overtuigend bewijs van het tegendeel voorhanden is. Daarmee wordt onwetendheid als legitieme attitude alleen maar bevestigd. Natuurlijk doen onderzoekers, onder druk van de hang naar publiciteit en fondsen, daar van harte aan mee door met ieder klein feit naar buiten te komen, alsof het een definitief oordeel betreft. Het gaat mij ook niet om de tegenstelling tussen wetenschap en samenleving, maar om het bestrijden van tendensen die onwetendheid in stand houden.

Paradoxaal genoeg zijn het de landen die het meest geprofiteerd hebben van wetenschappelijke kennis die er nu het meest ambivalent tegenover staan. Dat geldt voor de Verenigde Staten, het land dat nog steeds de beste universiteiten en onderzoekers herbergt. Nog paradoxaler, het zijn juist de hoogst opgeleide klassen die de grootste argwaan lijken te hebben. In California, bakermat van nieuwe technologie, kun je mensen tegenkomen die denken dat kunstmest gif is. Dit staat in schril contrast met de opkomende grote economieën, zoals China, India en Brazilië, waar wetenschappelijke kennis een veel stabielere status heeft. Daar is nauwelijks sprake van de merkwaardige inconsistentie dat mensen enerzijds hun voordeel doen met moderne technologie en terug willen naar een geromantiseerd pretechnologisch verleden. Kennis is daar een vanzelfsprekende voorwaarde voor economische vooruitgang en vormt er geen tegenstelling mee.

Obama begint veelbelovend. Hij heeft vooraanstaande wetenschappers benoemd op sleutelposities. Hopelijk kan hij met dat team de uitdaging aan van de grootste moedwillige onwetendheid van onze tijd: het in de VS wijdverspreide creationisme. Het toelaten van creationisme leidt tot een hellend vlak van het onvoldoende scheiden van wetenschappelijke bewijsvoering en politieke manipulatie, en het ter discussie stellen van wetenschappelijke methoden. Het is heel veel gevraagd van Obama, overbelast als hij is met de verwachtingen van zovelen, maar ik hoop dat hij zich ook in de *war on ignorance* een leider kan betonen.

Wilt u reageren? Dat kan op nrc.nl/fresco

NRC Handelsblad
Dinsdag 20 januari 2009

Voeding Recepten in een populair Amerikaans kookboek zijn in zeventig jaar 63 procent energierijker geworden

Grotere porties, zoeter, vetter – onweerstaanbaar

Mensen vinden meer en zwaarder eten steeds lekkerder. Dat blijkt uit vergelijking van recepten uit 1936 en 2006, uit een vaak herdrukt Amerikaans kookboek.

Door onze redacteur
HESTER VAN SANTEN

ROTTERDAM, 20 JAN. Het moet steeds groter en zwaarder. De hang in de Verenigde Staten naar vet en calorierijk eten blijkt door te dringen in wenken voor thuiskoks. De recepten in een bekend Amerikaans kookboek zijn sinds de eerste druk, zeventig jaar geleden, 63 procent energierijker geworden. Dat inventariseerde voedingswetenschapper Brian Wansink, die die studie binnenkort in *Annals of Internal Medicine* publiceert.

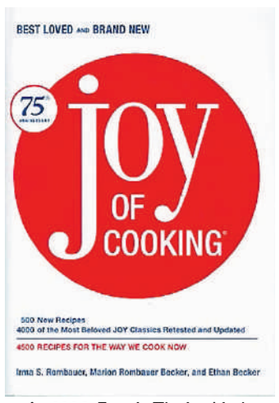
De omgeving bepaalt voor een belangrijk deel wat we eten, en hoeveel. Dat is de centrale stelling van Wansink, hoogleraar aan *Cornell University* (Ithaca, VS).

Zo voerde hij vijf jaar geleden een experiment uit in een bioscoop in Philadelphia. Zijn medewerkers deelden er gratis popcorn uit, in grote en *medium* emmers. Bekend is dat mensen uit grote verpakkingen meer eten dan uit kleine. Maar zou dat ook opgaan als bioscoopbezoekers net een maaltijd geserveerd hadden gekregen, en als de popcorn al twee weken eerder gepoft was? Het maakte niks uit. De bezoekers zaten vol, de snacks waren vies en toch aten ze uit de grote bakken 35 procent meer. Een grote portie is echt onweerstaanbaar.

Voor Wansink is het zorgelijk dat grote porties en zwaar eten ook in kookboeken blijken door te dringen. „De portiegrootte en het caloriegehalte van klassieke recepten moeten naar beneden om groeiende tailles tegen te gaan", zo besluit hij zijn nieuwste artikel.

The Joy in 1931 (nuleditie) ...

en in 2006. Foto's Thejoykitchen

Wansink en marketingonderzoeker Collin Payne van New Mexico State University bogen zich over alle edities van *The Joy of Cooking*. Het kookboek is een standaardwerk in de Amerikaanse keuken, vergelijkbaar met *het Haagse kookboek* en de *Wannée* in Nederland. De weduwe Irma Rombauer in St. Louis schreef het in de crisisjaren als toegankelijk instructieboek voor vrouwen in de keuken. Sinds de eerste commerciële druk in 1936 is het boek continu uitgegeven. In de zevende herziene editie, van 2006, staan circa 4.500 recepten.

Wansink en Payne baseren hun conclusies op achttien van die recepten. Het zijn de enige schotels die in alle edities voorkomen: brownies, maïssoep, appeltaart, boeuf stroganoff, goulash, enzovoort. Klassiekers. Op één na bevatten de recepten in 2006 meer calorieën per portie dan in 1936. Zeventig jaar geleden kreeg de eter er gemiddeld 268 calorieën mee binnen, nu 437. Dat komt vooral doordat de recepten vetter en zoeter werden. En er gingen steeds minder porties in één recept.

„Gebruikers van die kookboeken moeten bij de auteurs hebben geklaagd", speculeert Wansink aan de telefoon. „Ze zeggen: 'Dat is niet genoeg voor mijn gezin van vier personen.' Of gebruikers passen de recepten zelf aan, met extra boter bijvoorbeeld, omdat de mensen voor wie ze koken dat lekkerder vinden. En dat laten ze weten." Wansink zag dezelfde trend bij andere, minder oude kookboeken.

Vooral tussen de edities van 1997 en 2006 van de *Joy* is veel verschil. „Dat komt, denk ik, doordat voedsel in de VS steeds goedkoper is geworden ten opzichte van het inkomen. Er is meer eten beschikbaar voor minder geld."

Volgens hoogleraar Kees de Graaf van de Wageningen Universiteit, gespecialiseerd in zintuiglijke waarneming en eetgedrag, is zulk onderzoek naar kookboeken in Nederland nooit gedaan. Of verpakkingen in supermarkten, dinerborden en porties in restaurants hier zijn uitgedijd, zoals in de VS, is evenmin bekend. Portiegrootte is heel belangrijk, zegt hij. „Mensen eten door zolang er eten voor hun neus staat."

„Portiegrootte is een soort interne norm", zegt De Graaf, „laat zien welke hoeveelheid de norm is geworden. En eten is ook een sensorische beloning. Zo lang er eten op je bord ligt en het ruikt lekker, dan glimlacht de sensorische beloning je tegemoet." Wansink heeft nog een derde verklaring: hoe groter de portie, des te moeilijker valt het mensen om het aantal calorieën te schatten.

De koffiekioskhouder op het station vraagt: „Een normale of een kleine cappuccino?" De normale koffiebeker blijkt inmiddels 0,3 liter te bevatten. Bijna het dubbele van een klassiek koffiekopje.

Geluidsoverlast tijdens de slaap tast leervermogen aan

Door onze redactie wetenschap

ROTTERDAM, 20 JAN. Nachtelijke geluidsoverlast zorgt ervoor dat mensen de volgende dag minder goed leren. Dat leervermogen is zelfs al aangetast als de slapers niet wakker worden van het nachtelijk geluid. Dat schrijft IJsbrand van der Werf van het Nederlands Instituut voor Neurowetenschappen, met collega's van de Amsterdamse Vrije Universiteit in een artikel in *Nature Neuroscience* dat afgelopen zondag online is gepubliceerd. Ook de hippocampus, het hersengebied waar het leren en onthouden begint, was minder actief bij de proefpersonen die na een nacht met relatief veel lichte slaap plaatjes moesten herkennen.

Man onderdrukt hongergevoel beter

Door onze redactie wetenschap

ROTTERDAM, 20 JAN. Mannen kunnen hun hongergevoel beter onderdrukken dan vrouwen. Dat concluderen Amerikaanse onderzoekers die hongerige mannen en vrouwen in een hersenscanner legden. Dertien vrouwen en tien mannen die een nacht en een ochtend hadden gevast, kregen lekker eten voorgeschoteld dat ze toch niet mochten opeten. Ze moesten hun hongergevoel onderdrukken, bijvoorbeeld door aan iets anders te denken. Alleen bij de mannen werden hersengebieden minder actief die te maken hebben met verlangen en verwerking van emoties. De studie is vandaag verschenen in *Proceedings of the National Academy of Sciences*.

Vaker oogkasbreuk bij mishandeling

Door onze redactie wetenschap

ROTTERDAM, 20 JAN. Dokters die vrouwen met een botbreuk in het gezicht behandelen, hebben vaak een vrouw voor zich die is mishandeld door een bekende. Hoe vaak, is onduidelijk. De schattingen lopen uiteen van een derde tot driekwart van de vrouwen, schrijven Amerikaanse KNO-artsen in een gisteren verschenen publicatie in de *Archives of Facial Plastic Surgery* . Partnerslachtoffers hebben vaker een oogkasbreuk, een jukbeenbreuk en niet zo vaak een neusbreuk of een bovenkaakfractuur. Maar het patroon is niet duidelijk genoeg om harde conclusies uit te trekken. Een vrouw die laat bij de dokter komt, is wel een aanwijzing dat er geweld door een bekende in het spel was.

nrc.nl/wetenschap

- Maan had ooit een vloeibare kern
- Vrouwen schaken even goed, alleen niet zo vaak
- 'Redt de gloeilamp!'

Steeds minder mist en nevel in warmer Europa

Door onze redactie wetenschap

ROTTERDAM, 20 JAN. Het aantal dagen met mist, nevel of heiigheid is de laatste dertig jaar in Nederland sterk gedaald. Ook in andere delen van Europa is die trend waargenomen. De afname kan waarschijnlijk een deel van de uitzonderlijke opwarming van Europa verklaren.

Dat concluderen Franse en Nederlandse onderzoekers in *Nature Geoscience* (online, 18 januari). Het aantal dagen met een zicht minder dan 2 of 5 kilometer daalde in de afgelopen dertig jaar met wel 50 procent. De Bilt telde rond 1980 nog ongeveer 70 dagen met een zicht van minder dan 1000 meter, inmiddels ligt dat rond de 35.

Waarnemers schatten de helderheid van de atmosfeer door te kijken naar kerktorens en andere hoge bouwwerken waarvan zij weten hoe ver weg die liggen. Vliegvelden gebruiken 'transmissiemeters' die zijn voorzien van een lamp en een fotocel. Overigens is slecht zicht een fenomeen dat zich vooral voordoet in Noord-Europa.

Het staat wel vast dat het toegenomen zicht te danken is aan verbeterde luchtkwaliteit (minder industriële uitstoot, schonere motoren). In overeenstemming daarmee bleek de verbetering van het zicht het grootst op plaatsen waar de uitstoot van zwaveldioxide (SO_2) het sterkst was gedaald.

KNMI-onderzoeker Geert Jan van Oldenborgh, die de trends ontdekte, ontwikkelde samen met collega Robert Vautard de hypothese dat het ook, of vooral de helderder lucht is die de toegenomen zonne-instraling van Europa verklaart. De invloed van trends in bewolking is veel minder groot.

Robert Vautard keek naar temperatuurverschillen tussen nabijgelegen plaatsen met slecht zicht en goed zicht en becijferde dat op plaatsen met een zicht van minder dan 2 km de middagtemperatuur gemiddeld zo'n 2 graden lager lag. De onderzoekers concluderen dat de afgenomen heiigheid 5 à 10 procent van de recente opwarming in Europa verklaart. Veel helderder zal het waarschijnlijk niet meer worden doordat de lucht niet veel schoner meer zal worden.

Ingezonden mededeling

Een felrood, zacht koraal dat is ontdekt op 1.700 meter diepte, ten zuidoosten van Tasmanië. Foto CSIR

Bizarre soorten ontdekt in Tasmaanse diepzee

Door onze redactie wetenschap

ROTTERDAM, 20 JAN. Een diepzee-expeditie ten zuidwesten van Tasmanië heeft bizarre nieuwe soorten opgeleverd. Tot de bijzondere nieuwe diepzeesoorten die zijn ontdekt behoort een halve meter hoge vleesetende zakpijp op 4006 meter. Deze zakpijp – een trechter op een steeltje – 'jaagt' door zijn trechter dicht te klappen als een prooi voorbij zwemt. De expeditie meldt ook slecht nieuws. Rifvormende koralen op een diepte van meer dan 1.300 meter zijn recent afgestorven. Vervolgonderzoek moet aantonen of verzuring van het zeewater, een gevolg van een hogere CO_2-concentratie in de atmosfeer, de sterfte veroorzaakt.

De onbemande duikrobot Jason bezocht de Tasmaanse Breukzone, een scheur in de aardkorst die begint op 2 kilometer onder de zeespiegel en doorloopt tot op een diepte van meer dan 4 kilometer. Op 2197 meter diepte ontdekten de wetenschappers ook een spons in de vorm van een omgekeerde kegel, twee meter hoog en een halve meter in doorsnede.

Diepzeekoralen hebben netelcellen die ze gebruiken om zich te verdedigen of te voeden, net als kwallen en alle andere koralen. Op de diepte waar ze leven is onvoldoende zonlicht voor de algen waarmee tropische koralen samenleven, diepzeekoralen leven uitsluitend van voedsel dat neerdwarrelt of voorbijdrijft.

Koraalexpert Bert Hoeksema van Naturalis in Leiden acht het niet aannemelijk dat oceaanverzuring een effect heeft op koraalsterfte op grote diepte. Oceaanverzuring is een gevolg van wisselwerking van oceaanwater met de atmosfeer en heeft dus in de eerste plaats invloed op het oppervlaktewater. Hoeksema: „Omdat het hier gaat om een breukzone, kan de sterfte ook te maken hebben met stoffen die uit de aardkorst zijn opgeborreld."

Jong kind 'onthoudt' ontvoering door ufo

Door onze redactie wetenschap
ROTTERDAM, 20 JAN. Het kost niet veel moeite om kinderen van 7 tot 12 jaar oud te laten geloven dat ze op hun vierde zijn ontvoerd door een ufo. Ze geloven dat even gemakkelijk als het (evenzeer verzonnen) verhaal dat ze op hun vierde bijna stikten in een snoepje. Vooral de jongere kinderen blijken daarbij erg gevoelig voor informatie dat een ufo-ontvoering wel vaker voorkomt, zo bleek uit een experiment met 91 basisscholieren uit Maastricht.

In totaal een derde van de schoolkinderen ging vrij moeiteloos mee met het zogenaamde verhaal over hun jeugd dat experimentatoren hen vertelden. Ze gingen het verhaal zelf uitbreiden, puttend uit hun 'geheugen', en bedachten bijvoorbeeld extra ontvoerde kinderen in het toestel, kleurige lichten, details over de buitenaardse wezens, enzovoort, die de experimentatoren helemaal niet verteld hadden. Ruim een derde van de 'gelovigen' toonde zich zelfs verbijsterd toen na afloop werd verteld dat het allemaal niet waar was. Alleen met de grootst mogelijke moeite waren deze kinderen ertoe te bewegen afscheid te nemen van hun nieuwe herinneringen, zo schrijven psychologen van de Universiteit van Maastricht en de universiteit van Warwick in het januarinummer van het vakblad *Aplied Cognitive Psychology*.

Ieder kind sprak apart met de experimentator die zei dat hij wilde praten over hun herinneringen. Eerst vertelde hij een echte gebeurtenis over de eerste schooldag (met informatie afkomstig van de ouders), waarover het kind verder kon praten en vervolgens kwam het nepverhaal aan de orde, soms de ufo, soms het verslikken in het snoep. In sommige gevallen kregen de kinderen een (nagemaakt) kranteartikel over een vergelijkbaar geval te horen en te lezen.

Deze week spreekt Peter Lassooy

Monnikenwaterwerken

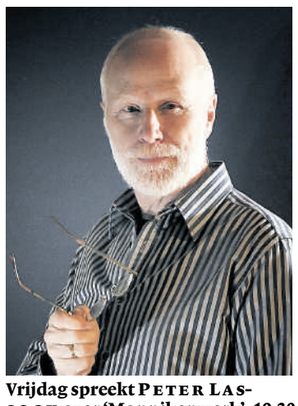
Door LIESBETH KOENEN

Monniken waren rond 1050 de eersten die aan de Noord-Hollandse kusten de strijd met het water aangingen. Grafisch kunstenaar Peter Lassooy (1948) maakte over de geschiedenis van het Noord-Hollands landschap en de rol van de Egmondse abdij daarbij een kleurrijk boek: *Monnikenwerk*. Hij studeert inmiddels natuur- en milieukunde aan de OU.

Het begon allemaal met Adelbert, die wonderen verrichtte?

„Ja, die kwam vermoedelijk in de zevende eeuw mee met Willibrord en vestigde zich in een gehuchtje dat Egmond heette. Je kunt je afvragen waarom hij op zo'n unheimische plek ging zitten. Er waren nog geen duinen. Na de laatste ijstijd ontstonden er in het estuarium van het Oer-IJ strandwallen: eilanden in een wadachtige omgeving. Daar gingen mensen wonen. Een stad als Alkmaar stulpt nu uit over de strandwallen.

„Adelbert moet een beminnelijk man geweest zijn, voor wie ze van heinde en verre kwamen voor genezingen, of een goed gesprek. Hij is in 740 begraven, en zijn graf werd een bedevaartsplaats waar Dirk I, de eerste graaf van Holland, in 922 een nonnenkloostertje stichtte. Dirk II maakte er een abdij van. Die groeide uit tot een machtig kenniscentrum, dat uiteindelijk in 1573 is verwoest door de Geuzen van Willem van Oranje. Van de abdijbezittingen is

Vrijdag spreekt PETER LASSOOY over 'Monnikenwerk', 19.30 uur, Stedelijk Museum Alkmaar, Canadaplein 1, Alkmaar. Toegang: € 7,50.

de oprichting van Leidse universiteit betaald. De ruïnes van de abdij zijn nog geschilderd door Jacob en Salomon Ruisdael. Pas in 1935 begonnen ze aan de herbouw."

De monniken kregen last van het water?

„Vanaf de tiende eeuw kwamen er grote problemen met de waterhuishouding en kon het water van de Oer-IJ niet meer uitstromen. In een paar honderd jaar ging het land van drie meter boven naar drie meter onder de zeespiegel. Het was een periode van hevige stormvloeden en kustafslag. Intussen groeide de bevolking. Die ontgon het veen, waardoor je inklinking kreeg en de bodem nog verder daalde. Maar de opbrengst van het land was voor de abdij. Toen het water zo hoog werd, bouwden de monniken eerst terpen, die later werden verbonden met dijken. Zo is dat landschap ontstaan. Toen pas ontstonden ook de jonge duinen."

Die terugkeren in de wonderverhalen over Adelbert?

„Nou, ik heb om te beginnen de bodemkartering uitvoerig bestudeerd. Door boringen kun je aan de verschillende grondsoorten veel aflezen. Daaroverheen heb ik de verhalen over Adelbert gelegd. Nadat die in een visioen aan een non verschenen was, is in 980 zijn Heiligenleven opgetekend. Tussen de regels door kun je een idee krijgen over het landschap. Toen bijvoorbeeld de botten van Adelbert in 922 werden opgegraven, welde daar een bron op. Een wonder! Maar door de snelle duinvorming ging het grondwater stijgen. Zo'n zoetwaterbel komt dan als een kwel naar boven, en als je dan gaat graven... Dat was toen een nieuw fenomeen."

Zeespiegelstijging klinkt trouwens nogal modern.

„Het is nooit opgehouden. En net als de monniken lopen ze bijvoorbeeld bij de Hondsbossche Zeewering nog steeds achter de feiten aan."

Blingbling met een verhaal

Collectie Museum Boerhaave moet laten zien hoe theorieën ontstaan

Musea moeten verhalen vertellen, vindt hoogleraar Dirk van Delft. Daarom moeten conservatoren wetenschappelijk onderzoek doen naar hun eigen museumstukken.

Door onze redacteur
COEN VAN ZWOL

LEIDEN, 20 JAN. Zie een museum als een toneelvoorstelling, zegt Dirk van Delft. Je ontwerpt toch niet eerst mooie kostuums en decors om daarna iemand in te huren die er een toneelstuk bij schrijft? Het begint met het verhaal.

Voormalig wetenschapsredacteur van NRC Handelsblad Dirk van Delft, die vrijdag zijn inaugurele rede hield als bijzonder hoogleraar materieel erfgoed van de natuurwetenschappen, is directeur van Museum Boerhaave. Hij maakte zich in zijn oratie zorgen over het slinkende historische besef bij musea. Nu de nadruk verschuift naar maatschappelijk draagvlak, cultureel ondernemerschap en marketing, dreigen musea zich blind te staren op de presentatie. Dat kan huiver voor experimenten en calculerend gedrag in de hand werken: „Wat leveren museale activiteiten op per uur, per vierkante meter, per geïnvesteerde euro en per werknemer?"

Van Delft wijst liever op het belang van de conservator, de expert die de museumcollectie door en door kent – en dus het verhaal kan vertellen. „Bezuinig je die weg, dan verdwijnt die kennis onomkeerbaar, net als met geschrapte studierichtingen."

Van Delft illustreert dat met een elektrometer van het type Kolhörster, die in 1972 met stille trom uit een vitrine van zijn Museum Boerhaave werd gehaald en in de kelder verstopt. De elektrometer, een onooglijk instrument, gold eerder juist als pronkstuk omdat natuurkundige Jacob Clay (1882-1955) er op zijn zeetochten tussen Java en Nederland het 'breedte-effect' mee had aangetoond: kosmische straling wordt sterker naarmate men zich verder van de evenaar verwijdert. Clay liep, volgens velen ten onrechte, de Nobelprijs voor die ontdekking mis.

Maar in 1972 schreef Clays oud-assistent Evert Marie Bruins een brief op poten aan de toenmalige conservator van Museum Boerhaave, Pieter van der Star. Bruins beweerde dat sommige door Clay gemeten resultaten onzin waren: zijn elektrometer lekte en kon helemaal niets meten. Onlangs zocht de huidige conservator Ad Maas de zaak haarfijn uit en rehabiliteerde Clay: Bruins aantijgingen waren mogelijk ingegeven door kinnesinne en een falend geheugen.

Maar dat betekent niet automatisch dat Clay een Nobelprijs verdiende. Zijn metingen bleken weinig accuraat, en hoewel hij het breedte-effect ontdekte, begreep hij het niet. Bij de verklaring van kosmische straling domineerde in zijn tijd de Amerikaan Robert Millikan. Hij zag kosmische straling als een elektromagnetisch fenomeen. Het breedte-effect paste niet in die theorie: die suggereerde dat kosmische straling uit geladen deeltjes bestond die door het magnetisch veld van de aarde naar de polen werden afgebogen. Maar die implicatie onderschreef Clay pas in 1932, nadat collega Arthur Compton het breedte-effect definitief had aangetoond én doorgrond.

Dirk van Delft met de elektrometer van Jacob Clay. Foto NRC Handelsblad, Leo van Velzen

Van Delft: „Daarom vind ik deze elektrometer van Kolhörster een sleutelstuk. Het is een pars pro toto die toont hoe wetenschap werkt. Niet met geniale ingevingen: de appel valt op Newtons hoofd en de zwaartekracht is geboren. Het is een geleidelijk proces: er wordt iets gemeten dat niet klopt, er vormen zich kampen, er is strijd, er komt een omslagpunt en een nieuwe theorie." Dat stadium waarin wetenschap in de mist rondwaart, vindt Van Delft fascinerend. „Eigenlijk moet je een zaal vrijmaken voor onze elektrometer, met animaties, foto's van schepen waarop men de metingen deed en audiovisuele presentaties van twistende geleerden."

Want het gaat om het verhaal achter voorwerpen. Van Delfts eigen Museum Boerhaave kan op dat punt wel een opknapbeurt gebruiken: de inrichting stamt uit eind jaren tachtig. Pronkstukken als de Leeuwenhoekmicroscopen, het slingeruurwerk van Huygens en de heliumliquefactor van Kamerlingh Onnes staan trots te glimmen. „Onze blingbling", aldus Van Delft. „Hollands glorie." Maar tegenover de 'pronkstukkenideologie' stelt hij een 'ideologie van voorwerpen-met-een-verhaal', zoals de elektrometer. Daarvoor heb je conservatoren nodig als Ad Maas. „Die onderzoeken het verhaal dat tentoonstellingsmakers en vormgevers optuigen."

Theater Johan Simons voltooit toneelversie 'Tien geboden' van Kieslowksi

Erfzonde van twee postzegeljunks

Theater Tien geboden deel 2, door NTGent. Regie: Johan Simons. Gezien 17 jan NTGent. Tournee t/m 11 april. Inl: 0032-9-225 1202 of www.ntgent.be.
●●●●○

Door WILFRED TAKKEN

Eenzame jongen gluurt met een telescoop naar zijn seksueel actieve overbuurvrouw. Tienermoeder eist het kind terug dat ze aan haar eigen moeder afstond. Impotente man zet huwelijk op het spel. Hoogleraar ethiek wordt geconfronteerd met het Joodse meisje dat ze in de oorlog liet vallen. Twee jongens erven de postzegelverslaving van hun vader. In *Tien geboden* volgen we de bewoners van een flat tijdens een crisis in hun leven, waarin ze voor een moreel dilemma komen te staan. De krachtige verhalen zijn een soort 'sophisticated weepies': niet vrij van melodrama, heerlijk droevig, maar ze geven genoeg stof tot nadenken.

Regisseur Johan Simons maakt bij zijn gezelschap NTGent een toneelbewerking van *Dekalog* (1989), een reeks van tien korte films van Poolse cineast Krzysztof Kieslowski. Iedere aflevering behandelt één van de tien geboden, Gods wetten uit het bijbelboek Exodus. In 2005 maakte hij een Duitse versie, vorig jaar volgde deel één van de Nederlandse versie, en zaterdagavond ging in Gent deel twee in première. De delen gaan los op tournee, en zijn ook te zien als marathonvoorstelling van vijf uur.

Het decor van Bert Neumann is hetzelfde gebleven: onder enorme bakken wit neonlicht staan een paar rijen armzalige huisraad als in een uitdragerij, kasten, veel stoelen. Als er seks in het spel is, openen de acteurs omzichtig een opklapbed: symbool van modern passé, armoede, ongemak en menselijk onvermogen. Het decor geeft de spelers de mogelijkheid om soepel en vrij van het een verhaal naar het andere te zappen. Alles ademt een aangename losheid.

Uitgangspunt is dat God aan de mensen zijn wetten en de vrije wil schonk, om zich vervolgens terug te trekken. Sindsdien moet de mens, in zijn imperfectie, het zelf maar zien te klaren. Kieslowski nam de tien geboden slechts als losse leiddraad voor zijn vertellingen. Hij toont tegelijkertijd de waarde en de beperking van Gods wetten.

Vaak blijkt het morele dilemma net even anders te liggen, en heeft het gebod er maar zijdelings mee te maken. In veel gevallen is het antwoord op die morele vragen niet helder, of gaat in tegen de heersende moraal. Telkenmale botsen redelijkheid en menselijkheid met de driften en de moraal.

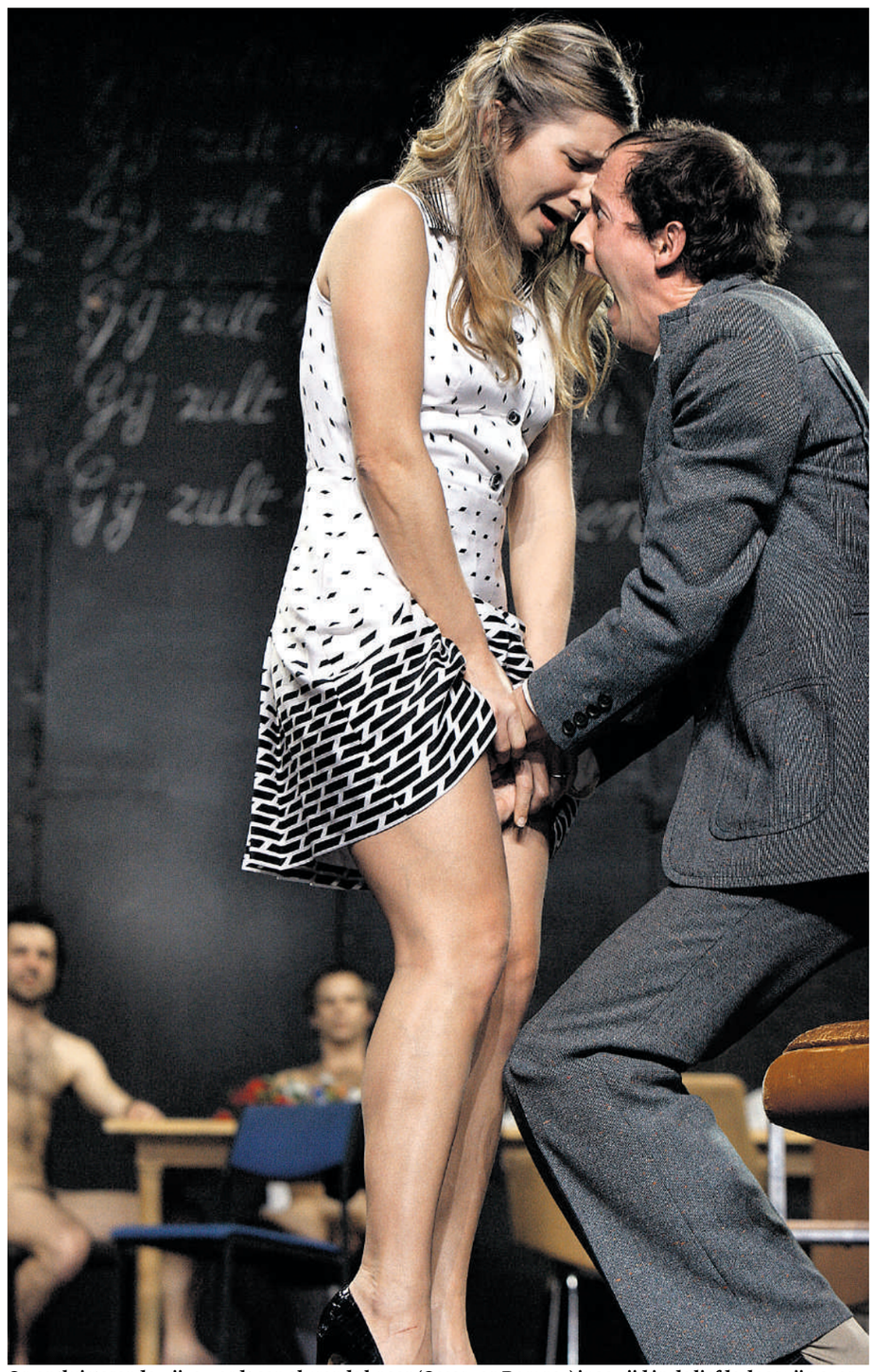
Dekalog is ook politiek te duiden. De serie werd gemaakt in Polen 1989, het jaar dat het communistisch regime viel. De Polen moesten het voortaan zelf uitzoeken, zonder de almachtige Partij. De vrijheid van de wankele democratie en het rauwe kapitalisme bleek koud en onzeker. Je ziet in *Tien geboden* een samenleving in verval; het stuk begint met een stroomstoring, in het donker, bij een kaarsje. In het laatste deel zien we hoe twee zonen ruw en hebzuchtig omspringen met de erfenis van hun vader, waardoor ze alles verliezen. Je kunt dit ook naar onze samenleving verplaatsen. Zij die democratie en vrijheid vanzelfsprekend zijn gaan vinden, kunnen er nogal gevaarlijk mee omspringen.

De voorstelling biedt een fantastische speeltuin voor het ensemble, waarin opgenomen de vijf acteurs van collectief Wunderbaum. Het spel is van een hoog niveau. Vertelde en gespeelde scènes zitten elegant in elkaar gewoven. Vaak laten de spelers iets anders zien dan ze vertellen: als er in de tekst sprake is van kussen, zijn de geliefden die dit uitbeelden bijvoorbeeld al een paar stadia verder. Deel 2 is apart al een van de beste voorstellingen van het seizoen; in de marathonversie wordt *Tien Geboden* waarschijnlijk een van de beste voorstellingen van het decennium.

Opmerkelijk verschil met de oorspronkelijke filmversie, ernstig en grauw van toon, is de humor waarmee Simons de verhalen benadert. Vaak ironiseren de spelers in aangezet spel de zwaarte der emoties. Naar het einde toe wordt het spel steeds burlesker, steeds vaker vergrijpen de acteurs zich aan de meubeltjes, totdat een grote berg rotzooit overblijft. Het laatste verhaal, over de zonen die in de ban raken van de postzegelverzameling van hun vader, is nog veel kluchtiger dan de rest. Het is ook cynischer van toon. In de eerdere delen zit veel meer compassie.

Die nadruk op de humor is ook een verlies; in Deel 1 waren de lach en de ontroering beter op elkaar afgestemd. Nu wordt die ontroering vaak weggelachen. Waarschijnlijk is dat in de marathonversie meer in evenwicht.

In de slotscène staan de acteurs op een rij voor de berg huisraad, als bewoners van een flat die net is ingestort. Het begint te onweren. Je kunt het zien als een nieuwe Zondvloed: de wrede God ruimt de zondige resten van zijn treurige schepping op.

Op ontluisterende wijze wordt een glurende knaap (Oscar van Rompay) ingewijd in de liefde door zijn overbuurvrouw (Marleen Scholten) in 'Tien geboden' van NTGent. Foto PhileDeprez

Landsdichters verwijten elkaar harde campagne

Door een onzer redacteuren

AMSTERDAM, 20 JAN. De verkiezing van de derde Dichter des Vaderlands krijgt alle trekken van een echte campagne. Ramsey Nasr, een van de genomineerde dichters, publiceerde gisteren een opiniestuk in *de Volkskrant* waarin hij zijn collega Tsead Bruinja en diens campagneteam opportunisme verweet. Door overvloedig de publiciteit te zoeken, steunbetuigingen te publiceren en door het kritiseren van andere kandidaten zou de campagne van Bruinja er mede verantwoordelijk voor zijn dat de verkiezing steeds meer op een circus gaat lijken. Bovendien zou Bruinja een tekst van Nasrs Facebook-pagina hebben gekopieerd. Ook uitte Nasr scherpe kritiek op media – onder meer een radioprogramma – die hem onder druk zouden zetten zichzelf te 'verkopen'

De Bruinja-gezinde poëziesite De Contrabas verweet Nasr het voeren van een 'negatieve campagne'. Bruinja zelf voelt zich aangevallen: „Nu was er al een beetje een circus om de verkiezing ontstaan, maar het stuk van Nasr maakt het allemaal wel een stuk grimmiger." Bovendien verwijt hij Nasr niet met hem te willen debatteren voor de VPRO-radio. Nasr vindt dat mensen hun keuze moeten baseren op de poëzie en de plannen van de dichters (naast Nasr en Bruinja zijn dat Joke van Leeuwen, Erik Menkveld en Hagar Peeters) zoals die te vinden zijn op de site van de verkiezing. Bruinja: „Ik ben Nasr erkentelijk dat hij de discussie aanwakkert en er zo voor zorgt dat de poëzie niet alleen op de literaire pagina's van de krant floreert, maar dan moet hij niet met leugens komen. Poëzie is van het volk, en de dichter die Dichter des Vaderlands wil worden, moet bereid zijn door de knieën te gaan. Heb je daar geen trek in, trek je dan terug."

Het tumult lijkt de door Poetry International, de NPS, de Koninklijke Bibliotheek en *NRC Handelsblad* georganiseerde verkiezingen geen kwaad te doen. Een week voor de bekendmaking van de uitslag (op woensdagavond 28 januari) is al door meer dan 15.000 mensen gestemd. Dat is tweemaal zoveel als het totaal aantal stemmen van de verkiezing in 2005.

Meer over de verkiezing op nrcboeken.nl, stemmen op dichterdesvaderlands.nl

Den Haag investeert in Atlantikwall Museum

Door onze correspondent

DEN HAAG, 20 JAN. De gemeente Den Haag trekt een kwart miljoen euro uit voor de oprichting van een Atlantikwall Museum in Scheveningen. Dat heeft het college van B en W gisteren besloten. Het gaat om een bunkercomplex uit de Tweede Wereldoorlog in de Oostduinen ten noorden van Scheveningen. „Scheveningen is aanzienlijk getroffen door de Tweede Wereldoorlog. We vinden het van groot belang dat Den Haag stil staat bij die ingrijpende periode in haar geschiedenis", zegt de voor monumenten verantwoordelijke wethouder Marnix Norder (PvdA).

Het geld gaat naar de Stichting Atlantikwall Museum Scheveningen, die zich sinds 2005 inzet voor een museum. Het gebied telt ruim zeventig bunkers en heeft een ondergronds gangenstelsel van bijna twee kilometer. De stichting wil deze zomer een deel van het complex gereed hebben voor bezoek.

Uiteindelijk wil de stichting een groter deel openstellen voor bezoekers, het gangenstelsel in oorspronkelijke staat herstellen en een informatiecentrum inrichten. Daar is echter „een paar miljoen" voor nodig, denkt Piet Hoogendoorn, bestuurslid van de stichting. De belangstelling voor de bunkers is groot, zegt hij. Toen op de Open Monumentendag een bunker werd opengesteld kwamen daar volgens hem 4200 bezoekers op af. „De Tweede Wereldoorlog kan hier aangeraakt worden."

De Atlantikwall is de verdedigingslinie die door de Duitsers tussen 1942 en 1944 langs de Europese wetskust werd aangelegd. Langs de Haagse kust was de verdedigingslijn 27 kilometer lang. In 1996 werden door de gemeente al een aantal bunkercomplexen en losse objecten vanwege hun historische en stedenbouwkundige betekenis op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst.

Manager George Steel naar New York City Opera

Door onze kunstredactie

AMSTERDAM, 20 JAN. De New York City Opera heeft George Steel vanaf 1 februari aangesteld als algemeen en artistiek manager. Steel neemt de plaats in Gerard Mortier, die in november ontslag nam nog voor hij definitief in dienst was getreden. Mortier werd als gevolg van de kredietcrisis geconfronteerd met een budget dat nauwelijks groter was dan de vaste kosten, zodat er voor zijn ambitieuze artistiek beleid vrijwel geen geld overbleef. Mortier gaat nu na zijn pensioen bij de Parijse Opéra Bastille naar de Koninklijke Opera van Madrid. Steel bouwde in elf jaar een grote reputatie op als innovatief en vernieuwend leider van het Miller Theatre van de New Yorkse Columbia University, met veel aandacht voor oude en eigentijdse muziek en een multidisciplinaire programmering.

Art Amsterdam met 120 solo's

AMSTERDAM, 20 JAN. De kunstbeurs Art Amsterdam viert zijn 25-jarig bestaan dit jaar met 120 solotentoonstellingen. Alle deelnemende galerieën brengen van 13 tot en met 17 mei een expositie met het werk van één kunstenaar, lieten de organisatoren weten. De galerieën reserveren minstens 25 vierkante meter van hun stand op de beurs voor de solopresentatie. Op Art Amsterdam tonen 120 galerieën met schilderijen, foto's, beelden, installaties en video's de laatste ontwikkelingen in de hedendaagse kunst. Naast de Nederlandse galeriewereld zijn er kunsthandelaren uit Duitsland, Engeland, België, Frankrijk, Denemarken, Oostenrijk, Zuid-Afrika en Zuid-Korea. (ANP)

Duitse schrijvers: strijd over 'Google'

Door onze kunstredactie

ROTTERDAM, 20 JAN. Schrijvers en uitgeverijen in Duitsland hebben de krachten gebundeld in een protest tegen internet-zoekmachine Google. Zij willen gecompenseerd worden voor het verlies aan inkomsten dat zij lijden onder invloed van op Google gratis te raadplegen scans van zeven miljoen boeken uit Amerikaanse bibliotheken. Dat meldt *Die Welt* vandaag. Het Amerikaanse Authors Guild en de Association of American Publishers hebben afgelopen herfst al eenzelfde rechtenstrijd met Google bijgelegd: de internetzoekmachine moest toen 125 miljoen dollar betalen.

Oeuvreprijs voor fotograaf Riboud

ROTTERDAM, 20 JAN. De 85-jarige Franse fotograaf Marc Riboud zal bij de Sony World Photography Awards worden bekroond met een oeuvreprijs. Riboud is autodidact. Voor zijn foto's, die hij onder meer maakte in opdracht van het agentschap Magnum, reisde hij sinds de jaren vijftig over de hele wereld. Bij Magnum was hij ook vice-president voor Europa. Zijn werk is vaak bekroond. (Reuters)

nrc.nl/cultuuragenda

Raadpleeg de cultuuragenda voor films, concerten, theatervoorstellingen en exposities bij u in de buurt.

Eerherstel voor 17de-eeuwse pornotekenaar

Tentoonstelling: Romeyn de Hooghe; de verbeelding van de late Gouden Eeuw. T/m 8/3 Allard Pierson Museum; bc.uba.uva.nl
●●●○○

Door BRAM DE KLERCK

Waar is het misgelopen met de zeventiende-eeuwse duizendkunstenaar Romeyn de Hooghe? De tentoonstelling in het Allard Pierson Museum en de Amsterdamse Universiteitsbibliotheek blijft duister over de reden waarom De Hooghes reputatie eeuwenlang zo slecht is geweest. De expositie toont een ruime keuze uit zijn grote productie van prenten, boekillustraties, ontwerpen voor tuinen, beelden en glas-in-loodramen. Maar nergens is een spoor te bekennen van de pornografische prenten die steeds worden aangehaald als het soort werk waarmee de kunstenaar zijn plaats in de artistieke canon van de Gouden Eeuw zou hebben verspeeld. Van die voorstellingen, illustraties van de uit het Italiaans vertaalde roman *De dwaelende hoer*, zijn dan ook geen exemplaren bekend.

Op het eerste gezicht is er verder weinig mis met Romeyn de Hooghe (1645-1708) en zijn werk. Geboren als zoon van een knopenmaker in Amsterdam, zou hij daar en later in Haarlem carrière maken als beeldend kunstenaar. Hij ontwikkelde zich vooral als een buitengewoon ambitieuze productieve prentenmaker en boekillustrator die in totaal meer dan vierduizend etsen en gravures op zijn naam bracht. Hoewel de gewraakte scabreuze prenten al in 1677 verschenen zouden zijn, lijkt dat De Hooghes succes als kunstenaar en ondernemer in elk geval niet in de weg te hebben gestaan. Hij bewoonde een statig grachtenpand, voerde een Poolse adellijke titel, promoveerde in de rechten aan de universiteit van Harderwijk en genoot de patronage van koningstadhouder Willem III.

De expositie meet de veelzijdigheid van De Hooghe breed uit. Het Allard Pierson Museum toont werken die hij in opdracht maakte. Voor Willem III ontwierp hij, in mooie roodkrijttekeningen, tuinbeelden voor paleis Het Loo. Voor de stad Haarlem tekende hij een nooit gerealiseerde reeks standbeelden van beroemde artsen. Wel uitgevoerd is een zilveren bokaal,

Prent uit 'Klare onderrichtinge der voortreffelijcke worstel-konst'

met als voet vier helderblauw geëmailleerde vissen. De zeedieren zien er prachtig fantasievol uit, maar zullen toch vooral als voorns moeten verwijzen naar het waterschap Voorne dat de beker had besteld. Het deel van de tentoonstelling in het naastgelegen pand van de Bijzondere Collecties van de UB, presenteert De Hooghes prenten voor de markt.

De variatie in zijn werkzaamheden blijkt uit de boeken die De Hooge van titelbladen en illustraties heeft voorzien: van wetenschappelijke verhandelingen en anatomieboeken tot proza en poëzie van zowel oude als moderne auteurs. Voor allerlei plaatwerken leverde de kunstenaar hele series prenten: een boek over de kunst van het worstelen biedt voorstellingen van vechtende mannen in soms koddige poses, terwijl een modeboek openligt bij een elegant geklede schaatser met een hand in een mof. Fascinerend zijn de vele drukbevolkte prenten waarin De Hooghe in beeld en bijschrift verslag doet van belangrijke gebeurtenissen van zijn tijd, en er soms, als een politiek cartoonist avant la lettre, ook de draak mee steekt.

Met deze nieuws- en spotprenten ontpopt Romeyn de Hooghe zich als chroniqueur van zijn tijd – de 'late Gouden Eeuw'. Vaak laat hij zich kennen als Oranje-aanhanger die ronduit partijdig bericht over de wapenfeiten van zijn broodheer, stadhouder Willem. Maar De Hooghe lijkt ook een opportunist te zijn geweest die zijn opvattingen gemakkelijk aanpaste aan de omstandigheden.

Uit de prachtige publicatie die de tentoonstelling begeleidt, blijkt dat er op Romeyn de Hooghe wel meer aan te merken was. Behalve een politieke windvaan schijnt hij een querulant te zijn geweest die er nogal vrijgevochten opvattingen op na hield. Pas nu, in zijn driehonderdste sterfjaar, krijgt deze 'kleptomaan, sjoemelaar, atheïst, libertijn en pornograaf', het eerherstel dat hij als kunstenaar verdient.

Plezier in het doorbreken van codes

Tan Crone, pianiste (1930-2009)

Pianiste Crone gaf meer dan duizend schoolconcerten, verzorgde toelichtingen bij concerten en werkte mee aan het NPS-programma over cd's *Diskotabel*

Door onze redacteur KASPER JANSEN

AMSTERDAM, 20 JAN. De Amsterdamse pianiste Tan Crone, die zaterdag op 78-jarige leeftijd in Wassenaar overleed, had op allerlei manieren belangrijke posities in het Nederlandse en internationale muziekleven. Ze was zeer actief en had een bijzonder stimulerend karakter. Ze maakte tournees over de hele wereld, trad op als soliste, begeleidde zangers en instrumentalisten, ze deed veel educatief werk en was lid van tal van besturen en jury's.

Tan Crone, op 2 maart 1930 geboren in Den Bosch, kreeg op 5-jarige leeftijd de eerste pianolessen van haar moeder. Na haar eindexamen aan het Amsterdamse Conservatorium studeerde ze in Parijs bij Nadia Boulanger en in de Verenigde Staten in Boston en Tanglewood.

Tan Crone doceerde aan de conservatoria van Maastricht en Den Haag, ze gaf zelf masterclasses en ze trad op in masterclasses van beroemdheden, zoals cellist Pablo Casals en sopraan Elisabeth Schwarzkopf. Ook werkte ze mee aan het Orlando Festival te Rolduc. Tan Crone gaf meer dan duizend schoolconcerten, verzorgde toelichtingen bij concerten en werkte mee aan het NPS-programma over cd's *Diskotabel* .

Ze maakte cd's met met onder anderen Roberta Alexander, John Bröcheler en Carolyn Watkinson. In 1995 werd ze Ridder in de Orde van Oranje Nassau, in 2004 ontving ze de Outstanding Alumni Award van het New England Conservatory in Boston.

Tan Crone wist exact hoe een musicus zich moet gedragen, maar schiep er ook plezier in die strenge codes te doorbreken. In 1998, tijdens een recital met Miranda van Kralingen in de Kleine Zaal van het Amsterdamse Concertgebouw, werden de loodzware conventies op verfrissende wijze doorbroken. Van Kralingen begon al na het eerste nummer geïmproviseerd tot het publiek te spreken, onderhield zich losjes met Tan Crone, flirtte met de zaal en schoof tijdens de toegift aan op de pianokruk, waar ze rug aan rug Tan Crone opvree.

Kleurrijke levensgenieter

John Mortimer (1923-2009), schrijver en advocaat

Net als zijn bekendste schepping Horace Rumpole nam John Mortimer het als advocaat immer welgemoed op voor verdachten in zedenzaken.

Door onze correspondent FLORIS VAN STRAATEN

LONDEN, 20 JAN. Een bijzonder moment voor John Mortimer, advocaat en schrijver, was toen een verdachte, die hij niet had weten vrij te pleiten, hem voor de voeten wierp: „Rumpole zou me hebben vrij gekregen. Waarom u niet?" De excentrieke advocaat Horace Rumpole, hoofdfiguur in een reeks vermakelijke romans en tv-series, was de bekendste schepping van de vrijdag op 85-jarige leeftijd overleden Mortimer. Op het moment van zijn dood werkte hij nog aan een nieuw boek.

Net als Rumpole was Mortimer een kleurrijke levensgenieter en charmeur. Nog op hoge leeftijd bezocht hij – in zijn rolstoel – allerlei feestjes. De drank vloeide altijd rijkelijk. Ook 's ochtends was de schrijver-advocaat nimmer vies van een goed glas champagne.

In zijn jongere jaren deelde Mortimer, als het zo uitkwam, ook gaarne het bed met aantrekkelijke vrouwen, want het concept van huwelijkstrouw was niet aan hem besteed. In 2004 werd hij geconfronteerd met het bestaan van een zoon uit een liaison met een actrice begin jaren '60. Mortimer beschreef het op hem typerende wijze als „een plezierige verrassing." Tegelijk was Mortimer echter een toegewijde vader en echtgenoot.

John Mortimer in 1996 Foto AP

Mortimer belandde kort na de Tweede Wereldoorlog in de advocatuur, maar eigenlijk ging zijn belangstelling meer uit naar het theater en de literatuur. In de jaren '60 ging hij zich toeleggen op strafzaken. Hij verwierf faam door het dikwijls op te nemen voor de aangeklaagde partij in zedenzaken. Zo verdedigde hij pornoactrice Linda Lovelace in 1976, nadat zij haar zwoele memoires had gepubliceerd. Ook nam hij het, zonder succes, op voor Denis Lemon, hoofdredacteur van *Gay News*. Deze was van godslastering beschuldigd na een gedicht waarin hij de erotische opwinding van een Romeinse soldaat bij de kruisiging van Jezus had beschreven.

Intussen had Mortimer al de nodige publicaties op zijn naam staan. Onder meer een goed ontvangen toneelstuk over de relatie met zijn vader, *A Voyage Round My Father* uit 1963, en enkele minder opvallende romans. Halverwege de jaren '70 dook Rumpole voor het eerst op in zijn werk. Er volgden vijftig succesvolle episodes op de televisie, die ook in boekvorm verschenen. Net als Mortimer nam Rumpole het altijd welgemoed op tegen nogal humorloze rechters en officieren van justitie.

Afgezien van dit lichtere genre hield Mortimer zich ook bezig met veel geprezen bewerkingen voor televisieseries, zoals John Fowles' *The Ebony Tower* en Evelyn Waughs *Brideshead Revisited* – waarvan achteraf bleek dat zijn bijdrage beperkt was.

Eind jaren'80 sloot Mortimer, die zich zonder gêne als een champagnesocialist omschreef, zich met toneelschrijver Harold Pinter en anderen aan bij de beweging van de 20ste juni. Die wilde een complot vormen om van Margaret Thatcher af te raken. Labour-premier Tony Blair verhief hem in 1997 in de adelstand, hetgeen de altijd onafhankelijke Mortimer niet verhinderde in latere jaren ook zijn gal over Blair te spuwen.

Hosseini eerste op wereld-bestsellerlijst

Door onze kunstredactie

AMSTERDAM, 20 JAN Khaled Hosseini, Stieg Larsson en Ken Follett zijn de populairste schrijvers ter wereld, althans in 2008. Dat heeft het vakblad *The Bookseller* geconcludeerd op basis van bestsellerlijsten uit een groot aantal internationale boekenbladen, zoals *Publishers Weekly* en *Livres Hebdo*. Voor het onderzoek werden cijfers verwerkt uit Frankrijk, Duitsland, Italië, Nederland, China, Spanje, Zweden, Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. 387 auteurs doken op in de top tiens, slechts 48 auteurs hadden top-10 vermeldingen in meer dan één land. Hosseini en Follett haalden in zeven van de negen landen die gegevens aanleverden de top 10. De Zweedse auteur Stieg Larsson en de Amerikaanse thrillerauteur John Grisham staan in vijf landen hoog in de bestsellerlijsten.

Gemeten naar verkoopcijfers komt Khaled Hosseini (*De vliegeraar*, *Duizend schitterende zonnen*) op de eerste plaats, gevolgd door de dit jaar ook in Nederland doorgebroken Stieg Larsson met zijn Milennium-trilogie en Ken Follett (*World without End*). De rest van de top 15 wordt gevormd door: Stephenie Meyer, Muriel Barbery, Carlos Ruiz Zafón, Anna Gavalda, John Grisham, J K Rowling, Henning Mankell, Alan Bennett, Jodi Picoult, Christopher Paolini, David Baldacci, Nicholas Sparks. *The Bookseller* keek alleen naar fictie, daardoor ontbreekt bijvoorbeeld Roberto Saviano's *Gomorra* op de lijst.

Ingezonden mededeling

za 24 jan
interview Jaap Scholten
Liddie Austin interviewt Jaap Scholten
n.a.v. zijn nieuwste roman
'De wet van Spengler'
aanvang 15:00 uur toegang vrij
uitgelezen keuze 2009
selexyz scheltema
koningsplein 20 amsterdam 5231411 selexyz.nl/scheltema

NRC Handelsblad
Dinsdag 20 januari 2009

Kaka blijft AC Milan trouw, City geeft strijd op

MILAAN, 20 JAN. De Braziliaanse stervoetballer Kaka blijft bij AC Milan. Voorzitter Silvio Berlusconi heeft dit gisteren op de Italiaanse televisie gezegd. De Engelse club Manchester City bood onlangs naar verluidt ruim 100 miljoen euro voor de Braziliaan. Dit bedrag had de steenrijke eigenaar Mansour bin Zayed al Nahyan voor hem over. Kaka gaat echter niet weg. Op de tv-zender van de club zei Kaka vandaag dat hij zijn hart heeft gevolgd.

„Kaka is en blijft bij Milan", aldus clubvoorzitter en premier Berlusconi. „Hij heeft mij laten weten dat hij niet het gevoel heeft dat hij een kans heeft laten glippen om nog meer te verdienen. Geld is niet alles voor hem. Gelukkig hecht hij ook waarde aan andere dingen. Hij voelt zich bevoorrecht om ons shirt te kunnen dragen en waardeert de warmte, vriendschap en betrokkenheid van de fans in de afgelopen twee dagen. Toen hij klaar was riep ik 'hallelujah' en daarna hebben we geknuffeld."

Ook Manchester City liet weten dat Kaka's komst niet haalbaar is. „We stoppen onze gesprekken over een mogelijke transfer van Kaka", aldus de verklaring van de club. „Na een bijeenkomst gisteren in Milaan werd duidelijk dat de twee partijen er niet zouden uitkomen. We hebben alleen gesproken met de club. De speler was hier niet bij betrokken."

AC Milan had het bod op Kaka officieel nooit geaccepteerd, maar liet wel weten een transfer naar Manchester niet te willen blokkeren als Kaka echt wilde vertrekken. De Braziliaan liet zijn vader, tevens zijn zaakwaarnemer, overkomen. Dit leidde tot nog meer onrust onder de fans. Ze protesteerden gisteren bij het hoofdkwartier van de club tegen zijn mogelijke vertrek. Ook lieten ze brieven achter bij het huis van de speler.

Manchester City heeft problemen met een andere Braziliaan: spits Robinho, die in augustus voor 36 miljoen euro overkwam van Real Madrid, heeft om onduidelijke redenen het trainingskamp op Tenerife verlaten. De Engelse club bevestigde vandaag dat de Braziliaan weg is, maar wilde niet ingaan op het gerucht dat de aanvaller een aanvaring had gehad met trainer Mark Hughes. „Ik weet dat Robinho niet meer aanwezig is op het trainingskamp", zei directeur Garry Cook, die eraan toevoegde dat de voetballer de clubregels had geschonden. Volgens Engelse media zou Hughes teruggekomen zijn van zijn belofte aan Robinho dat hij naar Brazilië mocht afreizen om zijn 25ste verjaardag te vieren. (ANP)

'Alleen ik weet wat er aan de hand is met mij'

Tennisster Michaëlla Krajicek (20) kijkt terug op een bewogen en leerzaam jaar

Door privéproblemen en blessureleed viel Michaëlla Krajicek (20) vorig jaar ver terug op de wereldranglijst. Daardoor weet ze nu wel wie haar vrienden zijn.

Door onze redacteur DANIELLE PINEDO

ROTTERDAM, 20 JAN. Gisteren begon in Melbourne de Australian Open. Zonder Michaëlla Krajicek, die een enkelblessure opliep tijdens het toernooi van Auckland. De halfzus van Richard Krajicek moet het eerste grandslamtoernooi van het jaar noodgedwongen voor de televisie volgen. Maar zij zegt zich tijdens een tussenstop in Nederland op weg naar de Verenigde Staten „nog nooit zo goed" te hebben gevoeld. Krajicek viel door privéproblemen en blessureleed het afgelopen jaar terug tot plaats 195 op de wereldranglijst. Maar de voormalig top-30-speelster toont zich optimistisch over haar kansen in 2009 en steekt naar eigen zeggen in goede vorm.

De afgelopen maanden werd veel over Krajicek geschreven, maar zelf kwam zij nauwelijks aan het woord. „Ik vind het onnodig elke keer te reageren op dingen die over mij gezegd worden", verklaart de kwartfinaliste van Wimbledon 2007 in een vraaggesprek per e-mail de mediastilte. „Iedereen heeft het recht op zijn eigen mening. Maar alleen ík weet wat er aan de hand is met mij, mijn tennis en mijn leven buiten de baan."

Hoe kijk je terug op het afgelopen tennisjaar?

„Het was een jaar waarin ik veel heb geleerd, waarin ik volwassen ben geworden. Een jaar waarin ik heb ondervonden wie mijn echte vrienden zijn en wie me steunen in mindere tijden – en eerlijk gezegd waren dat er niet veel. Ik heb ook geleerd dat goede resultaten niet garant staan voor geluk. Natuurlijk zijn overwinningen een belangrijk onderdeel van mijn sport, maar het is nóg belangrijker dat je gelukkig bent in je leven."

Nadat je twee maanden geleden de finale in Bratislava had bereikt, maakte je een flinke sprong op de wereldranglijst. Dat schiep verwachtingen.

„Ja, dat was een bevestiging voor mezelf dat ik nog steeds kan winnen en ook acht wedstrijden gezond en fit kan blijven. Ik ben altijd in mezelf blijven geloven, zelfs in de eerste zes maanden van 2008, toen ik geen wedstrijd wist te winnen. Ik ben ongelooflijk trots dat ik in minder dan drie maanden van plaats 330 op de wereldranglijst terug wist te komen in de top-200. Ik richt mij nu op de toekomst; het verleden kan ik niet meer terug draaien."

Nederland wordt de komende twee weken niet vertegenwoordigd op de Australian Open. Wat zegt dat volgens jou over de staat van het Nederlandse tennis?

„Elk tennisland gaat door een mindere fase. Neem Zweden. In de jaren tachtig en negentig had Zweden spelers als Borg, Wilander, Edberg en Enquist. Daarna werd het stil – tot op de dag van vandaag. Ook Australië heeft betere tijden gekend. Ik vind dat we ons in Nederland meer moeten richten op tennissers met discipline en doorzettingsvermogen dan spelers met talent. Nederlandse tennissers zijn vaak verwend en weinig zelfstandig. Daarom is hun ambitie om diep te gaan waarschijnlijk ook niet zo groot."

Michaëlla Krajicek in juni van het vorig jaar, in Rosmalen. Foto Merlin Daleman

Juniorenkampioen, Fed Cup, Wimbledon

Michaëlla Krajicek (bijnaam Misa) werd op 9 januari 1989 geboren in Delft. Haar ouders, Petr en Paulina Krajicek, zijn van Tsjechische komaf. Ze heeft één broer, Peter, en één halfbroer, Richard. Richard Krajicek won het grastoernooi Wimbledon in 1996 en is nu directeur van het ABN Amro tennistoernooi in Rotterdam.

Als veertienjarige bereikte Michaëlla Krajicek haar eerste finale van het juniorentoernooi van een grandslam. Ze verloor de eindstrijd van de US Open van 2003 in twee sets van de drie jaar oudere Kirsten Flipkens, maar schreef het juniorentoernooi een jaar later op haar naam door met overmacht te winnen van Jessica Kirkland. Krajicek sloot 2004 af als nummer één van het internationale jeugdtennis.

Michaëlla Krajicek maakte haar debuut bij de senioren in Rosmalen in 2003 met een wildcard. Ze verloor in de eerste ronde, maar wist het toernooi drie jaar later verrassend op haar naam te schrijven (via een overwinning in de finale op de huidige nummer drie, Dinara Safina). In 2004 maakte Krajicek ook haar debuut bij het Fed Cupteam van toenmalig captain Tjerk Bogstra, waarvoor ze vier jaar lang speelde. Vorig jaar liet ze verstek gaan wegens een rugblessure; voor de komende duels in Estland zegde zij af omdat ze de prioriteit geeft aan verbetering van haar plaats op de wereldranglijst.

Het voorlopige hoogtepunt van Krajiceks carrière is haar kwartfinale op Wimbledon in 2007. Als nummer 45 van de wereld versloeg zij toen onder meer de Russische nummer zeven, Anna Chakvetadze. In de kwartfinale verloor Krajicek uiteindelijk van de latere Franse finalist, Marion Bartoli.

Haar hoogste ranking behaalde Krajicek in februari vorig jaar: nummer 30. Zij eindigde 2008 als nummer 219, maar maakt inmiddels deel uit van de top-200.

Wat vind je van de verrichtingen van Arantxa Rus, die met plaats 166 de best gerangschikte Nederlandse tennisster is?

„Arantxa is een verrijking voor het Nederlandse tennis; ze heeft het erg goed gedaan het afgelopen jaar. Het is jammer dat 2009 niet zo goed voor haar is begonnen [Rus werd in de kwalificaties van de Australian Open uitgeschakeld, red.] maar ik weet zeker dat ze het weer oppakt."

Vorig jaar kondigde je op Roland Garros aan dat je definitief naar Nederland wilde verhuizen. Vorige week meldde persbureau ANP dat Amerika je uitvalsbasis wordt. Wat is er in de tussentijd gebeurd?

„Ik train in Florida bij de Bollettieri-academie, maar ben niet van plan een huis te kopen in de Verenigde Staten. Ik zal ongeveer evenveel weken in Nederland en Florida doorbrengen. En de rest van mijn tijd zit ik in het vliegtuig of op toernooien. Wat me zo aan Florida aanspreekt? Het weer is goed, de faciliteiten zijn prima, de sfeer is positief. Ik kan me daar voor 100 procent op het tennis richten. En Nick Bollettieri is niet alleen een geweldige coach, maar ook een warm en zorgzaam mens."

Je beoogde Belgische coach Marc De Hous haakte af omdat hij Amerika te ver vond als uitvalsbasis. Ga je nu op zoek naar een nieuwe privécoach in Amerika?

„Nee. Ik word bijgestaan door Nick en Allistair [Allistair McCaw (34), haar vriend en conditietrainer]. Dat is voor mij genoeg."

De relatie met je vader en voormalig coach Petr is de afgelopen maanden aanzienlijk bekoeld. Was dat nodig om je eigen zelfstandigheid te bevechten?

„Petr is mijn vader, maar ik ben nu twintig jaar. Ik ben niet langer het kleine meisje waar veel mensen me nog steeds voor houden. Net als andere mensen van mijn leeftijd ben ik het huis uit gegaan om op mezelf te wonen. Ik ben heel dankbaar voor wat mijn vader mij heeft geleerd, maar ik voelde dat het tijd was om volwassen te worden. Helaas heeft mijn vader in de media dingen gezegd die naar mijn mening binnen het gezin moeten blijven. Dat heeft mij teleurgesteld."

Volgens je vader probeert McCaw iedereen bij je uit de buurt te houden. Wat vind je van zo'n uitspraak?

„Mijn vader heeft gelijk: Allistair houdt mensen op afstand die niet het beste met me voor hebben. Hij heeft veel rust om me heen gecreëerd, zodat ik meer ontspannen in het leven kan staan. Er zijn veel slangen en oneerlijke mensen in de tenniswereld, dus ik heb iemand als hij nodig om mezelf gefocust te kunnen houden op mijn sport. In die zware periode van blessures en privéproblemen is Allistair trouw aan mij gebleven – dat kan ik over de meeste mensen niet zeggen."

Wat zijn je doelen voor 2009?

„Ik wil gezond en gelukkig zijn, tennis spelen en het beste uit mezelf naar boven halen. Als ik gezond blijf, begin ik in februari met wat toernooien in Amerika. Hoe ik er aan het eind van het jaar qua ranking voor wil staan, houd ik voor mezelf. Maar ik ben liever een gelukkige top-200-speelster dan ongelukkig in de top-20."

Hewitt verliest in eerste ronde van Australian Open

Door een onzer redacteuren

ROTTERDAM, 20 JAN. Op de tweede dag van de Australian Open hebben Andy Murray, James Blake, Elena Dementjeva en de Williams-zusjes zich geplaatst voor de tweede ronde. Murray won van de Roemeen Andrei Pavel, die bij een stand van 2-6 en 1-3 opgaf wegens een rugblessure. In drie sets sloeg Blake zich langs de Canadees Frank Dankevic: 6-4, 6-3 en 7-5. Dementjeva had een driesetter nodig om zich te ontdoen van de Duitse Kristiana Barrois: 7-6, 2-6 en 6-1. Serena Williams was te sterk voor de Chinese Yuan Meng: 6-3 en 6-2. En zus Venus won van de Duitse Angelique Kerber: 6-3 en 6-3. De uitschakeling van publiekslieveling Lleyton Hewitt was de grootste verrassing op het hardcourt van Melbourne. De Australische nummer 70 van de wereld ging in een vijfsetter onderuit tegen Chileen Fernando Gonzalez: 5-7, 6-2, 6-2, 3-6 en 6-3.

Wüst plaatst zich niet bij skate-off

HEERENVEEN, 20 JAN. Schaatsster Ireen Wüst heeft zich vandaag op de 3.000 meter niet geplaatst voor de wereldbekerwedstrijden van volgende week in Erfurt. Daardoor mist de olympisch kampioene op deze afstand ook de WK afstanden, half maart in Vancouver. Bij de skate-off in Heerenveen eindigde Wüst vanmorgen in 4.14,73 als vijfde. Jorien Voorhuis (4.10,46), Lisette van der Geest (4.11,77) plaatsten zich voor Erfurt. Bij de mannen vervangt Sjoerd de Vries op de 1.000 meter Erben Wennemars, die door een ernstige liesblessure na een val op het WK sprint de rest van het seizoen is uitgeschakeld. Ben Jongejan plaatste zich vanmorgen in 6.30,79 voor de wereldbekerwedstrijd over 5.000 meter. (ANP)

Greipel wint in Tour Down Under

MAWSON LAKES, 20 JAN. De Duitse wielrenner André Greipel heeft vandaag in Australië de eerste etappe van de Tour Down Under gewonnen. Hij versloeg na 140 kilometer in een massasprint de Australiërs Baden Cooke en Stuart O'Grady. Lance Armstrong deed het tijdens zijn officiële rentree rustig aan. De Amerikaan finishte in het peloton als 120ste. Robbie McEwen kwam tijdens de sprint in botsing met een camera van een toeschouwer. (ANP)

nrc.nl/sport

De beste basketbalteams uit de NBA, LA Lakers en Cleveland Cavaliers, troffen elkaar vannacht. LA won: 105-88. Bekijk de beelden van Kobe Bryant versus LeBron James.

Hartverscheurend drama in Wijk aan Zee

In het schaaktoernooi van Wijk aan Zee sneuvelden gisteren twee favorieten voor de eindoverwinning, Ivantsjoek en Morozevitsj. Aan het eind van de dag waren er vijf koplopers.

Door HANS REE

WIJK AAN ZEE, 20 JAN. In goede en slechte tijden valt er bijna altijd iets bijzonders te beleven met Vasili Ivantsjoek. In de eerste ronde van het Corustoernooi overschreed hij tegen Jan Smeets de tijd, een dag later won hij van de Chinees Wang Yue na een absurde komedie van wederzijdse dwalingen en gisteren was zijn partij tegen Teimoer Radjabov een hartverscheurend drama.

Ivantsjoek pakte de Koningsindische verdediging van Radjabov in grote stijl aan. Eerst een aanval op de damevleugel die hem met een toren diep in de vijandelijke stelling bracht, daarna agressie aan de andere kant van het bord. Al hield Radjabov zich taai, het leek erop dat Ivantsjoek aan een strategisch meesterstukje bezig was. Toen kwam de tijdnood, juist toen de stelling uiterst scherp was geworden en nauwkeurig rekenen vereiste. De laatste seconden op Ivantsjoeks klok verstreken. Zou hij de tijdcontrole op de veertigste zet halen?

Hij haalde het, maar dodelijk gewond. In de laatste zetten waren bij hem een stuk, een dame en een toren verdwenen.

Na zo'n verschrikking heeft de emotionele Ivantsjoek slechts één wens: zo snel mogelijk de toernooizaal uit om buiten een lantaarnpaal uit de grond te rukken of met zijn jammerklacht de golven van de Noordzee te bedaren. Als er op dat moment in Wijk aan Zee een dopinginspecteur was opgedoken met een oneerbaar voorstel, zoals vorig jaar bij de Olympiade, dan was Ivantsjoek net als toen dwars door hem heen gelopen zonder hem te zien.

Er sneuvelde gisteren nog een andere favoriet, Alexander Morozevitsj, en net als bij zijn nederlaag in de eerste ronde tegen Karjakin kwam het door slordig rekenwerk. Gata Kamsky had hem met wit kalm aangepakt. Dat doet Kamsky meestal, want hij is geen openingsspecialist. Het is opmerkelijk hoe ver hij niettemin gekomen is. Volgende maand speelt hij tegen Veselin Topalov een match waarvan de winnaar met Anand om het wereldkampioenschap mag spelen.

In een stelling waarin weinig aan de hand was begon Morozevitsj zijn eigen stelling af te breken. Hij had er natuurlijk een bedoeling mee, maar daar was iets mis mee. Toen Morozevitsj dat inzag was het kwaad al geschied en Kamsky won daarna moeiteloos.

Door deze overwinningen voegden Radjabov en Kamsky zich bij de kopgroep, die na de speelronde van gisteren uit vijf mensen bestaat, onder wie de Nederlandse kampioen Jan Smeets.

Tegen Loek van Wely liet Smeets een typisch staaltje van moderne openingsvoorbereiding zien. Met zwart bracht hij op de 21ste zet een nieuwtje dat negen zetten later tot remise door eeuwig schaak leidde.

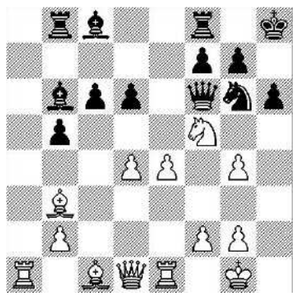
De hele partij moet Smeets thuis al op zijn computerscherm hebben gezien. In de toernooizaal had hij er slechts een minuut of tien voor nodig, niet eens om na te denken waarschijnlijk, maar meer uit beleefdheid tegenover Van Wely.

Gata Kamsky-Alexander Morozevitsj, Corus derde ronde

1. e4 e5 2. Pf3 Pc6 3. Lb5 a6 4. La4 Pf6 5. 0-0 b5 6. Lb3 Lc5 7. c3 d6 8. a4 Tb8 9. axb5 axb5 10. d3 0-0 11. h3 Pe7 12. Pa3 Pg6 13. Pc2 h6 14. Te1 Lb6 15. Pe3 c6 16. Ph2 Kh8 Van deze zet zal zwart spijt krijgen. **17. Phg4 Pxg4** Hiermee en met zijn volgende zetten gaat hij zijn solide stelling afbreken. **18. hxg4 Dh4 19. d4 exd4 20. cxd4 Df6 21. Pf5**

zie diagram

Zwarts oorspronkelijke bedoeling was ongetwijfeld 21...Lxf5, maar nu zag hij dat 22. exf5 Lxd4 23. g5 hxg5 24. Dh5+ Kg8 25. Dxg6 hem een stuk zou kosten. **21...Kg8 22. Le3** Wit staat nu overweldigend.**22...Lxf5 23. gxf5 Pe7 24. Lc2 Tfd8 25. b4 c5** Dit verliest geforceerd. **26. bxc5 dxc5 27. Dg4 Txd4** Of 27...cxd4 28. e5 Dxe5 29. Lxh6 Df6 30. Lg5 en wit wint. **28. Lxd4 Dxd4 29. Dg3 Pc6 30. e5 c4 31. Tad1 Db2 32. f6 g5 33. Te2 Db4 34. Dh3** Zwart gaf op.

Beste sprintster Wang leidt China naar de top

Buitenlandse trainers zorgen voor schaatssucces

De wereldtitel van Beixing Wang was de kroon op het Chinese schaatssucces bij het WK sprint. De inbreng van buitenlandse trainers Kevin Crockett en Sijtje van der Lende is groot.

Door onze redacteur ROB SCHOOF

MOSKOU, 20 JAN. Als een kind dat op pakjesavond cadeautjes mag uitpakken, zo blij is Beixing Wang als ze een wedstrijd mag schaatsen. Kevin Crockett, de Canadese coach van de wereldkampioen sprint 2009, begint zelf te stralen als hij zijn 23-jarige pupil beschrijft. „Veel schaatsers zijn ziek van de zenuwen als ze moeten racen. Beixing krijgt een lach van oor tot oor. Zo'n kwaliteit kun je niet aanleren", zegt hij.

Crockett, die onder de achternaam Overland in 1998 brons won op de olympische 500 meter van Nagano, had het goed gezien toen hij de schaatsster uit Harbin enkele jaren geleden overhaalde naar Calgary te komen. Een „supersportvrouw", noemt hij de Chinese. „Ze heeft alles mee. Alles wat je haar wilt leren neemt ze over."

Wang is de kopvrouw van een heel legioen Chinese schaatssters die de sprong naar de wereldtop hebben gemaakt. Zelf werd ze de eerste Chinese wereldkampioene sinds Qiaobo Ye in 1993, maar de plaatsen drie en vijf in Moskou waren ook voor Chinese vrouwen, Jing Yu en Peiyu Jin. Zij worden sinds kort getraind door de Nederlandse bondscoach van China, Sijtje van der Lende.

Ironisch genoeg was het gebrek aan voldoende sterke schaatssters destijds een van de redenen voor Beixing Wang om naar Crocketts team in Calgary over te stappen. Hij leerde haar een stijl aan die doet denken aan zowel Canadese als Nederlandse schaatsers. „Ik heb zelf in Nederland geschaatst onder de coaches Leen Pfrommer en Jan van Veen", zegt Crockett, een ex-vriend van sprintster Marianne Timmer. „Dat zie je terug in wat ik mijn schaatsers aanleer."

De doorbraak van Beixing Wang verbaast Crockett niet. Hij denkt dat zij vorig jaar al wereldkampioen had moeten worden, maar door een speling van het lot liep het WK sprint in Heerenveen uit op een ramp voor Wang. Tijdens een tussenstop in Londen raakte zij haar koffer met schaatsen kwijt, waarop ze met een geleend paar aan de start moest verschijnen. Haar eigen schaatsen werden pas na de eerste dag in Thialf nabezorgd, maar toen was de schade al geleden: ze stond kansloos twaalfde en trok zich gedesillusioneerd terug uit het toernooi.

In de aanloop naar het WK in Moskou leek het weer mis te gaan, maar dit keer was het de vorm van Wang die Crockett tot wanhoop dreef. Drie weken geleden beleefde ze het dieptepunt uit haar schaatscarrière bij de Nationale Spelen in Shenyang. Volgens Van der Lende is dat evenement in China belangrijker dan het WK sprint. „Daar is het ijsclub tegen ijsclub. Je kunt er heel veel geld verdienen."

Maar topfavoriete Wang werd voor de ogen van haar familie en vrienden afgeserveerd door twee jongere schaatssters. „De koningin werd verslagen door de prinsessen", zegt Crockett. „Beixing zat helemaal aan de grond."

Weer terug onder de hoede van Crockett, die niet was meegereisd, herstelde ze zich in Moskou. Ze versloeg haar Duitse rivale Jenny Wolf over vier afstanden met een verschil van bijna een vol punt. „We hadden geen idee wat we op het WK konden verwachten", zegt Crockett. „Drie weken geleden beleefde ze haar dieptepunt, nu haar hoogtepunt. Dat is het kenmerk van een ster."

Maar ook de andere Chinese schaatsers staan klaar, ziet Van der Lende tot haar vreugde. „Er is heel veel talent in China. Maar ik had niet verwacht dat we in Moskou drie schaatssters bij de eerste vijf zouden hebben."

De 58-jarige Friezin werd vorig voorjaar benaderd door de Chinese bond om de nationale schaatsploeg klaar te stomen voor de Olympische Winterspelen in Vancouver, volgend jaar. „Ze hebben er heel veel voor over", zegt Van der Lende, tot vorig jaar trainster van het commerciële Nederlandse VPZ-schaatsteam. Hoe ver de Chinezen willen gaan merkte ze aan het salaris dat haar werd geboden. „Ik word heel goed betaald", erkent ze direct. „En nu we successen behalen komen er meer subsidies voor de schaatsploeg."

Van der Lende mag de bestbetaalde schaatscoach ter wereld zijn, zoals ze vermoedt, als bondscoach van China heeft ze geen stem in het selecteren van de schaatsers voor de toernooien. Dat is aan de bond voorbehouden. Maar daar kan ze mee leven.

Beixing Wang Foto Reuters

Column Peter Winnen

Hallucineren over een boetesysteem

Het verontrustende ANP-bericht trof ik gisteren aan in de elektronische *Volkskrant*, op de pagina Hart en Ziel. Volgens onderzoekers van de Engelse Universiteit van Durham hebben mensen die veel oploskoffie drinken veel meer kans te gaan hallucineren. Het werd nog verontrustender toen de onderzoekers het door henzelf gelegde verband meteen afzwakten. Stress kan ook tot hallucinaties leiden, en gestresste mensen drinken mogelijk veel oploskoffie. Vorige week was ik én zeer gestresst, én bij gebrek aan alternatieven nam ik forse hoeveelheden instantkoffie in.

Maar laat ik er niet dramatisch over doen. In de verontrusting zit ook een stuk geruststelling. Ik was natuurlijk aan het hallucineren toen ik op 16 januari in de elektronische *Telegraaf* las dat een paar Raborenners aan het muiten waren geslagen. Renners, en al helemaal brave Raborenners, muiten niet. Faliekant ondenkbaar dat de slaven van asfalt en Triple A uit popelende onvrede hun Raboboetesysteem naar de Telegraaf hadden gelekt.

Dat ik op een niet bestaande link klikte waarop pardoes een niet bestaand 28-puntenstelsel oppopte, wijt ik aan stress en een uit de hand gelopen oploskoffieparty. *No way* dat ik heb gelezen dat maximaal 10.000 euro boete staat op het gebruik van ongeoorloofde weblinks, 5.000 wanneer een Raborenner zich op de koers meldt met materiaal dat niet schoon is. En de 10.000 euro boete dan voor het niet dragen van een helm op training? Was dat niet ooit een grap bij Banana Split? Zonder toestemming een gast of relatie in het hotel uitnodigen, 10.000 euro. Mogelijk had ik de oploskoffie afgeblust met whisky of nog sterker. UCI-boekje vergeten, 5.000. Overige zaken vergeten, 5.000. Lekken: ontslag.

Zo'n tweedracht zaaiend monopolyspel kan alleen worden bedacht door gestresste Nescafé-junks. Over de leiding van Rabo Wielerploegen BV kan veel worden gezegd, maar niet dat het poederkoffieschuivers zijn. Het boetelijstje was mijn fata morgana. In de hallucinatie ontbrak namelijk het redelijke punt 29: bezit van meer dan drie zakjes oploskoffie, 15.000 euro.

Hoog tijd voor een oprecht excuus. Beste Erik, gewaardeerd oud-collega en kopman, thans rennerregisseur bij Rabo. Het spijt me dat ik je in mijn wanen een griezelige opsporingsambtenaar heb genoemd die geholpen door klikvriendjes zijn bonusjes bij elkaar schraapt met het naaien van de eigen bloedgroep. Ik was zwak, onder invloed, en slecht geïnformeerd. Een fractie te veel gehad van het zwarte poeder. Je kent mijn gevoelige synapsen. Bij twee zakjes slaan ze al op hol. Het zal niet weer gebeuren.

Op dit moment ben ik niet gestresst, maar ik sta wel stijf van de Senseo. Een taak lijkt me weggelegd voor de wetenschap om het effect van de proletarische pad in kaart te brengen, liefst voordat de ministers Klink en Hirsch Ballin ingrijpen. De kans is aanzienlijk dat ik dit stukje niet heb geschreven.

Roem door 10 minuten

Door een onzer redacteuren

ROTTERDAM, 20 JAN. Joop Wille, die eind vorige week op 88-jarige leeftijd overleed, was de laatst levende international die voor de Tweede Wereldoorlog uitkwam voor het Nederlands elftal. De voormalige keeper van EDO en RCH is nog altijd recordhouder met het minste aantal minuten in Oranje. Op 21 april 1940 viel hij tegen België in voor Adri van Male en stond tien minuten onder de lat. Daarna werd Wille niet meer geselecteerd, door de oorlog en later omdat Piet Kraak de voorkeur kreeg. Tussen 1962 en 1974 was hij zijn record twaalf jaar kwijt aan Jan Jongbloed, tot deze het WK van 1974 keepte.

Na zijn spelerscarrière werd Wille scheidsrechter. Hij was vervolgens actief voor de KNVB en werd benoemd tot Ridder in de orde van Oranje Nassau.

Bijpraten met Legal People: 020-6125522

Legal People

www.legalpeople.nl

Nederlands gekibbel over duurzaam hout

Achtergrond: pagina 12

In 'Metal Valley' helpen de fabrieken elkaar

Achtergrond: pagina 13

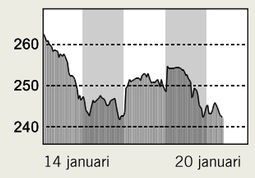

Religieuze dienst voor dementerende bejaarden

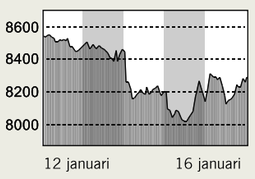
Achterpagina: pagina 16

Morgen: Sarkozy ontmoet de top van de Franse auto-industrie

AEX-index 12.00 uur
241,72 -3,50 (-1,43 %)

Dow-Jonesindex
8.281,22 0,00 (0,00 %)

Nasdaq index
1.529,33 17,49 (1,16 %)

Tokio Nikkei-index
8.065,79 -191,06 (-2,31 %)

Londen FTSE-100 index
4.123,92 12,06 (0,29 %)

Tienjaarsrente in procenten
3,71 -0,032 (-0,85 %)

Dollar in euro
0,7719 0,0194 (2,58 %)

Olie brent per vat in dollar
47,58 2,99 (6,71 %)

Koersgrafieken over 5 handelsdagen

Rusland hervat gastoevoer Europa via Oekraïne

MOSKOU, 20 JAN. Rusland heeft de gastoevoer naar Europa via Oekraïne weer hervat. Vanochtend meldde het staatsgasbedrijf dat de gaskraan weer open was. De leveranties aan Europa kwamen begin januari stil te liggen als gevolg van een prijsconflict met Oekraïne. De hervatting van de gastoevoer volgt op het akkoord dat de Russische premier Vladimir Poetin en zijn Oekraïense collega Joelia Timosjenko zaterdagnacht sloten over hun gasconflict. De details van het akkoord zijn onbekend, maar het zou gaan om een tienjarig contract voor gaslevering aan Oekraïne en doorvoer van Russisch gas naar Europa. (Reuters, AP, AFP)

Omzet uitzenders verder gedaald

Door een onzer redacteuren

ROTTERDAM, 20 JAN. De Nederlandse uitzendbranche heeft een slecht jaar achter de rug: in 2008 daalde de totale omzet met 3 procent ten opzichte van 2007. Het aantal gewerkte uren nam met 7 procent af. Dat blijkt uit cijfers van brancheorganisatie ABU van vandaag. Vooral in de laatste vier weken van 2008 ging het hard: de omzet daalde met 9 procent ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder. Het aantal gewerkte uren was 12 procent minder. De daling was het sterkst in de industrie, waar in de laatste weken van 2008 15 procent minder omzet werd gedraaid.

EU leent Letland 3,1 miljard euro

BRUSSEL, 20 JAN. Ministers van Financiën van de EU hebben vandaag ingestemd met een lening van 3,1 miljard euro aan het noodlijdende Letland. Het Baltische land was in acute geldnood gekomen door de financiële crisis. De lening is onderdeel van een groter pakket van totaal 7,5 miljard euro aan leningen. De rest van het geld komt van het Internationaal Monetair Fonds (IMF), de Europese Bank voor Reconstructie en Ontwikkeling, evenals zeven Scandinavische en Oost-Europese landen. Eerder besloten de EU-landen 6,5 miljard euro te lenen aan Hongarije. (ANP)

Metro wil 15.000 banen schrappen

DÜSSELDORF, 20 JAN. Het Duitse detailhandelsconcern Metro is van plan de komende jaren wereldwijd 15.000 arbeidsplaatsen te schrappen in een omvangrijk herstructureringsprogramma. Dat meldden bronnen rond het concern vandaag. Het reorganisatieprogramma 'Shape 2012' moet omstreeks 2012 de winstgevendheid met 1,5 miljard euro vergroten. Metro heeft wereldwijd ongeveer 300.000 werknemers. Het bedrijf is in Nederland bekend van de elektronicawinkels van Media Markt. (ANP)

Uitgifte obligaties voor 2 miljard

SNS Bank doet beroep op garantie staat

Door een onzer redacteuren

ROTTERDAM, 20 JAN. SNS Bank gaat gebruikmaken van de garantieregeling van minister Wouter Bos (Financiën, PvdA). De bank wil een obligatielening uitgeven van 2 miljard euro, waarvoor de Nederlandse staat garant staat.

SNS Bank maakte dat gisteren bekend. Het geld zal gebruikt worden voor de reguliere financieringsbehoefte.

Volgens de bank, onderdeel van bank en verzekeraar SNS Reaal, volgt de stap op het overleg van afgelopen vrijdag van de financiële sector met het ministerie van Financiën en De Nederlandsche Bank. De Nederlandse financiële sector zegde toen toe collectief gebruik te gaan maken van de garantieregeling van ten hoogste 200 miljard euro.

Minister Bos zei vrijdag dat alle banken nu aan de regeling zullen meedoen, door geld op te halen of te verstrekken. De garantieregeling werd in oktober vorig jaar door minister Bos in het leven geroepen, omdat banken huiverig waren geworden elkaar leningen te verstrekken. Mocht een bank geleend geld niet meer kunnen terugbetalen, dan staat de bank garant voor het bedrag. De hoop was dat hiermee ook de kredietverlening aan bedrijven en consumenten weer op gang zou komen.

De regeling was echter tot dusver weinig populair. Uit angst voor imagoschade maakten banken er de eerste drie maanden nauwelijks gebruik van. Alleen Leaseplan, een leasemaatschappij met een bankvergunning, en de Haagse bank NIBC meldden zich. Leaseplan liet leningen met een waarde van in totaal 1,5 miljard euro garanderen door de staat, NIBC een obligatielening van 1,25 miljard euro.

„Het is een kwestie van ego's", zegt een woordvoerder van SNS Bank. De bank ziet het niet als gezichtsverlies, omdat het op dit moment de goedkoopste manier is om in de markt aan geld te komen. SNS Bank kreeg al eerder steun van de overheid. De Nederlandse staat stelde vorig jaar ook 20 miljard euro beschikbaar om de balansen van financiële instellingen te versterken. Hiervan werd 750 miljoen euro in SNS Reaal gestoken, 10 miljard euro in ING en 3 miljard euro in Aegon.

De koers van het aandeel SNS Reaal daalde vanochtend met bijna 6 procent.

Lees meer over de garantieregeling van de overheid via nrc.nl/kredietcrisis

Te veel straling in gsm

Door een onzer redacteuren

ROTTERDAM, 20 JAN. Elektronicafabrikant Samsung roept 140.000 mobiele telefoons terug omdat ze mogelijk te veel radiostraling produceren. Klanten kunnen hun toestel, van het type SGH C450, gratis omruilen voor een iets luxer exemplaar.

Samsung zette de terugroepactie in gang nadat het Agentschap Telecom één exemplaar had getest dat boven de Nederlandse blootstellingslimiet uitkwam. Andere exemplaren volden wel aan die norm. Aangezien de telefoons verkocht werden in samenwerking met de Postbank, heeft Samsung de adressen van alle (eerste) eigenaren. Die hebben een brief gekregen met het aanbod voor de inruilactie. Daarnaast plaatst het bedrijf advertenties.

De gemeten stralingniveaus zijn niet schadelijk, zeggen experts. Het zou gaan om een plaatselijke temperatuurstijging in het lichaam van 0,3 graden. In het buitenland blijft de gsm te koop.

Het was voor het eerst dat het Agentschap Telecom een laboratoriumtest deed met mobieltjes. Dat zal vanaf nu vaker gebeuren, aldus een woordvoerder.

Lux

Wat Barack nodig heeft zijn luiers

„The only thing we have to fear is fear itself", zei Franklin Delano Roosevelt toen hij, 76 jaar geleden, in 1933 zijn inaugurele rede hield als nieuwe president van de Verenigde Staten.

Een van Roosevelts eerste maatregelen was de Amerikaanse banken vier dagen te sluiten om een complete instorting van het financiële stelsel te voorkomen.

Daarna kon het grote puinruimen beginnen.

Barack Obama, die vandaag beëdigd wordt als president, staat een vergelijkbare moeilijke taak te wachten. Hij neemt zijn intrek in het Witte Huis op een moment dat de Amerikaanse overheid afstevent op een bankroet, de bodem van de recessie niet in zicht is en het financiële stelsel kraakt onder een half verwerkte schuldenlast.

De erfenis die Obama overneemt na acht jaar George W. Bush is een waslijst van financieel-economische ellende. De Amerikaanse begroting had in 2001 een overschot en heeft nu een tekort dat naar 8 procent van het bruto binnenlands product loopt. Tel daar het komende, voor de reanimatie van de economie noodzakelijk geachte stimuleringsplan van Obama bij en het Amerikaanse tekort tikt straks aan tot ruim boven tien procent van het bbp.

Zelfs onder Den Uyl en Van Agt was het niet zo dramatisch in Nederland. En het is lichtjaren verwijderd van althans de pogingen om, ondanks de crisismaatregelen, nog enige begrotingsdiscipline te handhaven in de Europese Unie.

Onder Bush is de simplistische opvatting van een 'gratis lunch' tot leidraad van het financiële beleid verheven. Bush liet de sociale zekerheid- en zorguitgaven zodanig uit de hand lopen, dat de toekomstige vergrijzingskosten een gapend gat slaan in de publieke financiën.

Tegelijk voerde hij oorlogen op de pof. Maar net zo min als er een gratis lunch in de economie bestaat, is er zoiets als een gratis oorlog. Sinds de Romeinen heffen machthebbers belastingen om hun oorlogen te betalen.

Bush meende de '*guns and butter*' uit de Vietnamtijd van president Johnson te kunnen combineren met de filosofie van de 'Laffer-curve' (lagere belastingen geven hogere opbrengsten) van president Reagan. Resultaat: begrotingsincontinentie.

Obama staan kortweg twee wegen ter beschikking om de begrotingscrisis op te lossen. Hogere belastingen en lagere uitgaven. Of: ontwaarding van de munt. In beide gevallen betaalt de Amerikaanse samenleving door welvaart in te leveren.

Het is zoals de legendarische Amerikaanse honkbalcoach Yogi Berri ooit zei: *„When you come to a fork in the road, take it."*

ROEL JANSSEN

Kredietcrisis Nationalisatie RBS lijkt na nieuwe staatsinjectie onvermijdelijk

Gordon Brown is boos op de bank

Nieuwsanalyse
Na de nieuwe hulpactie bezit de Britse overheid 70 procent van de Royal Bank of Scotland. Tegelijkertijd lijkt de regering de greep op de banken te verliezen.

Door onze correspondent
FLORIS VAN STRAATEN

LONDEN, 20 JAN. Britse politici, bankiers en aandeelhouders beleefden gisteren opnieuw een enerverende dag. Juist op het moment dat de regering een groot nieuw hulppakket voor de financiële sector presenteerde in de hoop de kredietverlening weer op gang te krijgen, holden de koersen van de bankaandelen op de beurs omlaag. Steeds nadrukkelijker doemt daardoor een scenario op, waarbij de overheid er niet meer aan ontkomt de commerciële banken te nationaliseren.

Het diepst zakten de aandelen van de Royal Bank of Scotland (RBS), die met 67 procent kelderden. Maar ook Lloyds TSB, sinds gisteren officieel Lloyds Banking Group geheten, zag zijn koers met ruim een derde inzakken. Barclays, dat vrijdag al een kwart van zijn waarde had verloren, verloor gisteren nog eens 10 procent, ondanks toezeggingen dat de winst voor 2008 beter zou zijn dan de meeste analisten hadden verwacht. Zelfs de koers van HSBC, tot nu toe tamelijk immuun voor alle commotie, daalde met 6 procent. Weliswaar veerden de koersen vanmorgen op, maar de malaise onder de banken blijft groot.

De belangrijkste reden voor de nieuwe paniek was het nieuws van kolossale verliezen bij RBS, de grootste uit de Britse geschiedenis van enig bedrijf. De bank, die tot vorig jaar na jaren van snelle expansie gold als een van de succesvolste ter wereld, blijkt in 2008 aan leningen en investeringen in totaal naar schatting 28 miljard pond (31 miljard euro) te hebben verloren. Door de koersdaling had RBS gisteren nog maar een marktwaarde van 4,5 miljard pond, vergeleken met 78 miljard pond anderhalf jaar geleden.

De regering, die bij haar nieuwe hulpmaatregelen van gisteren haar aandeel in RBS verhoogde van 58 procent tot 70 procent, ontkomt er volgens veel analisten niet meer aan de hele bank te nationaliseren. Ook Vince Cable, een gezaghebbend Liberaal-Democratisch Lagerhuislid dat de afgelopen maanden steeds perfect aanvoelde hoe de wind op financieel-economisch terrein woei, is van oordeel dat er nauwelijks meer een andere weg is, niet alleen voor RBS maar ook voor andere commerciële banken. „De taboes omtrent het openbaar bezit van banken moeten worden doorbroken", schreef hij in de krant *The Times*.

Het is een vooruitzicht dat veel kleinere aandeelhouders er toe aanzette zich onmiddellijk van hun RBS-aandelen te ontdoen. Ook de aandelen van Lloyds, al voor 43 procent eigendom van de staat, ondervonden hiervan de gevolgen. De ervaring met Northern Rock, vorig jaar genationaliseerd, wijst immers uit dat aandeelhouders weinig aan zo'n nationalisatie overhouden.

De regering zit overigens allerminst te wachten op zo'n nationalisatie. Daardoor zou ze verantwoordelijk worden voor vele honderden miljarden ponden op de balans van RBS en mogelijk andere banken. En de kwaliteit van al die tegoeden en leningen is uiterst ongewis. RBS erkende gisteren bij voorbeeld vrijmoedig dat ze ABN Amro voor zo'n 15 tot 20 miljard pond te veel in de boeken heeft staan.

Premier Gordon Brown, die zich afgelopen herfst nog opwierp als de grote redder van de Britse banken, deed gisteren geen moeite zijn ergernis te verbergen over de gang van zaken. „Ja, ik ben boos over wat er bij de Royal Bank of Scotland is gebeurd", zei hij. „We weten nu dat er zoveel is verloren op laagwaardige hypotheken in Amerika en we weten nu dat een deel ervan verband hield met de overname van ABN Amro. Ik denk dat de mensen het recht hebben boos te zijn dat er nu zoveel moet worden afgeschreven." Met terugwerkende kracht is de achting van Brown en velen met hem voor de voormalige RBS-topman Fred Goodwin, de architect van de overname, volledig verdampt.

Veel commentatoren oordeelden dat de regering de schuld voor de jongste paniek deels ook bij zichzelf moest zoeken. Tot schrik van velen noemde de regering gisteren bij de presentatie van haar nieuwe garantieprogramma voor 'slechte' leningen geen bedragen die hiermee kunnen zijn gemoeid. Daardoor ontstond de indruk dat de regering wel eens opgezadeld zou kunnen worden met ontelbare miljarden aan 'slechte' leningen en investeringen. Belangrijker wellicht nog: de regering wekt de indruk de greep op de gebeurtenissen kwijt te zijn.

Doordat de regering de afgelopen maanden al voor honderden miljarden ponden extra verplichtingen is aangegaan en er nu in de vorm van nieuwe kostbare garanties voor de banken en mogelijk zelfs hele nationalisaties nieuwe hoge lasten bijkomen, raakt ook de kredietwaardigheid van de Britse staat in het geding. Spanje is inmiddels zijn *triple A*-rating van de kredietbeoordelaars al kwijt. Gisteren dook even het gerucht op dat dit lot ook Groot-Brittannië zou treffen. Dit bleek onjuist maar velen zouden er niet van opkijken als het wel waar was geweest. Ook de koers van het Britse pond komt daardoor opnieuw onder druk.

Breaking views: pagina 14

De Londense krant Evening Standard meldt het nieuws over het recordverlies bij RBS. Foto AFP

Van het consortium is weinig meer over

De overname van ABN Amro en de financiële crisis bleek een ongelukkige combinatie voor zowel Fortis als voor Royal Bank of Scotland.

Door onze redacteur
PHILIP DE WITT WIJNEN

ROTTERDAM, 20 JAN. Zou er een groepsfoto zijn gemaakt van het gezelschap dat begin vorig jaar voor een etentje bijeen kwam in Edinburgh? Die foto zou nu een collector's item zijn.

Aan tafel zaten, op uitnodiging van de Amerikaanse zakenbank Merrill Lynch, de belangrijkste bestuurders van de drie banken die in oktober 2007 ABN Amro hadden overgenomen. Het betrof het gebruikelijke feestje na het afronden van een majeure transactie. Maar als *closing dinner* van de grootste overname in de financiële sector ooit was het dinertje tamelijk bescheiden. Zouden de genodigden toen al een voorgevoel hebben gehad dat de vreugde wel eens van korte duur zou kunnen zijn?

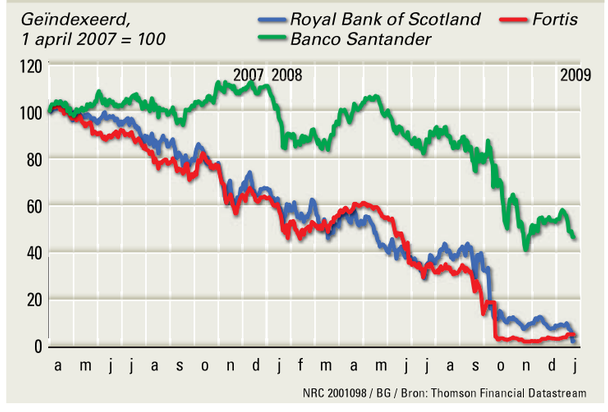
Van de aanwezige sleutelfiguren hebben de meesten niet langer de positie die zij toen bekleedden. Zowel het leidende trio van Fortis (Maurice Lippens, Jean-Paul Votron, Gilbert Mittler) als de topman van consortiumleider Royal Bank of Scotland, Fred Goodwin, is de afgelopen maanden roemloos afgezet. Alleen de baas van de Spaanse bank Santander, Emilio Botín, zit nog op zijn plek.

Voor twee van de drie consortiumpartners is de peperdure overname van ABN Amro uitgelopen op een rampzalig avontuur: het Belgisch-Nederlandse Fortis en het Schotse RBS. Voor hen bleek de hoogte van de overnamesom (24 respectievelijk 13 miljard euro) voor onderdelen van ABN Amro een dodelijke combinatie te zijn met de financiële crisis die het afgelopen jaar definitief doorzette.

Voor Fortis viel het doek als zelfstandig bank- en verzekeringsconcern begin oktober, toen de overheden van de Benelux de belangrijkste onderdelen nationaliseerden. Het doorschuiven van een groot deel van de Belgische tak naar BNP Paribas en de overname door de Nederlandse staat van de Nederlandse tak (inclusief ABN Amro Nederland), zijn onderwerp van juridische strijd, ingezet door gedupeerde aandeelhouders. Maar dat die transacties worden teruggedraaid, is erg onwaarschijnlijk.

RBS, dat met Goodwin de motor achter het vijandige bod op ABN Amro was, presenteerde gisteren een voorlopig recordverlies over 2008. De maximaal 28 miljard pond (30,2 miljard euro) die de nieuwe topman Stephen Hester bekendmaakte, is het grootste verlies ooit voor een Brits bedrijf. Het grootste deel van de verliespost komt voor rekening van afboeking op ongezonde leningen, aangetaste beleggingen en afgewaardeerde overnames. Het gros daarvan, erkende Hester, komt ten laste van de overname van ABN Amro. De totale afboekingen zullen omgerekend tussen de 16,2 miljard en 21,6 miljard euro bedragen.

Santander minst onderuit na koop ABN Amro

NRC 2001098 / BG / Bron: Thomson Financial Datastream

Als remedie voor de ontstane financiële nood grijpt RBS al even onvrijwillig naar hetzelfde scenario als Fortis. De Britse regering grijpt voor de tweede maal in. Niet met een volledige nationalisatie, maar wel met een steviger greep. In ruil voor een nieuwe kapitaalinjectie én -garantie, vergroot de Britse staat haar belang van 58 tot maximaal 70 procent.

Inmiddels wordt er gespeculeerd over wat RBS nog meer zou kunnen doen om de financiële gezondheid te verbeteren. Verkoop van de ingelijfde ABN-onderdelen lijkt logisch, maar is dat niet. De divisie grootzakelijke klanten en het vermaarde internationale netwerk van ABN Amro zijn niet zo makkelijk los te weken. Én het was precies de divisie waar het de Schotten om te doen was. Als premier Brown nog wat wil verdienen aan zijn noodinvestering, dan zal hij ze moeten behouden. De twee onderdelen uit elkaar trekken is evenmin een optie, want al die grote multinationals van voorheen ABN Amro Wholesale, zoals Shell en Unilever, zijn juist gebaat bij dat internationale kantorennet en betalingssysteem.

Intussen meldde ABN Amro Holding gisteren ook voorlopige resultaten over 2008, in een reactie op het slechte nieuws uit Edinburgh. Het bedrijf, dat nog altijd in handen van de drie consortiumpartners is, meldde een voorlopige winst van 3,5 miljard euro. Daarvan zal weinig overblijven voor de Nederlandse tak van de bank. Het betreft immers vooral de gerealiseerde boekwinst op de Braziliaanse en Italiaanse dochtermaatschappijen die op het conto komen van Santander. Daartegenover staat dat de verliezen, begroot op 13 miljard voor zeker de helft voor rekening van de Britten komen.

Santander is sowieso de bank die het minst te lijden lijkt te hebben van zowel de kredietcrisis als van de overname in Nederland. Toch hebben ook de Spanjaarden tot verrassing van beleggers twee maanden geleden een beroep op de kapitaalmarkt moeten doen: de bank had ruim 7 miljard euro nodig. En, net als Fortis, bleek Santander een grote klant te zijn van de ontmaskerde oplichter Bernard Madoff. Per saldo komen de Spanjaarden er toch het beste vanaf. Vijftien maanden na de overname van ABN Amro is de waarde van Fortis en RBS gedecimeerd tot 3,5 miljard respectievelijk 5,5 miljard euro. Santander is weliswaar 40 procent gedaald, maar nog altijd ruim 46 miljard euro waard.

NRC Handelsblad
Dinsdag 20 januari 2009

Duurzaamheid Hoe men in Nederland in commissie streeft naar een duurzame economie

Gekibbel over duurzaam hout

Toepassing van 'duurzaam' hout willen bevorderen, is één. Het met alle betrokkenen onderling eens worden, is twee. Vooral ngo's halen er graag van alles bij. Maar de tijd voor een pragmatische aanpak lijkt aangebroken.

Door onze redacteur
HANS BUDDINGH'

'Da's een mooi stukje hout.'' Bosbeheerder Gerard Koopmans wijst naar een douglas (spreek uit 'doeklas'). De uit Amerika afkomstige naaldboom ruikt een beetje naar citroen. „Hij groeit twee en een half keer zo snel als de grove den'', zegt Koopmans. „En de douglas levert 50 euro per kubieke meter op tegen 20 euro per kubieke meter voor de grove den.'' De bosbeheerder loopt op deze kille ochtend met een groep ambtenaren over het landgoed Prattenburg bij Rhenen. De ambtenaren volgen een cursus over inkoop van duurzaam hout.

Bij de innovatieve timmerfabriek Doornenbal in Veenendaal maken ze kennis met moderne technieken om hout tot kozijnen, deuren en andere producten te verwerken. Kozijnen gemaakt van Nederlands larikshout met op de kwetsbare delen Hongaars robiniahout, met vingerlassen en lamineren aan elkaar gelijmd. Alleen hout met het duurzaamheidcertificaat van FSC. „Zo kun je met Nederlands hout een goed én goedkoper FSC-kozijn maken'', zegt manager Jan van Beek.

De rijksoverheid wil vanaf 2010 alleen nog hout uit duurzaam beheerde bossen inkopen; lagere overheden streven naar 75 procent. Tijdens de cursus (door stichting Probos in opdracht van het ministerie van VROM) wordt de ambtenaren uitgelegd hoe je bepaalt of het om duurzaam hout gaat: certificeringsnummers op de factuur, alleen zaken doen met gecertificeerde bedrijven.

Van bosbeheerder Koopmans leren ze over 'dunning' van het bos: mindere bomen eruit halen die mooie bomen hinderen. Hij spreekt van een „balans'' tussen productiewaarde en natuurwaarde. „Loofbomen en grove dennen zijn qua productie matig maar qua beleving scoren ze hoog'', zegt hij. Dat beleid leverde Prattenburg het FSC-certificaat op. Bij de consument is FSC vooral bekend door bouwmarkten als Gamma en Karwei. Gemeenten en woningcorporaties hebben convenanten met FSC Nederland. Maar wat is duurzaam geproduceerd hout?

De overheid kan niet exclusief voor één specifiek houtcertificaat kiezen zoals het door de milieubeweging gepropageerde FSC. Volgens minister Cramer (VROM) botst Nederland dan met Europese aanbestedingsregels. Wat wel kan, is criteria opstellen waaraan duurzaam bosbeheer moet voldoen.

Simpel is dat allerminst. In 2005 werden overheid, houtsector en non-gouvernementele organisaties (ngo's) het na vier jaar pas eens. Maar toen ontstond ruzie over wie hoe moest toetsen. De criteria bleken bovendien zo rigide en gedetailleerd dat geen enkel keurmerk eraan voldeed. Ngo's zouden erop uit zijn geweest om alleen FSC geaccepteerd te krijgen, maar zij schoten in hun ijver hun doel voorbij.

Cramer kwam met een Nederlandse oplossing: een nieuwe commissie. Zij stelde eind 2007 de Toetsingscommissie Inkoop Hout in – voor het buitenland TPAC: Timber Procurement Assessment Committee – ondergebracht bij de onafhankelijke Stichting Milieukeur. Taak was tot een „versimpeld'' toetsingssysteem te komen. Zomer 2008 werd het Timber Procurement Assessment System (zie TPAS) voltooid. Maar daarmee is de rust nog niet weergekeerd.

Afgelopen november kwam de commissie met de eerste toetsingsresultaten. Niet alleen FSC maar ook de duurzaamheidscertificaten PEFC Duitsland en PEFC Finland voldeden. De commissie buigt zich nu over PEFC International. Als zij dat systeem accepteert zouden alle landen met een nationaal PEFC-certificaat automatisch het Nederlandse duurzaamheidsstempel krijgen. Zover is het nog niet. Want TPAC eist aanscherping van sociale criteria en meer betrokkenheid van ngo's bij bosbeheer. PEFC-woordvoerder Thorsten Arndt is „vol vertrouwen''.

PEFC International is belangrijk. Tweederde van de gecertificeerde bossen in de wereld heeft een PEFC-certificaat, meest in Europa en Noord-Amerika. En de in Genève gevestigde koepelorganisatie wil uitbreiden naar Azië, Afrika en Latijns-Amerika.

Maar er bestaat van de kant van de ngo's nog aldoor scepsis. „Ik hou mijn hart vast'', zegt Gemma Boetekees, werkzaam bij de christelijke hulporganisatie ICCO. Zij is voor deze ngo actief in veel kleine bosprojecten in ontwikkelingslanden. Volgens haar gaat PEFC er te snel vanuit dat de bosexploitatie goed is geregeld als het eenmaal in de wet staat. Een land als Papoea Nieuw Guinea heeft weliswaar een goede boswetgeving. „Maar militairen gaan dan naar de lokale bevolking voor een handtekening, veelal voor buitenlandse concessiehouders'', zegt zij.

En behalve scepsis is er nog aldoor kritiek. Volgens Daniëlle van Oijen van Milieudefensie heeft de commissie de toetsing „niet alleen versimpeld maar ook versoepeld''. De ngo's liggen al met het kabinet in de clinch omdat het zich volgens hen te weinig hard maakt voor bestrijding van illegaal gekapt hout, waardoor tropische wouden verdwijnen en duurzaam hout oneerlijke concurrentie ondervindt. Volgens het Wereldnatuurfonds is eenvijfde van de EU-houtimport illegaal of verdacht.

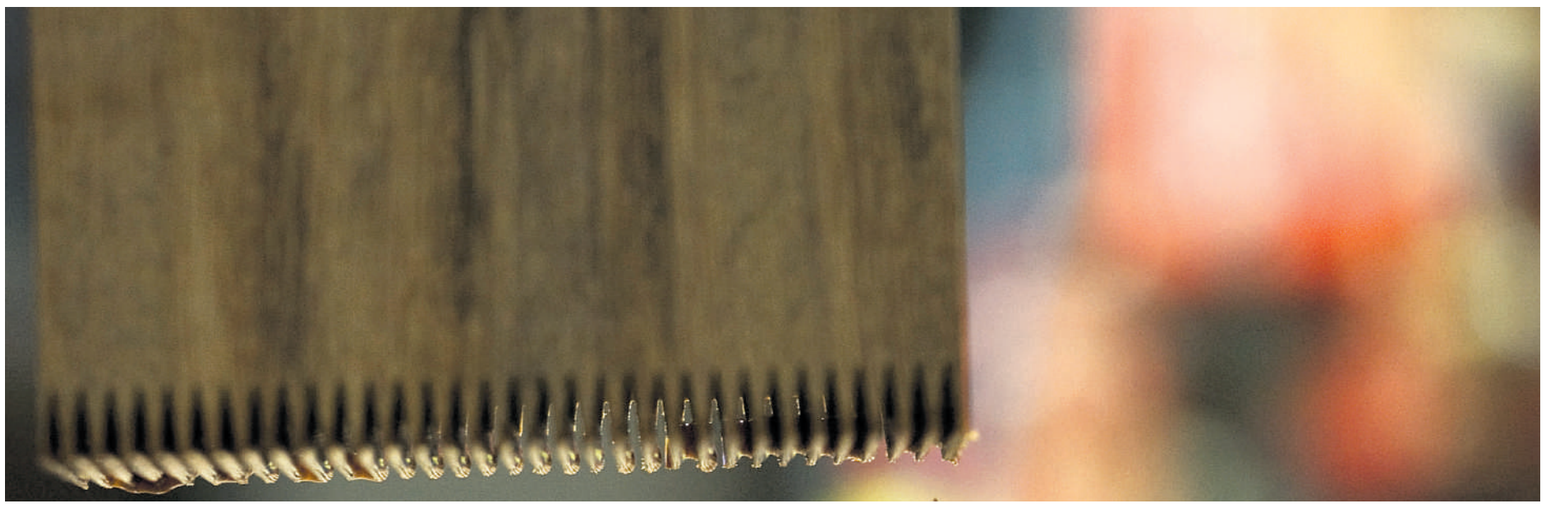
Directeur Hans Stout van FSC Nederland kritiseert de beslissing van de commissie om PEFC Finland goed te keuren. De inheemse Sami (Lappen) zijn volgens hem nauwelijks bij de boscertificering betrokken, en oerbossen worden onvoldoende beschermd. Uit onderzoek van de commissie bleek echter dat er volgens de meeste Sami zelf geen probleem is. Zij hebben voldoende weidegebieden in de bossen. En de Finse oerbossen liggen meest buiten productiegebieden in beschermde parken. Daarmee is meteen het verschil tussen het nieuwe en het mislukte toetsingssysteem aangegeven. Bij de praktische uitwerking wordt meer ruimte gelaten. Het gaat volgens TPAC-voorzitter (en oud-milieuhoogleraar) Helias Udo de Haes om de vraag of het bosbeheer op de hoofdthema's op orde is. Het is niet meer nodig dat aan elk afzonderlijk criterium letterlijk wordt voldaan. „Bovendien zijn niet alle criteria te objectiveren of meetbaar'', aldus Udo de Haes.

Adjunct-directeur Paul van den Heuvel van de Vereniging van Nederlandse Houtondernemingen (VVNH) is te spreken over de commissie. „Wij vinden dat PEFC dezelfde garantie op duurzaamheid geeft als FSC.'' Hij hoopt dat ook PEFC International wordt goedgekeurd. Dat zou de houtbedrijven rompslomp besparen, omdat zij Fins en Duits PEFC-hout nu gescheiden moeten houden van ander PEFC-hout. Al moet volgens Van den Heuvel wel de bereidheid van commerciële afnemers en consumenten groter worden om producten van duurzaam hout aan te schaffen. De economische crisis helpt niet daarbij. De vereniging steunt daarom het pleidooi van ngo's voor fiscale stimulering van duurzaam hout.

„PEFC International is voor ons ook commercieel interessant'', zegt Jeroen Voges, milieucoördinator van drukkerij Roto Smeets de Boer. Er komt dan meer papier beschikbaar dat als duurzaam aan klanten kan worden aangeboden. Ook kan zijn bedrijf meer met PEFC naar buiten treden.

In Nederland is minder dan de helft van de bossen gecertificeerd. „Daar kan PEFC iets voor betekenen'', zegt Kees Boon. Hij is voorzitter van het september 2008 opgerichte PEFC-Nederland. Boon kondigt een campagne aan om de naamsbekendheid van PEFC te promoten. Hij wijst erop dat de Nederlandse houtimport grotendeels uit PEFC-hout bestaat, maar dat weinigen dit weten.

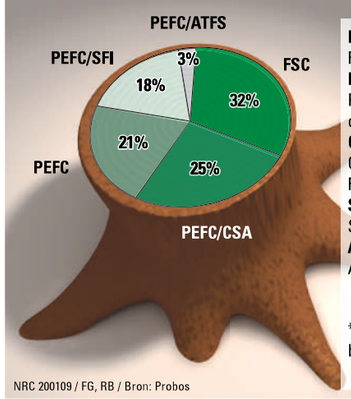
Directeur Stout van FSC Nederland wil niet van concurrentie spreken. „Maar ik zal wel voortdurend duidelijk maken dat wij beter zijn'', zegt hij. PEFC-woordvoerder Arndt spreekt dat tegen. Hij roept op tot samenwerking, vooral nu duurzaam bosbeheer door de klimaatverandering een belangrijker prioriteit is en nog maar 10 procent van het bos in de wereld een duurzaamheidcertificaat heeft. „Discussiëren of de hybride auto van het ene of van het andere merk beter is helpt niet bij onze gemeenschappelijke inspanningen om de SUV's van de weg te krijgen'', zegt Arndt.

Bij timmerbedrijven als Doornenbal in Veenendaal wordt vingerlassen toegepast om van korte stukken hout een langer stuk te maken. De stukken worden onder hoge druk aan elkaar gelijmd. In het hout zijn V-vormige groeven gefreesd om het hechtvlak voor de lijm zo groot mogelijk te maken. Door zo het gebruik van gezaagd hout te 'optimaliseren' hoeven minder bomen te worden gekapt. Foto NRC Handelsblad, Rien Zilvold

PEFC heeft meeste gecertificeerde bos

Wereldboscertificering naar systeem (oktober 2008)*

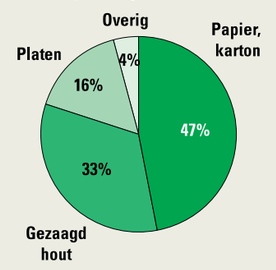
FSC: Forest Stewardship Council
PEFC: Programme for the Endorsement of Forest Certification schemes
CSA: Canada's National Sustainable Forest Management Standard
SFI: Sustainable Forestry Initiative (VS)
ATFS: American Tree Farm System

* Slechts ruim 10% van het wereldbosoppervlak (3,5 miljard hectare) is gecertificeerd.

NRC 200109 / FG, RB / Bron: Probos

Meeste hout voor papier

Nederlands verbruik naar toepassing

Nederland verbruikt per inwoner iets meer dan 1 m^3 hout per jaar, meer dan het Europees gemiddelde, bijna twee keer zoveel als de gemiddelde wereldbewoner, maar slechts de helft van het Amerikaanse verbruik.

NRC 160109 / FG / Bron: Probos

FSC-logo

Het in 1993 door milieu-, mensenrechtenorganisaties, inheemse volken en houtsector opgerichte netwerk FSC (Forest Stewardship Council) kwam als eerste met internationaal toepasbare criteria voor duurzaamheid.

PEFC-logo

PEFC (Program for Endorsement of Forest Certification) is een mondiaal systeem (meer gericht op bedrijven dan consumenten) van onderlinge erkenning van nationale certificeringssystemen, gebaseerd op Europese afspraken.

TPAS

Het TPAS (Timber Procurement Assessment System) is de Nederlandse meetlat om te bepalen welk gecertificeerd hout als duurzaam geproduceerd kan worden aangemerkt. Op een aantal hoofdprincipes moet positief worden gescoord, waarvan de belangrijkste zijn: behoud van bos en biodiversiteit, bijdrage bosexploitatie aan lokale economie en werkgelegenheid, betrokkenheid lokale en inheemse bevolking, veilige werkomstandigheden, transparantie en certificering van hele productieketen, besluiten in samenspraak met belanghebbenden met beroepsmogelijkheid. Bij alarmerende informatie kan herevaluatie plaatsvinden

meer informatie: www.tpac.smk.nl.

Schinkels forum

De bel gaat op de Nederlandse huizenmarkt

Niks Nederlandse zeepbel, de woningmarkt zit hier anders in elkaar dan in de VS, in Spanje of andere probleemlanden. Maar is dat wel zo?

De Amerikaanse huizenprijzen kelderen, de Britse ook en landen als Ierland en Spanje zuchten onder een val van de woningmarkt. Dat was te verwachten. De prijs van een gemiddeld huis was er veel te snel en te ver gestegen. De gevolgen van de crisis op de huizenmarkt zijn inmiddels bekend: chaos op de financiële markten, die op de woningmarkt een piramide van financiële producten hadden gebouwd. De ravage is nog steeds niet te overzien.

Maar hoe zit dat toch in Nederland? Het Internationaal Monetair Fonds publiceerde in april in zijn *World Economic Outlook* een internationale analyse van de huizenmarkten. Daarin werden ook de Nederlandse woningprijzen getypeerd als onverklaarbaar hoog.

Wij, een zeepbel? Dat nooit. De Nederlandsche Bank was er snel bij om te wijzen op de speciale karakteristieken van Nederland, waardoor de algemene methode en conclusies van het IMF niet geheel van toepassing waren. De Nederlandse Vereniging van Makelaars deed hetzelfde. Het Centraal Planbureau publiceerde een analyse waaruit bleek dat het met de Nederlandse huizenmarkt erg meeviel.

Toch herhaalde het IMF alleen maar wat het een half jaar eerder, in het najaar van 2007 ook al had gesteld. In de periode 1997 tot eind 2006 had de ontwikkeling van prijzen, inkomens en rente een stijging van Nederlandse woningprijzen met 30 procent kunnen rechtvaardigen. De werkelijke prijsstijging in die periode bedroeg 80 procent. En zoals het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) vorige maand liet zien: de prijsstijging sinds 2000 in Nederland is hoger dan die in de Verenigde Staten. Zelfs nu in de Amerikaanse cijfers voor een deel al een correctie op de woningmarkt sinds 2006 zit, doen de twee markten nauwelijks voor elkaar onder.

Er is een zeer belangrijk verschil tussen de Nederlandse zeepbel en die in veel andere landen. Overinvesteringen in de woningbouw zorgden daar voor een fors toegenomen aanbod van nieuwbouwwoningen, dat nu als een zware steen op de markt drukt. Daar is in Nederland veel minder sprake van: hier zijn de prijzen vooral gestegen door schaarste, want er is te weinig of verkeerd, gebouwd. Dat zou tot gevolg kunnen hebben dat prijsdalingen met een kwart tot een derde, die in veel andere zeepbellanden worden gevreesd of deels al zijn gerealiseerd, in Nederland milder kunnen uitvallen. De natuurlijke bodem voor de woningprijzen is hier hoger dan elders.

Daar staat tegenover dat juist in 2008 er een piek is geweest in de oplevering van nieuwe woningen. En de betaalbaarheid van een huis – een combinatie van de woningprijzen, het inkomen en de hypotheekrentevoet – is nog steeds zeer slecht. Volgens de Rabobank, die veel onderzoek doet naar de woningmarkt, gaat de betaalbaarheid in 2009 iets vooruit, omdat de lonen sneller stijgen dan de woningprijzen zelf. Maar of dat genoeg is om een vrije val te voorkomen? De betaalbaarheid blijft, ondanks de minieme verbetering, op het laagste niveau sinds 1978. En dat was vlak voordat de huizenprijzen destijds volledig instorten.

Afgelopen zaterdag werd door deze krant uitgezocht dat de prijsverlagingen op de woningsite Funda in een stroomversnelling raken. Het aantal transacties op de woningmarkt is intussen dramatisch gedaald. Overmorgen komt het CBS met nieuwe cijfers over de woningmarkt. Maar die lopen maanden achter bij de situatie van nu. De bancaire sector zweert intussen dat het niet moeilijker is geworden om een hypotheek te krijgen, maar die bewering is ongeloofwaardig. Banken moeten rekening houden met een oplopende werkloosheid, met een daling van de waarde van het onderpand en bovendien hebben ze hun eigen problemen: oppotten van geld is nu even belangrijker dan zo veel mogelijk uitlenen.

Alles bij elkaar ziet het er niet hoopgevend uit. Een flinke prijsstijging in het verleden, die niet door macro-economische factoren kan worden verklaard, een nog steeds zeer slechte betaalbaarheid van huizen, een forse toename van de oplevering van nieuwe woningen en terughoudende kredietverstrekkers. Het moet vreemd lopen als Nederland dit jaar ontkomt aan een forse correctie van de huizenprijzen.

Dat leidt tot de hamvraag: moet de overheid ingrijpen, en kan zij dat? Om met het laatste te beginnen: afschaffing van de overdrachtsbelasting wordt genoemd, en een verdere uitbreiding van National Hypotheekgarantie. Dergelijke maatregelen houden, als ze zouden werken, de woningprijzen op peil. Maar klopt dat peil wel, of moet de huizenprijzen worden toegestaan te dalen naar een niveau dat weer enige realiteitswaarde heeft? Dat zou pijn doen. Maar dat een onhoudbare stijging wordt gevolgd door een correctie zou aan de andere kant niet meer dan logisch zijn. Het zou de welvaart verlagen, dat zeker. Maar was die welvaart in het verleden ook niet ten onrechte extra toegenomen door de woningbubbel?

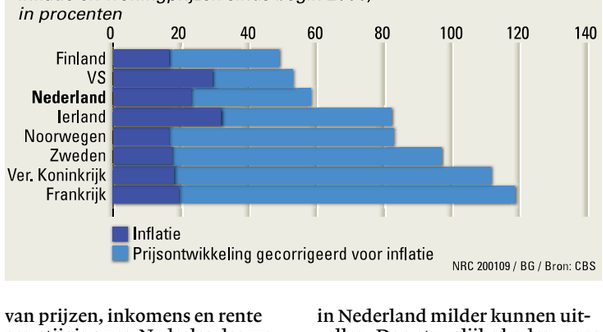

NRC Handelsblad werkt voor deze rubriek samen met de website MeJudice, www.mejudice.nl

Lezers kunnen reageren op de bijdragen van Maarten Schinkel op nrc.nl/schinkel.

Woningprijzen stegen veel harder dan inflatie

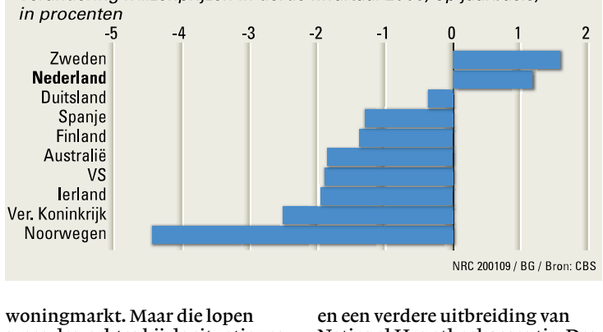
Inflatie en woningprijzen sinds begin 2000, in procenten

NRC 200109 / BG / Bron: CBS

Prijsdaling woningen grijpt om zich heen

Verandering huizenprijzen in derde kwartaal 2008, op jaarbasis, in procenten

NRC 200109 / BG / Bron: CBS

'Het is triest wat er nu met de Wegener-kranten gebeurt'

Ex-Wegener-baas Houwert weg als commissaris bij Mecom

De financieel directeur en vijf commissarissen stapten op bij Mecom, eigenaar van krantenuitgever Wegener. Ex-Wegener-topman Jan Houwert legt uit waarom.

Door onze redacteur
JAN BENJAMIN

ROTTERDAM, 20 JAN. De paleisrevolutie bij de Britse media-investeerder Mecom kostte vrijdag niet de bestuursvoorzitter maar de opstandelingen de kop. De financieel directeur en vijf commissarissen stapten op bij de uitgever van regionale kranten in Nederland (Wegener, Limburg), Denemarken, Noorwegen en Polen. Onder hen Jan Houwert, oud-topman van Wegener.

U keerde zich vorige week openlijk tegen bestuursvoorzitter David Montgomery. Waarom bent u het vertrouwen in hem kwijtgeraakt?
Houwert: „Wij verwijten hem gebrek aan leiderschap. Hij geeft niet duidelijk richting aan het bedrijf terwijl dat nu, in deze moeilijke tijden, juist zou moeten. Montgomery haalt 'de baas spelen' en 'leiding geven' door elkaar.''

Anderhalf jaar geleden was u nog zo lovend over hem en Mecom.
„De strategie ten tijde van de overname van Wegener door Mecom deel ik zeer. Montgomery sprak over consolidatie van regionale kranten in Europa. Er zou synergie zijn tussen die kranten, onder meer op het gebied van innovatie. Maar daarvan is eigenlijk niets terechtgekomen. De strategie werd vooral met de mond beleden. Hij heeft de mensen in het bedrijf onvoldoende weten te motiveren. Ik weet dat investeren nu moeilijk is, maar schep in ieder geval duidelijkheid bij de medewerkers.''

Jan Houwert Foto Eric Brinkhorst

En daarom stapte u naar de grootste aandeelhouders van Mecom?
„Vanwege de problemen met de *governance*, het bestuur van de onderneming, maar ook om een conflict tussen Montgomery en financieel directeur John Allwood. Zij verschilden van mening hoe de financiële positie van Mecom moet worden verbeterd. De aandeelhouders kozen de zijde van Montgomery. Zij geloven nog wel in hem.''

Spijtig voor u.
„Ja, dat vind ik zeer teleurstellend. Je maakt niet voor niets ruzie en je stapt niet voor niets naar de aandeelhouders.''

Uw oude bedrijf Wegener is nu zijn beschermheer kwijt in het bestuur. Dreigt Wegener nu te worden verkocht om Mecoms schulden te verminderen? Het concern verkocht vorige week al zijn Duitse kranten.
„Dat denk ik niet. Wegener is sterk genoeg. Nederland is bovendien het sterkste onderdeel binnen Mecom. Verkoop is niet aan de orde. Als je de Nederlandse kranten verkoopt, dan houdt Mecom op te bestaan.''

Heeft u spijt van de verkoop van Wegener aan Mecom?
„Mecom begon in 2006 aan een enorme opmars in de dagbladwereld in Europa. Toen Montgomery het belang van *De Telegraaf* in Wegener kocht, 25 procent, was het sowieso een gelopen race. Het lag toen voor de hand dat Mecom ook de rest van Wegener zou overnemen. Maar deze situatie draagt niet bij aan mijn levensvreugde. Ik ben dertig jaar bij de Wegener-kranten betrokken geweest, heb zestien jaar in het bestuur gezeten. Ik geef heel duidelijk om de kranten. Het is triest.''

Bij de verkoop aan Mecom ruilde u uw eigen belang in Wegener om in aandelen Mecom. De beurskoers is inmiddels gekelderd, uw belang is tientallen miljoenen minder waard.
„Daar ligt ik nou niet direct vreselijk wakker van. Maar je kunt je voorstellen dat er leukere dingen zijn in het leven.''

Het is niet alleen onrustig bij Mecom. De Telegraaf gaat fors bezuinigen, PCM Uitgevers moet op zoek naar een nieuwe aandeelhouder. Deelt u de zorgen om de kranten?
„Sommigen voorspellen het einde der tijden voor de dagbladen, maar dat vind ik schromelijk overdreven. De kranten maken nog steeds winst. We moeten de crisis niet overdrijven. Nog steeds lezen miljoenen Nederlanders dagelijks een betaalde krant.''

Fiat wil belang 35 pct in Chrysler nemen

Door onze correspondent
BAS MESTERS

ROME, 20 JAN. De Italiaanse autofabrikant Fiat wil een belang nemen van 35 procent in het Amerikaanse Chrysler. Fiat heeft daarover vandaag een akkoord met het wankelende Chrysler bereikt. De Amerikanen zouden in ruil daarvoor van Fiat kennis en productiecapaciteit krijgen voor de vervaardiging van kleine auto's waarop de Amerikanen mikken in hun strijd om overleving. De operatie zou met gesloten beurzen plaatsvinden. Dat hebben de bedrijven vandaag bekendgemaakt.

Fiat heeft de laatste jaren onder topman Sergio Marchionne een succesvolle sanering ondergaan. Zowel in Italië als in Europa deed het bedrijf het verhoudingsbewijs beter dan de concurrentie. De economische crisis heeft de wederopstanding van het bedrijf verstoord. De brutowinst voor de autodivisie bleef in het laatste kwartaal van 2008 steken op 40 miljoen euro. In 2007 was dat nog 290 miljoen euro. Fiat heeft de productie vanaf de Kerst tot in februari grotendeels stilgelegd, als gevolg van de achterblijvende vraag.

Topman Marchionne heeft herhaaldelijk gezegd dat na deze crisis nog maar vijf grote autofabrikanten overblijven in de wereld. Het sluiten van allianties is volgens hem onontbeerlijk in de strijd om overleving. Een deal met Chrysler biedt Fiat de mogelijkheid gebruik te maken van het uitgestrekte distributienetwerk van de Amerikanen. Chrysler is net van de ondergang gered door de Amerikaanse regering. Mocht het bedrijf het uiteindelijk overleven, dan kan Fiat zonder een cent te betalen profiteren van dit herstel, zo zou men in Turijn redeneren. Mocht het niet lukken, dan kost het niets.

De samenwerking met de Amerikanen is slechts een onderdeel van de overlevingstrategie van Marchionne voor Fiat. Hij is ook in onderhandeling met Peugeot. De resultaten van deze besprekingen zijn afhankelijk van de uitkomst van het overleg tussen de Franse regering en de Franse autobranche over steunmaatregelen.

De Franse president Nicolas Sarkozy eist in ruil voor financiële steun aan de auto-industrie behoud van werkgelegenheid in Frankrijk. Dat zou een samenwerking met Fiat bemoeilijken, omdat de Italianen niet accepteren dat zij eenzijdig zouden moeten saneren.

Frankrijk zou 5 tot 6 miljard euro in de auto-industrie willen pompen zodat de sector de crisis kan overleven.

nrc.nl/hebben

Smartphones met uitschuifbaar toetsenbord of een Androïd besturingssysteem, ultraportable laptops, Blu-ray recorders, brandstofprijzen op de TomTom of een draagbare audio-aura. Marc Hijink wijst u de weg in de wereld van de digitale gadgets.

Metaalindustrie Conjunctuur van scheepsschroevengieterij Wärtsilä in Drunen loopt achter op rest van economie

Scheepsschroevenfabriek van Wärtsilä in het Brabantse Drunen. Na het gieten van de schroeven is nog veel machinale nabewerking nodig. Foto Merlin Daleman

In 'Metal Valley' helpen de metaalfabrieken elkaar

Wärtsilä in Drunen giet nog volop scheepsschroeven dankzij de *boom* in de scheepsbouw van de afgelopen jaren. Maar inmiddels raakt de orderportefeuille snel leeg.

Door onze redacteur
MELLE GARSCHAGEN

DRUNEN, 20 JAN. Nee, over dit jaar maakt Fred van Beers (46) zich nog geen zorgen. „Vorig jaar was een topjaar", zegt de directeur van de Nederlandse divisie van de Finse multinational Wärtsilä, de wereldwijde marktleider in scheepsvoortstuwing. „En de orderportefeuille voor dit jaar is nog beter gevuld", vervolgt Van Beers.

Wärtsilä lijkt een uitzondering. De omzet en productie van de Nederlandse industrie zijn afgelopen november ingestort, becijferde het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) vorige week. Volgens de statistici is de opbrengst met 14 procent gedaald ten opzichte van dezelfde maand in 2007. De productie nam met 6 procent af. Het is volgens het CBS de grootste daling sinds het begin van de metingen in de vroege jaren negentig.

Bij Wärtsilä in Drunen is van deze ontwikkeling nog weinig te merken. De gieterij van de scheepsschroevenfabriek is nog altijd volop in bedrijf. Centimeter voor centimeter kantelen drie mannen een manshoge ketel. In een dun straaltje gieten ze vloeibaar brons in een mal van geperst cementzand. De hitte slaat van de gloeiende straal en de mannen zweten in hun glimmende vuurvaste pakken. Enkele hallen en stappen in het procedé verder staat het eindproduct: een glimmende scheepsschroef met sierlijk ronde schoepen.

De geschiedenis van de fabriek voor scheepsschroeven begint in 1925 als Max Lips in Den Bosch een ijzergieterij overneemt. Vlak na de oorlog doet de fabriek dienst als gieterij voor kerkklokken van Koninklijke Eijsbouts uit Asten. Nu is het carillon op het dak van de fabriek in Drunen daar nog een herinnering aan.

In dezelfde naoorlogse jaren bouwt Max Lips junior de gieterij uit tot een fabriek voor scheepsschroeven van wereldfaam. In al die jaren is aan het productieproces in Drunen weinig veranderd. Wel is de fabriek vele overnames, hoogtijdagen en crisisjaren later in 2002 in handen gekomen van Wärtsilä. In totaal heeft de Finse multinational in Nederland 1.700 werknemers in dienst, verspreid over vier grote vestigingen.

Vorig jaar goot de fabriek zo'n 800 schroeven. De wereldwijde economische malaise lijkt voorlopig aan de fabriek in Drunen voorbij te gaan. „Wij maken een onderdeel van een schip", zegt Van Beers. „Als toeleverancier zijn wij afhankelijk van de situatie op de scheepswerven." En de laatste jaren was deze markt *booming*. Van tankers voor vloeibaar aardgas tot sleephopperzuigers voor de baggerbedrijven en containerschepen: werven konden ze niet snel genoeg te water laten.

> De vraag naar nieuwe schepen neemt snel af

Volgens de meest recente berekeningen van de Europese brancheverenigingen van scheepsbouwers CESA zijn er wereldwijd nog nooit zoveel schepen gebouwd, afgeleverd en nieuw besteld als in 2007. En ook 2008 was volgens de scheepbouwers weer een uitstekend jaar. „Wij genieten nu nog een uitloper van die goede tijd", zegt Van Beers. Maar hij maakt zich geen illusies dat de fabriek in Drunen ongeschonden door de kredietcrisis komt. „Over klappen krijgen wil ik het niet hebben, maar we gaan zeker de effecten voelen", zegt de directeur. „Alleen loopt onze conjunctuur wat achter op de rest van de economie."

Uit cijfers van verzekeraar Lloyd's blijkt dat de vraag naar nieuwe schepen snel afneemt. Afgelopen oktober werden er wereldwijd 37 tankers en containerschepen besteld, nog maar eentiende van het aantal een jaar daarvoor.

Bij Wärtsilä in Drunen beginnen ze het langzaam te merken. Ongeveer 15 procent van de geplaatste orders voor schroeven voor vrachtschepen is ingetrokken. Dat komt deels doordat het slecht gaat met het goederenvervoer en deels doordat de grote reders ter wereld schepen op risico bestellen, zegt de directeur. „Maersk bestelt bij een werf 10 schepen, als ze er later maar 6 nodig hebben, verhandelen ze dan rest", zegt hij. „Dat soort speculatieve opdrachten wordt nu het eerst ingetrokken."

Voor Wärtsilä Nederland is dit geen ramp. Schroeven voor de grote vrachtschepen en tankers giet Wärtsilä in Aziatische fabrieken dicht bij de werven waar de schepen worden gebouwd door giganten als Hyundai, met een vier kilometer lange werf nabij Ulsan in Zuid-Korea.

In Drunen maakt Wärtsilä voor al aandrijvingssystemen voor sleepboten, baggerschepen en schepen voor de offshore-industrie. Deze schepen hebben vaak schroeven met verstelbare schoepen, of de hele schroef moet 360 graden draaien om beter te kunnen manoeuvreren. „Elk systeem is uniek en bij de productie is veel machinale bewerking nodig", zegt Van Beers. „Dus het is niet goedkoper om het in Azië te doen. Daarom gaan onze systemen de wereld over." Negen van de tien schroeven die in Drunen zijn gegoten worden verscheept naar buitenlandse werven, voornamelijk in Azië.

De orders voor de specialistische klussen worden minder snel ingetrokken. „Als een baggeraar als Boskalis een aandrijving bestelt voor een sleephopperzuiger, dan weet je zeker dat het schip broodnodig is", zegt Van Beers. „Zonder verdienen ze minder geld en zo'n gespecialiseerd schip verkoop je niet zomaar."

Wat Van Beers het meeste zorgen baart, is dat de orders zijn opgedroogd tot „niveau nul" sinds de val van zakenbank Lehman Brothers in september de kredietcrisis inluidde. „Onze toekomst hangt erg af van de eerste vier maanden van dit jaar."

Herstelt de wereldhandel een beetje? Keert de rust terug in de financiële wereld? Durven banken geld te lenen voor nieuwe schepen? Dat moet de komende vier maanden duidelijk worden. „Stel dat dit gebeurt, dan zullen we weer nieuwe opdrachten krijgen."

Van Beers hoopt op reders en maritieme dienstverleners die wel schepen willen laten bouwen, maar die de tarieven van de werven momenteel te hoog vinden. Als de

> Komende vier maanden cruciaal voor Wärtsilä

werven en toeleveranciers als Wärtsilä minder opdrachten hebben, zal de prijs dalen, is de verwachting. „Maar gebeurt dat niet dan gaan we het vanaf 2010 voelen", zegt de directeur.

Het bedrijf is voorzichtig met het werven van nieuwe medewerkers, maar kan geschoolde technici in principe goed gebruiken. „Mensen die bij DAF Trucks en de chipmachinefabrikanten vrijkomen, zijn voor ons zeker interessant", zegt de directeur. „Maar we zijn daar wel terughoudend in." Oplossingen als het aanvragen van werktijdverkorting bij het ministerie van Sociale Zaken zijn niet aan hem besteed. Hij wil eerst de zaak intern proberen op te lossen.

Naast de fabriek in Drunen heeft Wärtsilä onder meer een werf in de haven van Schiedam waar schepen met schroeven, aandrijving en motoren van Wärtsilä onderhouden worden. „Tijdens de hausse van de laatste jaren is er continu gevaren en was er weinig tijd voor onderhoud", zegt Van Beers. „Misschien nemen reders nu meer tijd om achterstallig onderhoud te plegen." Als de werf in Schiedam het drukker krijgt en er minder mensen nodig zijn in Drunen, kan er geschoven worden.

Ook zijn er gesprekken gaande met de collega-directeuren van metaalbedrijven LDM (messing halffabricaten) en Sapa (aluminium), de buren van Wärtsilä in Drunen. De drie Brabantse bedrijven hebben een verbond genaamd Metal Valley.

Van Beers: „LDM en Sapa zitten op een andere cyclische golfbeweging. Zij hebben veel korter lopende orderboeken en hebben nu last van de economische crisis, terwijl wij op volle toeren draaien." De drie directeuren ruilen personeel uit. Nu kunnen werknemers van LDM en Sapa naar Wärtsilä en als daar over twee jaar minder schroeven gegoten moeten worden, leent Wärtsilä mensen uit. „De eerste 5 mensen van LDM werken inmiddels bij ons", zegt Van Beers. „Zo komen wij er hopelijk samen uit."

Conjunctuur Neerwaartse bijstelling van de economische groei pakt dramatisch uit voor de overheidsfinanciën

50.000 banen weg in midden- en kleinbedrijf

Door een onzer redacteuren

ROTTERDAM, 20 JAN. Er verdwijnen dit jaar 30.000 tot 50.000 banen in het midden- en kleinbedrijf. Dat voorspelt onderzoeksinstituut EIM op basis van een onderzoek in opdracht van ondernemingsvereniging MKB-Nederland. De meeste banen gaan verloren in de bouw, horeca, industrie en detailhandel. Banengroei zal alleen nog plaatsvinden in de zorg.

Het midden- en kleinbedrijf is met 4,2 miljoen werknemers goed voor bijna 60 procent van de werkgelegenheid in de marktsector. In 2008 kwamen er binnen het mkb nog 70.000 banen bij.

Gisteren presenteerde de Europese Commissie haar jongste economische ramingen. Zij voorspelt dat de werkloosheid in Nederland stijgt van 2,9 procent in 2008 naar 4,1 procent in 2009 en 5,5 procent in 2010. Het Centraal Planbureau is pessimistischer: dat houdt rekening met een verdubbeling van de werkloosheid tot 6,5 procent van de beroepsbevolking, ofwel 600.000 mensen, in 2010.

Econoom Michiel Vergeer van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), dat overmorgen de laatste werkloosheidcijfers bekend maakt, gaat uit van de CPB-cijfers. „De werkloosheid stijgt dit jaar waarschijnlijk van 300.000 naar 400.000. Voor 2010 verwachten we een nog snellere stijging met 200.000. Dat zijn gemiddeld 12.000 nieuwe werklozen per maand."

In dat licht lijken de vandaag gepresenteerde cijfers over het mkb nog mee te vallen. Onderzoeker Klaas Bangma van het EIM wijst echter op het vertragende effect van het sterke productieverlies op de werkgelegenheid. „In 2009 zal de teruggang in werkgelegenheid binnen het mkb inderdaad meevallen. Pas in de tweede helft van 2009 gaat het echt hard. Voor 2010 verwachten we de grootste klappen."

Uit het onderzoek van het EIM blijkt dat ondernemers in het midden- en kleinbedrijf somber zijn over de toekomst: 64 procent verwacht dat het economische klimaat dit kwartaal verder zal verslechteren. Minder dan 20 procent is nog positief over de ontwikkeling van de eigen omzet op korte termijn. Een jaar geleden was dat nog 70 procent.

Volgens het EIM zal ook de groei van het aantal zelfstandigen in 2009 sterk afnemen, met name in de bouw. In de zakelijke diensten en de zorgsector zal het aantal zelfstandigen wel blijven groeien.

Kabinet ontkomt niet aan bezuinigen

Nieuwsanalyse
De Europese Commissie verwacht dat de Nederlandse economie dit jaar 2 procent zal krimpen. Dat zal zijn weerslag hebben op de begroting.

Door onze redacteur
MICHÈLE DE WAARD

DEN HAAG, 20 JAN. „Het is goed mis in de wereld", stelde Coen Teulings, directeur van het Centraal Planbureau, eind vorig jaar en Nederland loopt daardoor forse klappen op. De Nederlandse economie komt dit jaar in de zwaarste recessie van de naoorlogse geschiedenis terecht.

De cijfers die Europees Commissaris Joaquïn Almunia (Economische en Monetaire Zaken) gisteren in Brussel presenteerde liegen er niet om. In december voorzag het Centraal Planbureau (CPB) nog een krimp van de economie met 0,75 procent in 2009. Brussel stelde in november dat de Nederlandse economie dit jaar met 0,4 procent zou groeien. De Commissie heeft de verwachtingen drastisch lager bijgesteld, bleek gisteren, en voorziet voor dit jaar een negatieve groei van de Nederlandse economie van 2 procent.

„We zitten in zeer zwaar weer", zegt Johan Verbruggen, macro-econoom bij het CPB. Verrast is hij niet door de sombere prognose voor Nederland, want Brussel beschikt over de meest recente cijfers. Het CPB baseert zijn laatste ramingen, die begin december zijn gedaan, op de ontwikkelingen tot en met oktober vorig jaar.

Opvallend is volgens de CPB-econoom wel dat de Nederlandse economie met 2 procent zelfs meer krimpt dan het Europese gemiddelde. „Telkens blijkt dat elke raming weer opnieuw naar beneden moet worden bijgesteld", zegt Verbruggen. „Daaruit blijkt hoe dramatisch snel de situatie verslechtert als gevolg van de wegzakkende wereldhandel."

Vooral een open economie als die van Nederland wordt daardoor hard geraakt. Sectoren die producten uitvoeren en toeleveranciers zoals de chemie, de metaalindustrie en de elektronicasector hebben het zwaar te verduren. Uiteindelijk wordt de hele economie er door geraakt. „We zijn tenslotte een handels- en distributieland", aldus Verbruggen. En zodra het aantal ontslagen toeneemt, gaan mensen ook minder uitgeven en zal de detailhandel ook harder geraakt worden dan nu het geval is.

Sinds 1938 heeft de Nederlandse economie zo'n krimp niet meer meegemaakt, blijkt uit de cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Het verval van de Nederlandse economie gaat volgens de CPB-econoom veel sneller dan in andere periodes van neergang, omdat alle grote handelsblokken – Amerika, Azië en Europa – door de financiële crisis geraakt worden.

De recessie heeft Europa vast in zijn greep, blijkt uit de cijfers die Europees Commissaris Almunia gisteren presenteerde. Nederlands grootste handelspartner Duitsland stevent dit jaar af op een economische krimp van 2,3 procent, de Britse economie zal dit jaar met 2,8 procent krimpen.

De sterke terugval van de groei heeft dramatische gevolgen voor de overheidsfinanciën. In verschillende Europese landen zullen de begrotingstekorten en de staatsschuld tot duizelingwekkende hoogte stijgen. Voor Ierland voorziet de Commissie dit jaar een stijging van het tekort van 11 procent van het bruto binnenlands product. Het Verenigd Koninkrijk komt uit op 8,8 procent. In Spanje zal het begrotingstekort oplopen tot 6,2 procent. Het Duitse tekort zal dit jaar op 2,9 procent uitkomen, nog net onder de cruciale grens van 3 procent. Vergeleken hiermee staat Nederland er ondanks de sterke krimp van de economie er met een tekort van 1,4 procent dit jaar nog relatief goed voor. „Dat is vooral toe te schrijven aan onze goede uitgangssituatie, want Nederland was een van de weinige landen die vorig jaar een overschot hadden", zegt Verbruggen.

Maar die florissante situatie verdampt snel. Het CPB voorzag eind vorig jaar al dat de overheidsbegroting in ramp tempo verandert van een overschot van 1,3 procent in 2008 naar een tekort van 2,4 in 2010. Ook als gevolg van de fors lagere olieprijs, die Nederland dramatisch lagere gasopbrengsten oplevert. De Europese Commissie voorziet over een jaar zelfs een tekort van 2,7 procent, bij ongewijzigd beleid. De Voorjaarsnota, waarin het kabinet de begroting bijstelt, zal dan ook in het licht staan van één thema: bezuinigen.

Europese economie krimpt in 2009

Voorspellingen voor 2009	*Groei bbp t.o.v. 2008, in procenten*	*Werkloosheid in procenten van beroepsbevolking*	*Begrotingssaldo in procenten van bbp*
België	-1,9	8,0	-3,0
Bulgarije	1,8	6,3	2,0
Cyprus	1,1	5,1	-0,6
Denemarken	-1,0	4,5	-0,3
Duitsland	-2,3	7,7	-2,9
Estland	-4,7	8,8	-3,2
Finland	-1,2	7,8	2,0
Frankrijk	-1,8	9,8	-5,4
Griekenland	0,2	9,0	-3,7
Hongarije	-1,6	8,8	-2,8
Ierland	-5,0	9,7	-11,0
Italië	-2,0	8,2	-3,8
Letland	-6,9	10,4	-6,3
Litouwen	-4,0	8,8	-3,0
Luxemburg	-0,9	4,9	0,4
Malta	0,7	7,4	-2,6
Nederland	-2,0	4,1	-1,4
Oostenrijk	-1,2	5,1	-3,0
Polen	2,0	8,4	-3,6
Portugal	-1,6	8,8	-4,6
Roemenië	1,8	7,0	-7,5
Slovenië	0,6	5,2	-3,2
Slowakije	2,7	10,6	-2,8
Spanje	-2,0	16,1	-6,2
Tsjechië	1,7	5,7	-2,5
Verenigd Koninkrijk	-2,8	8,2	-1,3
Zweden	-1,4	7,9	-8,8
EU	-1,8	8,7	-4,4
Eurozone	-1,9	9,3	-4,0

NRC 200109 / FG / Bron: Europese Commissie

Mexicaanse miljardair helpt New York Times

Door een onzer redacteuren
ROTTERDAM, 20 JAN. **The New York Times Company, uitgever van het gelijknamige dagblad en een aantal regionale kranten in de VS, krijgt financiële hulp van miljardair Carlos Slim Helú. De Mexicaanse miljardair investeert 250 miljoen dollar (192 miljoen euro) in de uitgeverij.** ***The New York Times*** **heeft dringend geld nodig wegens financiële verplichtingen bij een aantal banken. Het concern moet voor mei een schuld van 400 miljoen dollar herfinancieren, eenderde van de totale schuld.**

The New York Times Company maakte gisteren bekend dat Carlos Slim obligaties ontvangt met een vaste rente van 14 procent. De obligaties zijn na zes jaar om te zetten in aandelen. De Mexicaanse investeerder bezit reeds 6,9 procent van The New York Times. Slim krijgt geen vertegenwoordiger in het bestuur van de dagbladuitgever. Evenmin ontvangt hij speciale aandelen met stemrecht, zoals de familie Sulzberger, grootaandeelhouder van The New York Times, wel heeft.

The Times zit al enige tijd in financiële moeilijkheden. Het bedrijf heeft last van dalende abonneeaantallen en advertentie-inkomsten. De krant verkocht eerder zijn hoofdkantoor in New York en huurde het terug. Bovendien wil het concern zijn aandeel kwijt in honkbalbedrijf Boston Red Sox.

AANDELEN EURONEXT AMSTERDAM

Fondsnaam	Koers 12 uur	%	Vorig slot
AEX-index	**241,66**	**-1,45**	**245,22**
▼ Aegon	3,76	-1,31	3,81
▲ Ahold	9,16	1,44	9,03
▼ AkzoNobel	27,48	-4,50	28,78
▲ Arcelor Mittal	17,19	0,82	17,05
▼ ASML	12,80	-1,12	12,94
▼ BAM	6,15	-6,83	6,60
▲ Corio	33,26	0,50	33,10
▼ DSM	18,79	-3,07	19,38
▼ Fortis	1,21	-8,48	1,32
▼ Fugro	19,94	-2,11	20,37
▲ Heineken	23,62	1,05	23,37
▼ ING Groep	5,77	-7,28	6,22
▼ KPN	10,44	-0,71	10,52
▼ Philips	12,88	-3,85	13,39
▼ Randstad	14,09	-1,67	14,33
▼ RD Shell A	18,76	-0,69	18,88
▼ Reed Elsevier	9,03	-1,72	9,19
▼ SBM Offshore	9,89	-0,51	9,94
▼ TNT	13,85	-3,28	14,32
▲ TomTom	4,49	0,02	4,49
▼ Unibail Rodamco	100,31	-0,05	100,36
▼ Unilever	17,86	-0,72	17,99
▼ USG People	8,10	-3,24	8,37
▲ Wereldhave	55,54	0,47	55,28
▼ Wolters Kluwer	14,37	-0,31	14,42
AMX-index	**307,96**	**-1,01**	**311,11**
▼ Aalberts	4,31	-4,65	4,52
▼ AMG	6,52	-1,21	6,60
▲ Arcadis	9,14	0,94	9,06
▼ ASMI	5,73	-3,21	5,92
▲ BinckBank	6,17	1,15	6,10
▼ Boskalis	14,61	-1,28	14,80
▼ Crucell	16,60	-0,12	16,62
▼ CSM	10,63	-1,21	10,76
▼ Draka	6,29	-1,21	6,37
▲ Eurocom Prop	21,35	1,23	21,09
▼ Heijmans	5,88	-2,00	6,00
▼ Imtech	10,96	-0,23	10,99
▼ Logica	0,71	-2,74	0,73
▲ Nutreco	24,19	0,14	24,16
▼ Oce	2,42	-0,82	2,44
▲ OPG	9,37	1,19	9,26
▼ Ordina	2,68	-6,29	2,86
▼ Pharming	0,56	-4,07	0,59
▼ Smit Int	36,17	-1,98	36,90
▼ SNS Reaal	2,79	-5,52	2,95
▼ Ten Cate	13,94	-3,90	14,50
▼ Vastned Retail	33,47	-0,80	33,74
▼ Vopak	29,15	-0,80	29,38
▲ Wavin	2,27	9,93	2,06
▼ Wessanen	4,76	-0,19	4,77
AScX-index	**309,15**	**-1,15**	**312,75**
▲ Accell	16,55	0,12	16,53
▼ Antonov	0,16	-11,11	0,18
▼ Ballast Nedam	12,81	-4,55	13,42
▲ Beter Bed	7,23	2,99	7,02
▲ Brunel	8,40	0,70	8,34
▼ Eriks	23,50	-2,08	24,00
▼ Exact	14,03	-0,57	14,11
▼ Fornix	8,29	-1,31	8,40
▼ Gamma	6,50	-5,69	6,89
▼ Grontmij	16,00	-0,16	16,02
▼ Innoconcepts	3,06	-1,89	3,12
▼ Kardan	2,06	-0,34	2,07
▲ Kas Bank	9,76	0,01	9,76
▼ Lanschot, van	41,00	-3,51	42,49
▲ Macintosh Ret	7,82	0,84	7,75
▼ Nieuwe Steen	11,50	-1,71	11,70
▼ Qurius	0,26	-8,93	0,28
▲ Sligro	15,40	1,08	15,23
▼ Spyker Cars	2,41	-0,04	2,41
▼ Super de Boer	2,50	-0,48	2,51
▼ TKH	6,85	-2,14	7,00
▼ TMG	13,75	-3,17	14,20
▼ Unit 4 Agresso	7,60	-0,07	7,60
▲ Van der Moolen	2,10	0,77	2,08
▲ Vastned Off	7,60	2,38	7,42

Sharecompany

Bron: ShareCompany Tenzij anders aangegeven zijn de gegevens op deze beurspagina afkomstig van ShareCompany (www.sharecompany.nl).
De gegevens zijn ontleend aan betrouwbaar te achten bronnen. NRC Handelsblad en ShareCompany aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele onjuistheden of onvolkomenheden.

BELEGGINGSFONDSEN AEX-NOTERING

Fondsnaam	Koers 10 uur	%	Vorig slot
Ach Eur Aand	12,69	1,85	11,62
Ach Eur Mix	19,47	-2,06	19,23
Allianz Hol. Amer.	11,78	1,46	11,61
Allianz Hol. Eusel	27,09	-0,55	27,24
Allianz Hol. Pac.	41,92	-1,67	42,63
Allianz Hol. Sel.	65,30	-0,47	65,61
Allianz Hol. Wer.	21,44	0,00	21,44
Allianz Holl. Eur.	41,52	-1,52	42,16
Allianz Holl. Obl.	62,21	-0,32	62,41
Allianz Holland	38,30	-1,31	38,81
Asian Cap Hold	87,40	0,00	87,4
ASN Aandelen	41,98	0,67	41,7
ASN Milieu & Wat	11,39	-0,44	11,44
ASN Mix	55,88	0,05	55,85
ASN Obligatie	27,58	-0,22	27,64
ASN Small/Midcap	13,47	0,07	13,46
Columbia Sec.	168,45	-1,21	170,51
Delta Deeln	27,86	-1,62	28,32
Delta Ll Dollar	10,33	1,57	10,17
Delta Ll Donau	11,09	-2,72	11,4
Delta Ll Euro	4,82	-0,82	4,86
Delta Ll Euro Cr	10,21	-0,20	10,23
Delta Ll Europ Deeln	15,24	-0,52	15,32
Delta Ll Invest	4,45	0,68	4,42
Delta Ll Jade	4,75	1,71	4,67
Delta Ll Mix	8,89	0,11	8,88
Delta Ll Ned	4,39	-0,90	4,43
Delta Ll Rente	12,69	-0,47	12,75
Delta Ll Sel Div	6,36	-0,31	6,38
DIM Vastgoed	8,80	0,00	8,8
Dres VPV Eur Val.	16,66	-0,77	16,79
Dres VPV Income	13,42	-0,30	13,46
Dres VPV Phoenix	11,92	0,00	11,92
Ducatus	24,45	0,00	24,45
Eur Assets Trust	4,98	2,26	4,87
Eur Capital Hold	172,44	0,01	172,42
Euro Dutch Eq	16,14	0,00	16,16
Faxtor Cr. Val.	9,98	0,00	9,98
Fortis Aex Index	250,06	-1,35	253,47
Fortis All in Fund	47,62	-0,48	47,85
Fortis All Income	33,72	-1,03	34,07
Fortis Asia Pac H Inc Eq	34,63	-1,40	35,12
Fortis Euro Obl	102,56	-0,18	102,75
Fortis Global Prop Sec	27,94	-0,89	28,19
Fortis Groen	32,00	0,47	31,85
Fortis High Inc Eq	42,64	-1,18	43,15
Fortis High Inc Prop	18,01	-1,75	18,33
Fortis Netherlands	74,34	-1,17	75,22
Fortis Obam	30,09	0,00	30,09
Fortis Pr Sec Am	26,38	-0,49	26,51
Fortis Pr Sec Eur	25,80	-3,37	26,7
Fortis Pr Sec F East	21,00	-1,22	21,26
Fortis Pr. Gl. Div.	33,94	-1,45	34,44
Fortis Sm Comp Ned	58,91	-1,77	59,97
Friesl B Aand	14,90	-0,40	14,96
Friesl B Euror	24,36	-0,12	24,39
Himalayan	24,57	0,00	24,57
IdB Alchemy	18,12	-3,15	18,71
IdB Equity Inc	34,42	-1,15	34,82
IdB Global Conv.	33,24	-0,72	33,48
IdB MM Em Comp	16,21	0,00	16,13
IdB MM Int.Eq.	129,25	0,00	127,55
IdB Real Est. Eq.	86,88	-0,61	87,41
ING Basic Mat.	28,89	-0,69	29,09
ING Biotech	13,08	0,08	13,07
ING Daily Cons Gds	31,65	0,25	31,57
ING Dutch	35,25	-1,21	35,68
ING Duurz Rend	11,47	-0,78	11,56
ING Dyn Mix1	23,18	-0,17	23,22
ING Dyn Mix2	20,51	-0,29	20,57
ING Dyn Mix3	17,70	0,28	17,65
ING Dyn Mix4	15,67	0,00	15,67
ING Dyn Mix5	13,18	-0,15	13,2
ING Em East Eur	28,77	-3,13	29,7
ING Energy	35,64	0,17	35,58
ING Eur Growth	12,31	-0,81	12,41
ING Eur. Sm. Cap	23,03	-1,92	23,48
ING Euro Obl	35,11	0,00	35,11
ING EuroCredit	21,56	0,00	21,56
ING Europe	14,46	-2,10	14,77
ING F.Cls Obl.	21,97	-0,18	22,01
ING Far East	22,19	-0,98	22,41
ING Financials	8,17	-2,27	8,36
ING Gl Growth	13,56	0,00	13,56
ING Gl. Em. Mark.	19,64	-0,96	19,83
ING Global	34,03	-0,12	34,07
ING H Div Aand	16,78	0,00	16,78
ING Health Care	18,85	0,48	18,76
ING High Y. Obl	17,00	0,83	16,86
ING Industrials	23,49	0,51	23,37
ING Internet	9,52	0,74	9,45
ING IT	19,96	0,81	19,8
ING Japan	8,17	-0,49	8,21
ING Lion	29,56	0,03	29,55
ING Lux Cons Goods	19,02	0,63	18,9
ING North America	14,53	0,62	14,44
ING Obligatie	13,85	0,29	13,81
ING Onr.Goed.Aand.	43,71	1,09	43,24
ING Oppor. Aand.	19,51	0,15	19,48
ING Prem. Div.	14,81	-1,00	14,96
ING Rentegarant1	21,69	0,51	21,58
ING Rentegarant2	21,11	-0,05	21,12
ING Rentegarant3	19,79	-0,05	19,8
ING Rentegarant4	19,52	-1,11	19,74
ING Shadow	24,94	-1,34	25,28
ING Telecom	24,16	0,46	24,05
ING Utilities	40,31	0,52	40,1
ING Young Mix	18,89	-0,16	18,92
Intereffekt China	1,42	0,71	1,41
Intereffekt Em Africa	10,37	0,48	10,32
Intereffekt India	0,36	0,00	0,36
Intereffekt Jap Aand	8,39	0,00	8,39
Intereffekt Jap Warr	1,13	1,80	1,11
Lanschot Eur Cred	39,84	-0,23	39,93
Lanschot Glob Eq	21,93	0,27	21,87
Lanschot MS Def	21,28	-0,23	21,33
Lanschot MS Groei	17,38	0,06	17,37
Lanschot MS Neu	19,52	0,00	19,52
Lanschot MS Of	15,51	0,00	15,51
Lev Cap Cl.A	200,24	-0,81	201,87
Lev Cap Cl.B	151,52	-0,71	152,6
MEI Rusland Midcap	8,07	0,00	8,07
MEI-Real Estate	28,86	0,00	28,86
MEI-Rom-Bul	6,41	-2,29	6,56
MEI-Tsjech-Slow	23,85	0,00	23,85
OHRA Aandelen	10,41	1,26	10,28
OHRA Care	12,78	1,35	12,61
OHRA Mil Tech	11,09	0,09	11,08
OHRA Nw Energy	5,68	0,18	5,67
OHRA Obl Div	30,81	-0,42	30,94
OHRA Onr Goed	37,77	0,61	37,54
OHRA Spaardiv	21,00	0,00	21
OHRA Totaal	19,11	0,32	19,05
OHRA TTF	5,11	0,99	5,06
Optimix America	5,57	0,18	5,56
Optimix Em Mrk	28,11	-0,11	28,14
Optimix Europe	70,77	-0,77	71,32
Optimix Income	31,61	-0,47	31,76
Optimix Mix	24,65	0,08	24,63
Orange	26,26	-1,80	26,74
Orange Eur Div	5,33	1,72	5
Orange Eur Hdiv	4,31	-1,60	4,38
Orange Eur Prop	9,19	-2,65	9,44
Orange Eur SC	14,59	-2,15	14,91
Orange Gl Bond	53,83	-0,28	53,98
Orange Glob Hi Div	15,34	-0,71	15,45
Orange Oranje P	44,02	0,00	44,02
Orange Sense	14,51	-2,16	14,83
Ro Afrika	55,90	-0,64	56,26
Ro Balanced Mix	41,45	-0,02	41,46
Ro Commodity	19,05	-0,10	19,07
Ro Divirente	18,68	0,00	18,68
Ro Duurz. Aand	29,42	-1,14	29,76
Ro Dynamic Mix	26,31	0,30	26,23
Ro Euro Obl Div	23,25	-0,04	23,26
Ro Growth Mix	36,67	0,19	36,6
Ro H Div Onr Goed	9,48	-2,27	9,7
Ro High Yld. Obl	16,46	0,12	16,44
Ro Hollands Bez	15,60	-1,20	15,79
Ro Lifecycle 2012	40,79	0,44	40,79
Ro Lifecycle 2015	38,06	0,50	38,06
Ro Lifecycle 2020	33,76	0,75	33,76
Ro Lifecycle 2025	32,51	0,90	32,51
Ro Lifecycle 2030	29,92	1,12	29,92
Ro Lifecycle 2035	29,26	1,18	29,26
Ro Lifecycle 2040	29,33	1,17	29,33
Ro Priv Equity	44,00	0,00	44
Ro Safe Mix	44,65	-0,09	44,69
Ro Solid Mix	40,49	0,00	40,49
Ro Young Dyn	7,44	1,09	7,36
Robeco	16,21	1,44	15,98
Rolinco	13,28	1,14	13,13
Rorento	43,19	-0,02	43,2
SNS Am Aand	9,25	0,76	9,18
SNS Azie Aand	12,46	-0,48	12,52
SNS Azie Gar	106,50	0,00	106,5
SNS Duurz Aand	13,64	-1,80	13,89
SNS Eur Aand	15,64	-1,70	15,91
SNS Eur Gar	96,00	0,00	96
SNS Eur Liq	22,97	0,22	22,92
SNS Eur Mix	21,20	-0,89	21,39
SNS Eur Obl	24,73	-0,16	24,77
SNS Eur Vastg	22,60	-1,35	22,91
SNS HDiv Aand	13,95	-0,85	14,07
SNS Ned Aand	27,89	-1,48	28,31
SNS Opk Lnd Aand	12,87	-2,05	13,14
SNS Opti Blauw	24,82	0,00	24,86
SNS Opti Geel	26,03	-0,23	26,09
SNS Opti Oranje	26,16	-0,34	26,25
SNS Opti Paars	9,29	-0,43	9,33
SNS Opti Rood	23,24	-0,51	23,36
SNS Wer Aand	10,78	-0,55	10,84
Stewart W.P.	108,27	0,00	108,27
T&P Allegretto	6,81	0,00	6,81
Triodos Cult	26,04	-0,50	26,17
Triodos Groen	58,22	-0,24	58,36
Triodos Mw Aan	15,22	-0,07	15,23
Triodos Mw Mix	22,70	0,00	22,7
Triodos Mw Obl	27,86	-0,25	27,93
Triodos Vastgoed	6,81	1,04	6,74
Unifund St Aex Gar	49,85	0,00	49,85

Ingezonden mededeling

3 NRC HANDELSBLAD

Hét boek over Obama

€ 14,90

Bestel op nrc.nl/extra
Gratis thuisbezorgd

NRC HANDELSBLAD
Slijpsteen voor de geest

breakingviews.com

RBS verliest op alle fronten

Als een nieuwe topman recordverliezen bekendmaakt, is dat meestal een poging een dikke streep te trekken onder van een vorig regime geërfde problemen. Stephen Hester mag blij zijn als hij zo gelukkig is.

Royal Bank of Scotland (RBS) heeft zichzelf onder Hesters voorganger, sir Fred Goodwin, schijnbaar in iedere modderput van de financiële crisis gewenteld. Haar jongste ronde van verliezen is tegelijkertijd vreemd en weinig verrassend. Op een niveau van naar schatting 28 miljard pond (30 miljoen euro) voor 2008 komen ze neer op de grootste verliezen die ooit door een Brits bedrijf zijn gemeld.

De overname van ABN Amro werd al lang geleden door buitenstaanders afgedaan als chaotisch. Maar RBS heeft dat eindelijk toegegeven door het grootste deel van de 10 miljard pond af te schrijven die het concern heeft uitgegeven aan zijn belang in de Nederlandse bank – minder dan twee jaar nadat de overeenkomst werd aangekondigd. De waarde van vastgoed- en andere bezittingen blijft ook achteruitgaan. De kwetsbaarheid van RBS voor zó veel ellende is een goede reden om te veronderstellen dat als er weer iets opduikt, RBS opnieuw pijn zal lijden.

De goodwillafschrijving is gelukkig een last die niet in contanten wordt uitgedrukt, en de kapitaalpositie van RBS dus niet zal raken. Hetzelfde kan niet worden gezegd van zijn lening aan LyondellBasell, het recent failliet gegane Amerikaans-Nederlandse petrochemieconcern. Dat heeft een verlies opgeleverd van 1 miljard pond, een bedrag dat een magisch getal voor RBS dreigt te worden. De bank leed ongeveer hetzelfde verlies op de faillissementen van Lehman Brothers, het IJslandse banksysteem en Bernard Madoff's 'beleggings'-firma.

Hester is nog maar twee maanden topman. Hij verwacht nog meer kredietverliezen, na een schatting van 8 miljard pond aan verliezen vorig jaar. De enige onzekerheid is wanneer.

De autoriteiten moeten ook meer schade verwachten bij RBS. Zij hebben ermee ingestemd 5 miljard pond aan preferente aandelen om te zetten in gewone aandelen. Daardoor hoeft de bank geen jaarlijkse dividendbetalingen van 600 miljoen pond te doen. Het beschermt RBS ook tegen verdere verliezen, doordat zijn 'tier 1 capital ratio' (een maatstaf voor de gezondheid van banken) met bijna 1 procentpunt is verhoogd naar 7,4 procent.

Het is nog helemaal niet duidelijk of dit genoeg is om RBS voor haar desastreuze verleden te beschermen. En het opruimen van al deze rommel zonder in een nieuwe modderpoel te belanden zal nog een hele toer zijn.

JEFFREY GOLDFARB

De Italiaanse banken hebben meer kapitaal nodig

De Italiaanse banken worstelen om hun weerstand tegen kapitaaluitbreidingen vol te houden. De conservatieve kredietcultuur van Italië heeft het ze mogelijk gemaakt te betogen dat ze betrekkelijk veilig zijn voor de kredietcrisis en dat ze hun buitenlandse concurrenten niet hoeven te volgen in het versterken van hun kapitaalpositie. Maar een verwachting van de Italiaanse centrale bank dat de economie dit jaar met 2 procent zal krimpen, zou daar verandering in moeten brengen. De Italiaanse banken behoren tot de minst gekapitaliseerde van Europa. Ze zouden een bredere buffer moeten aanleggen tegen wat een inzinking in petto zou kunnen hebben.

Het is niet moeilijk in te zien waarom Italiaanse kredietverstrekkers weerstand bieden aan de druk om te herkapitaliseren. De consumentenschulden in Italië zijn lang niet zo hoog als in bijvoorbeeld Engeland. Bovendien is minister van Economische Zaken Giulio Tremonti geen bankiersvriend. Hij heeft de wens te kennen gegeven ze aan banden te leggen. Een ondoorzichtig regeringsdecreet uit december, waarin financiële hulp werd aangeboden aan iedere bank die daarom vroeg, omvatte in de kleine lettertjes de suggestie dat iedere debiteur die daarvan gebruik zou maken, kwetsbaar zou kunnen zijn voor staatsinterventie.

Maar sommige Italiaanse banken lijken al kandidaat om tot kapitaaluitbreiding over te gaan. Monte dei Paschi di Siena, de op twee na grootste bank van Italië, heeft een 'tier 1 ratio' (kernkapitaal) van slechts zo'n 5 procent. Zelfs Unicredit, de op één na grootste bank, en de enige die tot nu toe tot herkapitalisering is overgegaan, kan erachter komen dat de plotselinge omslag van de binnenlandse economie betekent dat de huidige kapitaalsuitbreiding van 6,6 miljard euro niet langer volstaat. Sommige regionale banken kunnen ook in de problemen komen.

Banken die het voorbeeld van Unicredit niet willen volgen, kunnen hun dividenduitkeringen korten, hetgeen Intesa Sanpaolo heeft gedaan. Maar als zij snel stappen zetten, nu de aandeelhouders nog bereid zijn om te helpen, hoeven ze niet met de pet in de hand naar een mogelijk bemoeizuchtige overheid. Dat zou ook mooi zijn, want de regering – die worstelt met een opgezwollen staatsschuld – heeft niet veel geld te vergeven.

RACHEL SANDERSON

Vertaling Menno Grootveld

Voor meer commentaar uit Londen: www.breakingviews.com

Economische malaise treft Air France-KLM

AMSTERDAM, 20 JAN. Luchtvaartmaatschappij Air France-KLM is flink geraakt door de economische neergang en de sterk schommelende olieprijs. Het bedrijf rekent in het derde kwartaal van zijn gebroken boekjaar, dat in december afliep, op een negatief operationeel resultaat. Voor het hele fiscale jaar 2008-2009, dat eind maart afloopt, verwacht de luchtvaartmaatschappij wel op een positief operationeel resultaat, hoewel het bedrijf waarschuwt dat dit afhankelijk is van de ontwikkeling van de economie de komende weken. (ANP)

Omzet TomTom zal tegenvallen

AMSTERDAM, 20 JAN. TomTom, producent van navigatieapparatuur, heeft opnieuw gewaarschuwd voor een tegenvallende omzet over 2008. Ook heeft de onderneming haar margeverwachting (ebitda) naar beneden bijgesteld. Dat heeft TomTom vandaag bekendgemaakt. Het concern heeft last van een dalende vraag in zowel de Verenigde Staten als in Europa. De omzet over 2008 zal uitkomen tussen de 1,66 miljard euro en 1,68 miljard euro. Eerder ging TomTom uit van een omzet van tussen de 1,75 en 1,85 miljard euro. (ANP)

Kleinzoon stichter nu topman Toyota

TOKIO, 20 JAN. De Japanse autofabrikant Toyota Motor heeft gisteren de kleinzoon van de oprichter van het concern benoemd tot topman. Akio Toyoda volgt in juni president Katsuaki Watanabe op. De benoeming volgt op de bekendmaking dat de wereldwijde verkoop van Toyota vorig jaar voor het eerst in tien jaar is gedaald. De 52-jarige Toyoda is nu nog vicepresident bij Toyota. De 66-jarige Watanabe wordt in juni vicevoorzitter. (ANP)

nrc.nl/liveblog

Morgen tussen 18.00 uur en 19.00 uur beantwoordt econome Erica Verdegaal live vragen over het kopen van een huis en het afsluiten van een hypotheek.

BELEGGINGSFONDSEN ZONDER AEX NOTERING notering in euro tenzij anders aangegeven

ABN Amro

Internet: www.abnamro.nl

	Laatste	+/-	%	Vorige
AA Alt.Inv.Abs.Return Adv. B	41,54	-0,14	-0,34	41,68
AA Alt.Inv.Active Alpha A	38,07	-0,06	-0,16	38,13
AA Alt.Inv.Glob.Mul.Str.N	53,69	-1,54	-2,79	55,23
AA Alt.Inv.Rel.Val.Strat.N	40,00	-2,25	-5,33	42,25
AA MMF European Equities B	39,12	0,05	0,13	39,07
AA MMF Global Asset Opp. B	38,55	0,13	0,34	38,42
AA MMF World Equities B	37,09	-0,03	-0,08	37,12
FP Internat.Derivatives A	4,40	0,10	2,33	4,30

AEGON

(070) 344 55 16 Internet: www.aegon.nl/fondsen

	Laatste	+/-	%	Vorige
Comfort Europe Fund	10,21	0,10	0,99	10,11
Deposito Fund	9,76	0,00	0,00	9,76
Duurzaam Aandelen Fonds	6,18	0,02	0,32	6,16
Dynamic Fund 1	10,90	0,00	0,00	10,90
Dynamic Fund 2	10,39	-0,01	-0,10	10,40
Dynamic Fund 3	9,89	-0,01	-0,10	9,90
Dynamic Fund 4	9,28	0,00	0,00	9,28
Dynamic Fund 5	8,72	0,00	0,00	8,72
Dynamic Fund 6	7,95	0,00	0,00	7,95
Dynamic Fund 7	7,37	0,01	0,14	7,36
Dynamic Fund 8	6,76	0,01	0,15	6,75
Dynamic Fund 9	6,09	0,01	0,16	6,08
Emerging Markets Fund	8,09	0,04	0,50	8,05
Equity Europe Fund	9,66	-0,14	-1,39	9,80
Equity Fund	13,64	0,06	0,44	13,58
Equity Holland Fund	9,84	0,15	1,55	9,69
Equity North America Fund	7,21	-0,04	-0,55	7,25
Equity Pacific Fund	5,88	0,03	0,51	5,85
EuroFonds	5,72	0,05	0,88	5,67
Europa-Index Fonds	5,77	0,06	1,05	5,71
Europees Aandelen Fonds	5,51	0,06	1,10	5,45
Europees Mix Fonds	6,94	0,05	0,73	6,89
Europees Mix Fund	8,14	0,05	0,62	8,09
Europees Obligatie Fonds	11,95	-0,05	-0,42	12,00
Garantie Click 90 Fonds	11,92	0,01	0,08	11,91
Garantie Click 95 Fund	11,93	0,01	0,08	11,92
Index Plus Fonds	5,37	0,10	1,90	5,27
Mix Fund	16,05	0,00	0,00	16,05
Nederland Index Fonds	4,77	0,12	2,58	4,65
Rente Fund	16,78	-0,04	-0,24	16,82
Vastgoed Fund International	10,62	0,13	1,24	10,49
Wereld Index Fonds	5,57	-0,01	-0,18	5,58
Wereldwijd Aandelen Fonds	5,40	0,02	0,37	5,38
Wereldwijd Mix Fonds	9,72	0,00	0,00	9,72
Wereldwijd Vastgoed Fonds	7,30	0,10	1,39	7,20
World Equity Fund	13,40	0,02	0,15	13,38

Allianz

Internet: www.allianz.nl

	Laatste	+/-	%	Vorige
Allianz Australische Dollar Fonds	10,07	0,02	0,20	10,05
Allianz Britse Ponden Fonds	10,20	-0,08	-0,78	10,28
Allianz Garantie Fonds 1992	11,67	0,00	0,00	11,67
Allianz Garantie Fonds 1993	8,77	0,01	0,11	8,76
Allianz Groen Rente Fonds	25,25	0,07	0,28	25,18
Allianz Holland Intern. Rente Fonds	27,00	-0,30	-1,10	27,30
Allianz Holland Dollar Fonds	28,36	-0,46	-1,60	28,82
Allianz Holland Garantie Certificaat	99,10	0,60	0,61	98,50
Allianz Stallingsrekening	46,80	0,01	0,02	46,79

VASTGOED FUNDAMENT FONDS

(020) 572 01 01 Internet: www.vastgoedfundamentfonds.nl

	Laatste	+/-	%	Vorige
Vastgoed Fundament Fonds Aandeel A	38,63	0,13	0,34	38,50
Vastgoed Fundament Fonds Aandeel C	23,89	0,00	0,00	23,89
Dutch Microfund	53,88	2,56	4,99	51,32

Delta Lloyd Asset Management

(020) 594 21 18 Internet: www.deltalloyd.nl/beleggen E-mail:

	Laatste	+/-	%	Vorige
New Energy B	4,37	0,05	1,16	4,32
Select Opportunities	4,07	0,00	0,00	4,07
Water & Climate B	5,20	0,05	0,97	5,15

Dresdner VPV NV

(0182) 59 77 77 Internet: www.dresdnervpv.nl E-mail: info@dresdnervpv.nl

	Laatste	+/-	%	Vorige
Dresdner VPV Emerging Markets Fund	36,71	-1,05	-2,78	37,76
Dresdner VPV Value Fund	14,29	-0,02	-0,14	14,31

Fortis ASR

(030) 257 91 11

	Laatste	+/-	%	Vorige
Pool Aandelen	23,29	0,08	0,34	23,21
Pool American Mix	21,81	-0,02	-0,09	21,83
Pool Euro Mix	26,19	-0,18	-0,68	26,37
Pool Liquiditeiten	18,19	0,00	0,00	18,19
Pool Mix	24,15	-0,01	-0,04	24,16
Pool Nederland	27,35	-0,40	-1,44	27,75
Pool Obligatie	26,57	-0,07	-0,26	26,64
Pool Vastgoed	29,01	-0,07	-0,24	29,08

Fortis Investments

Internet: www.fortisinvestments.com

	Laatste	+/-	%	Vorige
Absolute Return Currencies cap EUR	50,72	0,00	0,00	50,72
Absolute Return V150 cap EUR	52,19	-0,02	-0,04	52,21
Absolute Return V300 cap EUR	46,06	-0,20	-0,43	46,26
Bond Asia ex-Japan cap USD	88,11	0,09	0,10	88,02
Bond Best Sel.Convertible Europe	45,06	0,04	0,09	45,02
Bond Best Sel.World Emerging cap USD	140,48	1,35	0,97	139,13
Bond Corporate Euro cap EUR	311,34	0,32	0,10	311,02
Bond Corporate Euro dist EUR	189,17	0,19	0,10	188,98
Bond Euro cap EUR	342,52	0,02	0,01	342,50
Bond Europe Plus cap EUR	292,05	-0,65	-0,22	292,70
Bond Europe Plus dist EUR	20,79	-0,05	-0,24	20,84
Bond Government Euro cap EUR	122,91	-0,16	-0,13	123,07
Bond Government Euro dist EUR	100,05	-0,13	-0,13	100,18
Bond High Yield World cap EUR	51,19	0,03	0,06	51,16
Bond High Yield World dist EUR	25,89	0,02	0,08	25,87
Bond Inflation-linked Euro cap EUR	105,15	-0,54	-0,51	105,69
Bond Inflation-linked Euro dist EUR	97,33	-0,51	-0,52	97,84

Voorkeur Radio, televisie en internet

INAUGURATIE OBAMA

Inauguratie Barack Obama. Liveverslag van de inauguratie van Barack Obama tot de 44ste president van de VS. Met eerst de beëdiging van Joe Biden als vicepresident, daarna de beëdiging en toespraak van Obama. En Aretha Franklin zingt. Te zien op BBC 1, 17.00-19.00u., ZDF, 17.05-10.00u. en Ned.1, 17.30-18.45u.

EénVandaag. Reportage over Donzaleigh Abernathy, dochter van de rechterhand van Martin Luther King, die de inauguratie van Barack Obama bijwoont. Ned.1, 18.45-19.10u.

Obama, his story. BBC-correspondent Clive Myrie dook in het verleden van Barack Obama. Een portret. BBC 2, 20.00-21.00u.

Nova/Den Haag Vandaag. Verslag van en reportage rond de inauguratie van Barack Obama, door Willem Lust en Tom Kleijn. Ned.2, 22.15-22.55u.

Pauw & Witteman. Onderwerp: inauguratie van Obama. Gasten: Ben Bot, oud-minister van Buitenlandse Zaken, Femke Halsema, fractieleider van GroenLinks, en Amerikakenner Maarten van Rossem. Ned.1, 23.05-0.00u.

PRAATPROGRAMMA

De wereld draait door. Ook Matthijs van Nieuwkerk en tafelheer Hugo Borst nemen de inauguratie van Obama door, met Felix Rottenberg. Verder te gast: Amanda Pijnenburg over haar dochter Mandy, die gevangen zit in de Dominicaanse Republiek. En popgroep De Dijk is er, winnaar van de Nederlandse Popprijs 2008. Ned.3, 19.30-20.20u.

Het elfde uur. Te gast bij Andries Knevel: schrijfster Vonne van der Meer naar aanleiding van haar roman *Zondagavond* over de transporten van joodse kinderen tijdens WO II, en Jacobine Geel over dominee Rick Warren, die het openingsgebed tijdens de inauguratie van Obama uitsprak. Ned.2, 21.20-22.00u.

DOCUMENTAIRE

Stabbed: The truth about knife crime. Documentaire over de golf van moorden met steekwapens in Groot-Brittannië. Een poging om te begrijpen waarom dit zo om zich heen grijpt. Eén morbide verklaring ervoor is dat jongeren erop kicken om een litteken van een steekwond te kunnen laten zien. Gesprekken met daders, overlevenden en hun ouders, winkeliers die messen aan kinderen verkopen en de politie. BBC 2, 22.00-23.00u.

Cracking the Maya Code. Documentaire over de vertaling van 2.000 jaar oude Mayateksten. De Spaanse veroveraars trokken in de 16de eeuw het gebied van de Maya's – het zuiden van Mexico – binnen en vernietigden de meeste, op boomschors geschreven teksten. Daardoor heeft het lang geduurd voordat wetenschappers het schrift konden ontcijferen. Pas aan het eind van de vorige eeuw is dat gelukt. Canvas, 22.15-23.10u.

De Amerikaanse toekomst, een geschiedenis. De Britse historicus Simon Schama reist door de VS op zoek naar herinneringen aan conflicten, met het doel de huidige politieke situatie te begrijpen. Deel 3: *Amerika en geloof*. Het was niet vreemd dat de Democraat Barack Obama en niet de Republikein John McCain vaak over zijn geloof sprak tijdens zijn campagne. Godsdienst is volgens Schama in Amerika meer dan alleen een conservatieve kracht. Godsdienst speelde een belangrijke rol in de strijd om vrijheid. De zoektocht naar religieuze vrijheid bracht rond 1600 velen ertoe de gevaarlijke overtocht te maken. En na de Amerikaanse onafhankelijkheid werd deze vrijheid van godsdienst verankerd in de grondwet. Ned.2, 23.30-0.25u.

INFORMATIEF

Themenabend: Pulverfass Gaza. Thema-avond over de oorzaken van de oorlog in Gaza. Eerst de documentaire *Inside Hamas* over de leiders van Hamas en het dagelijkse leven in Gaza sinds zij het daar voor het zeggen hebben. Aansluitend een discussie met historicus Elias Sanbar, politicoloog Alain Dieckhoff, de Israëlische ambassadeur in Duitsland Avi Primor en politicoloog John Hulsman. Arte, 21.00-22.55u.

De rijdende rechter. Nieuwe reeks waarin mr. Frank Visser burenruzies, familievetes en andere conflicten beslecht. Vandaag de 16-jarige Ruud versus 'de Uitgaansbus'. Ruud kotste na een avondje uit vijf keer in de bus. Hij vindt het boetebedrag van 160 euro te hoog. Ned.1, 22.35-23.05u.

DRAMA

Flow. Deel 3 van een 9-delige televisieserie over tien jonge getalenteerde muzikanten die door willen breken maar zich niet willen uitleveren aan de muziekindustrie. Ned.3, 21.00-21.35u.

NRC-correspondent Tom-Jan Meeus vertelt vanuit Washington over de voorbereidingen van de inauguratie van Barack Obama tot president van Amerika.

nrc.tv is bereikbaar via nrc.tv, nrc.nl en nrcnext.nl

Film van de dag

Michael Douglas als de schrijver van één literair succes in *Wonder Boys*.

Wonder Boys. Deze aangename verfilming van Michael Chabons roman biedt geen romantische verlossing voor de midlifecrisis van schrijver en universitair docent Michael Douglas. Hij schreef ooit een literair succes, maar het lukt hem niet dit te herhalen. Hij blijft maar slijpen aan zijn nieuwe manuscript, dat duizenden pagina's telt en dé ultieme Grote Amerikaanse Roman moet worden. Voor zijn artistiek (en ander) falen zoekt hij troost bij stiekem gerookte jointjes en een getalenteerde, maar wat zonderlinge student (Tobey Maguire). Ook met Robert Downey Jr., Katie Holmes en Frances McDormand. (Curtis Hanson, 2000, VS), BBC 1, 0.35-2.20u.

ANDRÉ WAARDENBURG

Overige films

Executive decision (Stuart Baird, 1996, VS). Actiefilm. Steven Seagal entert een door terroristen gekaapt vliegtuig. Veronica, 20.30-23.00u.

Twelve monkeys (Terry Gilliam, 1995, VS). Regisseur van *Brazil* en *The Fisher King* presenteert andermaal een apocalyptisch universum, maar dan zonder humor. Tijdreiziger Bruce Willis moet in de jaren negentig van de vorige eeuw de oorsprong achterhalen van een virus dat in 2035 de wereldbevolking drastisch zal kortwieken. Een sfeer van grimmige gekte en Brad Pitt als de schizofrene zoon van een Nobelprijswinnaar. WDR, 22.10-0.10u., nagesynchroniseerd.

Highwaymen (Robert Harmon, 2003, Canada). Aardige B-film over het kat-en-muisspel tussen Fargo (Colm Feore), een geflipte verzekeringsagent die voor zijn lol mensen doodrijdt, en Rennie (Jim Caviezel, Jezus in *The Passion of Christ*). Rennie's vrouw was een van Fargo's slachtoffers en Rennie heeft wraak gezworen. Veronica, 23.00-0.35u.

The matador (Richard Shepard, 2005, VS). Zwarte komedie annex buddyfilm over de groeiende verstandhouding tussen een wanhopige zakenman (Greg Kinnear) en een verlopen huurmoordenaar (Pierce Brosnan). Ook met Hope Davis. ZDF, 0.20-1.55u., nagesynchroniseerd.

Zapkliklees Hans Beerekamp

De wereld zal complexer worden

Aan de vooravond van wat *Netwerk* „het begin van een nieuw tijdperk" noemt, hadden de meeste Nederlandse televisierubrieken vooral aandacht voor de huidskleur en de fans van president Obama. Inhoudelijk wordt in koor geconstateerd dat hij het niet gemakkelijk krijgt met twee oorlogen en een economische crisis.

Alleen *Tegenlicht* (VPRO) deed een poging tot verkenning van de onderliggende problemen. De eerste aflevering van een reeks over 'De toekomst' kreeg de titel *Agenda 2009*. Daarin gingen Jos de Putter, Floris Jan van Luyn en Marijntje Denters langs bij vier buitenlandse denkers, die elk een verrassende visie ontplooiden op de uitdagingen van de komende tijd.

De Putter begon in Singapore bij een oude bekende, de door hem als 'marktfundamentalist' bestempelde Amerikaan Jim Rogers. Die had eerder in *Tegenlicht* vrij gedetailleerd de hypotheekcrisis voorspeld, dus willen we graag van hem horen hoe het nu verder gaat.

Voor Rogers is het vrij duidelijk dat de nieuwe Amerikaanse regering zijn leningen niet zal kunnen terugbetalen. Er is een extreem grote kans dat de dollar ernstig gaat devalueren. De fout is en was dat de markt steeds getemperd wordt door staatsingrepen. Het Amerikaanse financiële systeem heeft zichzelf opgeblazen, in China functioneert het ongebreidelde kapitalisme voortreffelijk.

De in Washington wonende Chinese intellectueel Minxin Pei ziet dat anders. De economische groei van China met 10 procent per jaar zal niet door blijven gaan. Het land heeft voor 1.900 miljard dollar aan buitenlandse staatsschulden gekocht, maar die worden steeds minder waard. Het land blijft stabiel, zolang de stedelijke middenklasse tevreden is. Maar er komen steeds meer plattelandsbewoners naar de steden. Dit wordt niet de eeuw van China, maar een eeuw zonder duidelijk machtsmonopolie. De wereld zal complexer worden.

De Franse politicoloog Dominique Moïsi, auteur van *Geopolitiek van emoties*, gaat nog een stapje verder. In het Westen is de angst de dominante emotie, in de moslimwereld de vernedering en in Azië de hoop. Elk van die emoties moet een beetje in balans komen met de andere. Het Westen moet vooral leren zijn superioriteit prijs te geven en zijn nieuwsgierigheid te herwinnen. Onze waarden zijn niet universeel.

De Canadese psycholoog Susan Pinker ziet in de dominante westerse waarden vooral veel testosteron. De kleine Daniëls, Jonathans en Joshua's met leer- en gedragsproblemen in haar spreekkamer bleken als volwassenen succesvolle zakenlieden. Misschien moeten we in het Obama-tijdperk ophouden succes te definiëren als het uitdagen van risico's.

Kijk ook op nrc.nl/mediablog

Overzicht Televisie

NEDERLAND 1

17.30 [NOS] Inauguratie Barack Obama. Liveverslag.
18.45 [AVRO] EénVandaag.
19.10 [NOS] Sportjournaal.
19.25 [EO] Intensive Care. Reportages.
20.00 [NOS] Journaal.
20.30 [AVRO] Op de bon.
21.05 [TROS] Opgelicht?!. Serie reportages.
21.50 [AVRO] Opsporing verzocht.
22.35 [NCRV] De rijdende rechter. Juridisch programma.
23.05 [NPS] Pauw & Witteman. Talkshow.
00.00 [NOS] Journaal.
00.15 [NPS] Pauw & Witteman. Herh.
01.10 [NOS] Journaal. Herh.

NEDERLAND 2

17.35 [MAX] Tijd voor MAX.
18.25 [EO] That's the question.
18.50 [NCRV] Man bijt hond.
19.25 [VARA] Vroege vogels.
19.55 [EO] Rail away. Serie documentaires.
20.25 [EO] Netwerk.
20.50 [EO] Ik mis je.
21.20 [EO] Het elfde uur. Talkshow.
22.00 [NOS] Journaal.
22.15 [NOS] Nova/Den Haag Vandaag.
22.55 [EO] 't Zal je maar gebeuren.
23.30 [VPRO] De Amerikaanse toekomst: Een geschiedenis. Engelse serie documentaires.
00.25 Nova/Den Haag Vandaag/Netwerk/Man bijt hond/EénVandaag. Herh.

NEDERLAND 3

18.00 [NCRV] SpangaS.
18.23 [NPS] Het Klokhuis.
18.45 [NOS] Jeugdjournaal.
19.00 [BNN] ONM.
19.22 [NOS] Journaal.
19.30 [VARA] De Wereld Draait Door. Liveprogramma.
20.20 [NOS] Journaal.
20.25 [NCRV] Family matters.
21.00 [NPS] Flow. Muziekprogramma.
21.35 [VARA] Law & Order. Amerikaanse misdaadserie. Afl.: *City Hall*.
22.30 [NOS] Sportjournaal.
22.55 [NOS] Journaal.
23.10 [VARA] Vuurzee. Nederlandse dramaserie.
00.05 [VARA] De Wereld Draait Door.
01.00 Journaal/Sportjournaal/DWDD. Herh.

RTL 4

17.30 President Obama: De belofte. Liveverslag inauguratie.
18.35 RTL Boulevard.
19.30 RTL Nieuws.
19.55 RTL Weer.
20.00 Goede tijden, slechte tijden. Nederlandse soapserie.
20.30 Bouwval gezocht. Woonprogramma.
21.30 Topchef. Kookprogramma.
22.30 Gordon Ramsay: Oorlog in de keuken!. Engelse realityserie.
23.30 RTL Nieuws.
23.40 RTL Weer.
23.45 RTL Boulevard.
00.40 Teleshop 4.

RTL 5

17.40 The king of Queens.
18.05 My name is Earl.
18.30 How I met your mother. Amerikaanse comedyserie.
19.00 Wie is de chef?. Kookprogramma.
19.30 Dharma & Greg. Amerikaanse comedyserie.
20.00 PostcodeLoterij: Deal or no deal. Spelshow.
20.30 CSI: Miami. Amerikaanse misdaadserie.
21.25 Prison break. Amerikaanse actieserie.
22.20 Burn notice. Amerikaanse dramaserie.
23.15 Las Vegas. Amerikaanse misdaadserie.
00.05 Rock nation. Muziekprogramma.
01.00 Teleshop 5.

NET 5

17.35 McLeod's daughters. Australische dramaserie.
18.30 Home and away. Australische dramaserie.
19.00 ER. Amerikaanse dramaserie.
20.00 Smaken verschillen. Culinair programma.
20.30 Desperate housewives. Amerikaanse dramaserie.
21.25 Ugly Betty. Amerikaanse comedyserie.
22.20 Law & Order: Special Victims Unit. Amerikaanse misdaadserie.
23.15 Law & Order: Special Victims Unit.
00.05 Grey's anatomy. Amerikaanse dramaserie.
01.00 Nachtprogramma: Relax TV; Hart van Nederland - Late editie/Shownieuws.

SBS 6

18.00 De grote verbouwing. Realityprogramma.
19.00 Hart van Nederland - Vroege editie.
19.20 Shownieuws - Vroege editie.
20.00 Trauma centrum. Realityprogramma.
20.30 NCIS. Amerikaanse misdaadserie. Met Mark Harmon e.a.
21.30 House. Amerikaanse ziekenhuisserie.
22.30 Hart van Nederland - Late editie. Reportages.
22.45 Piets weerbericht.
22.50 Shownieuws - Late editie.
23.15 Hels weer.
00.10 Te dik om af te vallen. Documentaire.
00.40 Nachtprogramma.

RTL 7

18.00 The A-Team. Amerikaanse actieserie.
18.55 Knight rider. Amerikaanse actieserie.
19.55 Married with children. Amerikaanse comedyserie.
20.30 RTL Voetbal: KNVB Beker Feyenoord - sc Heerenveen. Liveverslag.
23.15 Levensgevaarlijk!. Realityserie.
00.05 RTL Poker: Heads up. Verslag.
01.05 Teleshop 7.

BELGIË 1

18.00 Het journaal.
18.10 De rode loper.
18.35 Blokken.
19.00 Het journaal.
19.40 Man bijt hond.
20.05 Het weer.
20.10 Thuis. Belgische soapserie.
20.40 Kinderen van Dewindt. Belgische dramaserie.
21.30 Koppen XL.
22.05 De slimste mens ter wereld.
22.55 Het journaal laat.
23.16 KENO-uitslagen.
23.17 Het weer.
23.20 Schone schijn. (Keeping up appearances).
23.50 Man bijt hond. Herh.
00.15 De rode loper.
00.35 Het journaal laat en weer. Doorlopende herh.

BELGIË 2

17.30 Eedaflegging Obama.
18.29 Ketnet: Op schok.
18.45 Karrewiet.
18.55 Amika.
19.10 Lolmops.
19.20 En daarmee basta!.
19.35 Op schok.
19.45 Pat & Stan.
19.52 Antarctica.
19.59 Canvas: Terzake.
20.40 Love soup. Engelse comedyserie (slot).
21.10 Bobslee: Operatie Winterberg. Documentaires.
21.40 In Europa. *Afl.: 1958 - Frankrijk & Algerije.*
22.15 Cracking the Maya code.
23.08 Gedichtendag.
23.10 Phara.
23.50 Virus.
00.45 Terzake/Gedichtendag. Herh.

BBC 1

17.00 President Obama: The inauguration.
19.00 Nieuws, regionieuws en weerbericht.
20.00 The One show.
20.30 EastEnders.
21.00 Holby City. Engelse ziekenhuisserie.
22.00 Stabbed: The truth about knife crime. Reportage.
23.00 Nieuws, regionieuws en weerbericht.
23.35 Bust. Engelse dramaserie.
00.35 Wonder boys. Amerikaanse speelfilm uit 2000 van Curtis Hanson. *Zie Film van de dag*.
02.20 Weerbericht.
02.24 Sign zone.
04.55 BBC News.

BBC 2

18.05 Newsround.
18.15 Cash in the celebrity attic. Reportageserie.
19.00 Eggheads.
19.30 Extreme dreams: The ultimate challenge.
20.00 Obama: His story. Portret.
21.00 Oz and James drink to Britain. Reportageserie.
21.30 Masterchef.
22.00 Nicholas Crane's Britannia: The great Elizabethan journey. Slotafl.: *A journey through Ireland*.
23.00 The culture show.
23.30 Newsnight.
00.35 Weerbericht.
00.40 President Hollywood.
01.40 BBC News.
04.45 This is BBC TWO.
05.00 Challenging beliefs.

ARD

18.50 ARD vor acht.
19.45 Wissen vor acht.
19.50 Weer/Beursberichten.
20.00 Tagesschau.
20.15 Familie Dr. Kleist.
21.05 In aller Freundschaft.
21.50 Plusminus.
22.15 Tagesthemen/Weer.
22.45 Obama!!! - Der erste schwarze Präsident Amerikas. Samenvatting.
23.00 Menschen bei Maischberger. Talkshow.
00.15 Nachtmagazin.
00.35 Feind im Rücken. (Mission of danger) Amerikaanse western uit 1959.
01.50 Tagesschau.
01.55-03.25 Camouflage - Alles nur Tarnung. (Camoeflage) Amerikaanse comedy uit 1999.

ZDF

17.03 ZDF spezial: Amerikas neuer Präsident - Obama schwört den Eid.
19.00 Heute/Weerbericht.
19.25 Die Rosenheim-Cops. Duitse misdaadserie.
20.15 Stauffenberg - Die wahre Geschichte: Das Attentat. (Slot).
21.00 Frontal 21. Magazine.
21.45 Heute-journal.
22.12 Weerbericht.
22.15 37°. Reportages.
22.45 Johannes B. Kerner. Talkshow.
00.00 Heute nacht.
00.15 Neu im Kino.
00.20 Mord und Margaritas. (The matador). *Zie Overige films*.
01.55 Heute.
02.00 Nachtprogramma.

TV 5

18.00 Nieuws.
18.20 L'invité.
18.30 Le journal de l'éco.
18.35 Soeur Thérèse.com. Franse serie.
19.00 Soeur Thérèse.com.
20.30 Frans nieuws.
21.00 Thalassa. Maritiem magazine.
23.00 Nieuws.
23.10 Afrikaans nieuws.
23.20 Zwitsers nieuws.
23.50 Complement d'enquête. Discussieprogramma.
01.45 Histoires de châteaux.
02.00 Nieuws.
02.30 Temps présent.
03.30 Catherine.
04.00 Nieuws.
04.30 Sommeil sans retour.
05.30 Chroniques d'en haut.
05.55 Zoom.

COMEDY CENTRAL

20.00 The Simpsons. Amerikaanse animatieserie.
20.25 Reaper. Amerikaanse comedyserie.
21.15 Family guy. Amerikaanse animatieserie.
21.40 American dad!.
22.05 That 70's Show. Amerikaanse comedyserie.
22.30 The Sarah Silverman program.
22.55 Malcolm in the middle.
23.20 The Simpsons.
00.15 Scrubs. Amerikaanse ziekenhuis-comedy.
00.40 Frasier. Amerikaanse comedyserie.
01.10 South Park. Amerikaanse animatieserie.
01.30 That 70's Show. Amerikaanse comedyserie.
02.00 Nachtprogrammering.

Overzicht Radio

RADIO 1
Elk heel uur en om **18.30** NOS Nieuws. NOS **18.02** NOS-Radio 1-Journaal: Inauguratie Barack Obama. Verslag. BNN **20.02** BNN Today. Uitgebreid nieuwsmagazine. NOS **22.02** NOS-Langs de lijn. NOS **23.05** NOS-Met het oog op morgen. NCRV **00.02** Casa Luna. NPS **00.45** Bommel. *Heer Bommel en het ontstollen*. NCRV **01.02** Casa Luna. Vervolg. LLiNK **02.02** Mot radio.

RADIO 2
Elk heel uur NOS Nieuws. NCRV **17.05** Knooppunt Kranenbarg. EO **19.05** Gouden greep. KRO **20.05** Theater van het sentiment. EO **23.05** Laat op 2. **01.02** Radio 2 Muzieknacht.

RADIO 3
Elk heel uur NOS Nieuws. BNN **16.06** De Coen en Sander show. NPS **19.06** Met Michiel. VPRO **22.06** 3VOOR12RADIO. VARA **01.02** Robbert-Jan. NPS **04.02** Domien is wakker.

RADIO 4
Om **18.00**, **20.00**, **23.00** en **24.00** NOS Nieuws. TROS **18.03** Muziek aan tafel. VARA **19.30** Componist van de week. AVRO **20.02** Zaterdag jongstleden. NCRV **23.02** Amoroso. NPS **00.02** Bommel. AVRO **00.15** De nacht.

RADIO 5
Elk heel uur NOS Nieuws. RVU **18.02** Familie Nederland. NIO **19.02** OBA Live. TELEAC/NOT **21.02** Hoe?Zo!. Populair-wetenschappelijk programma. NPS **22.02** Dichtbij Nederland. VPRO **01.02** De Avonden. VPRO **03.02** Cantina.

Volledig overzicht van Nederlandse televisie- en radioprogramma's op: gids.omroep.nl, tvgids.nl en vanavondoptv.nl

De thuiskok Marjoleine de Vos

De enige ware voor mij

Het AOC-keurmerk voor camembert bestaat pas sinds 1983. De camembert was toen al wereldberoemd, zo beroemd datie overal ter wereld gemaakt wordt – in Australië schijn je zelfs 'camembert' uit een tube te kunnen krijgen. Dat mag natuurlijk niet: de 'echte' camembert, moet in Normandië geproduceerd worden, van rauwe melk, met een vetgehalte van tenminste 45 procent ('t is geen dieetkaas) en een witschimmelkorst.

De traditie wil het zo, en de traditie houdt natuurlijk ook vol dat de enige kwaliteitscamembert op die manier gemaakt wordt. Die krijg je nooit als je, zoals diverse Normandische kaasfabrieken zijn gaan doen, de melk gaat verwarmen waardoor de smaak vervlakt.

Het is heel gemakkelijk om dat te geloven, we weten immers dat de voedselproductie nogal tendeert naar grootschaligheid, gemak voor de producenten en iets dat we misschien wel 'smaakgemak' zouden kunnen noemen voor de consumenten: hoe minder eigenaardig iets smaakt, hoe breder het aftrek vindt. 'Moeilijke' smaken worden altijd alleen in kleinere kring gewaardeerd. Alleen kenners of snobs willen zeer bittere chocola en wijn die je moet 'leren drinken', of rauwmelkse kaas met een geur die anderen alleen geschikt vinden om ongedierte mee uit huis te drijven, maar waarvan zij met verrukte gezichten beweren dat het de heerlijkste geur op aarde is.

Ik moet eerlijk zeggen dat ik soms wel zo iemand ben. Lijk. Zou kunnen zijn. Een van de mensen die zo goed wéten wat het lekkerst is dat ze niet eens meer hoeven te proeven. Die weten dat een AOC-camembert iets is waar geen enkele andere camembert aan kan tippen. Dus het leek me nogal logisch dat ik van mijn Franse vakantie een ware camembert had meegebracht.

Dat nu bleek niet het geval toen ik het deksel bestudeerde en vergeefs zocht naar de letters AOC. De camembert die ik tot innige tevredenheid had gegeten, ligt hier gewoon bij de Albert Heijn en trekt zich geen bal aan van de AOC-regels. Le Rustique heet-ie. Met zo'n fleurig boerengeruit doekje eruit – iets dat je zou moeten waarschuwen, want hoe meer traditionele versierselen een product heeft, hoe zekerder je ervan kunt zijn dat het niet traditioneel is. Hoedt u voor boerenbont en spellingen met 'ck'!

Een Rustique-camembert is hoe dan ook heel geschikt om te bakken voor over de sla, als voorgerecht. Dat is echt lekker en het oogt leuk.

Maak een vinaigrette van 1 lepel azijn en 3 à 4 lepels olijfolie, peper en zout en doe er eventueel, omdat dat goed combineert met de kaas, iets zoetigs door: een lepel gembersiroop of kweepeergelei of een dessertlepel appelstroop.

Hussel de sla om met driekwart van de dressing, en leg de aangemaakte sla op vier bordjes.

Rooster de pijnboompitten of een ander nootje – het is lekker om iets knapperigs te hebben als tegenwicht tegen de zachte camembert en de tedere slablaadjes.

Verwarm een scheutje olie in een koekenpannetje dat niet héél veel groter is dan de camembert. Haal de kaas door losgeklopt ei en dan door paneermeel (of fijngewreven beschuit). Bak de korst aan beide zijden goudbruin tot de kaas duidelijk zacht is. Snijd de warme kaas in vieren en leg snel op elk slabordje een stuk (schep het uitlopende smeltsel mee). Bestrooien met de pijnboompitten en de rest van de dressing.

Sla met gebakken camembert (4 pers.)

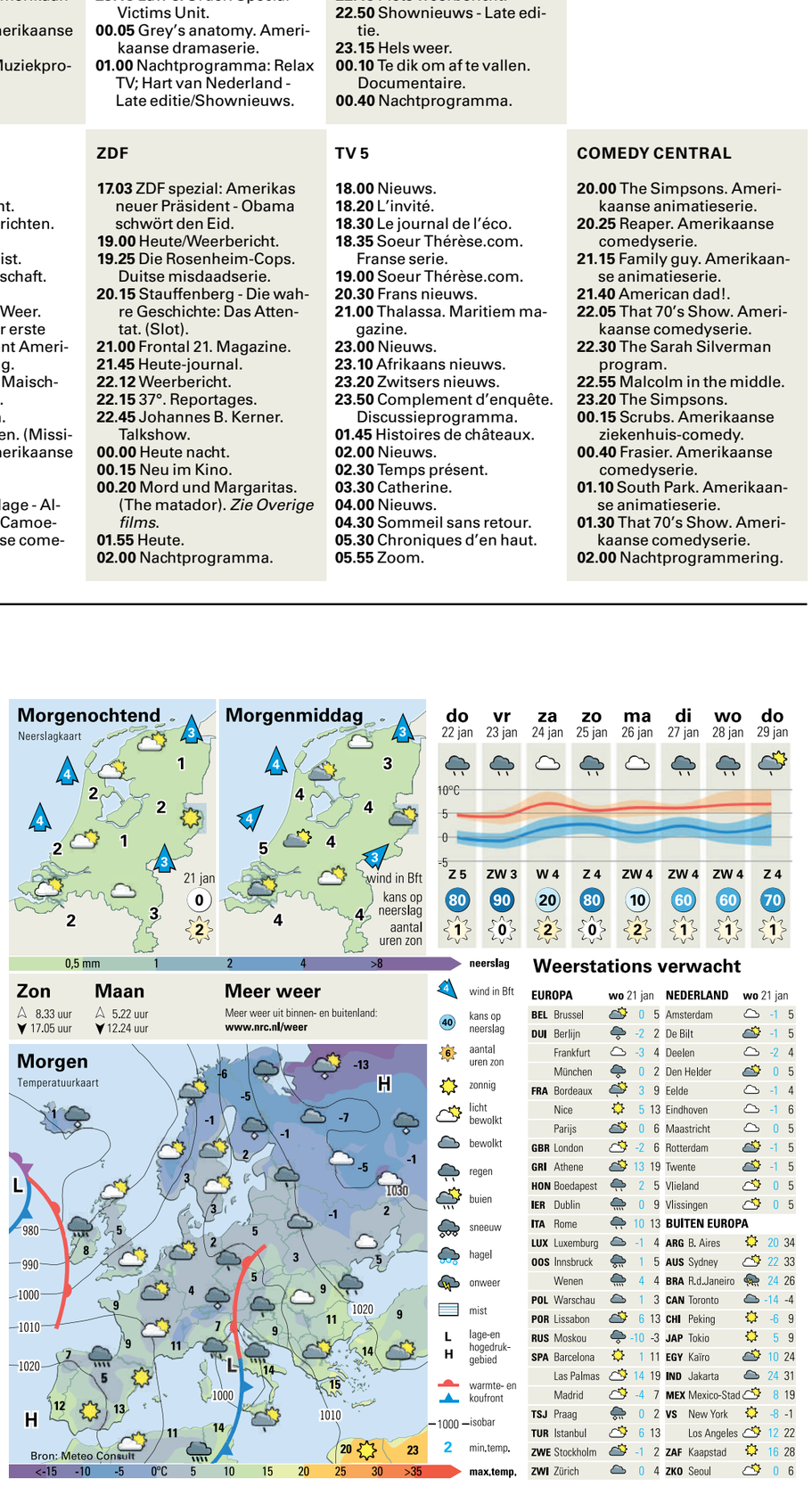
1 camembert
3 el. paneermeel
1 losgeklopt ei
1,5 ons gemengde sla
2 el. pijnboompitten
vinaigrette

Lees alle recepten en reageer op nrc.nl/thuiskok

Weer

Tijdelijke rust

De atmosfeer is tijdelijk tot rust gekomen, maar komt donderdag weer volop in beweging. Het gaat dan opnieuw harder waaien, het gaat regenen en de temperaturen gaan zowel 's nachts als overdag weer omhoog. Vandaag was het nog betrekkelijk rustig, de wind nam in de loop van de dag af en het bleef vrijwel overal droog. De bewolking neemt komende nacht vanuit het zuiden toe. In het oosten en noorden kan het nog net een of twee graden gaan vriezen. Op de skipistes in de Alpen is eindelijk weer een flinke portie sneeuw gevallen. Het begon gisteren al te sneeuwen in Frankrijk en Zwitserland, vandaag viel er verse sneeuw in Italië en in het westen van Oostenrijk. De meeste sneeuw valt aan de zuidkant van het Alpenmassief. In ons land is het morgen grotendeels bewolkt maar wel vrijwel overal droog. Alleen in Limburg komt de zon er af en toe doorheen. Met een matige zuidwestelijke wind wordt het 4 tot 6 graden. In de nacht naar donderdag klaart het in het oosten deels op, waardoor het daar nog net licht kan vriezen. Donderdag overdag neemt de bewolking vanuit het westen snel verder toe. In de loop van de ochtend trekt regen naar het oosten. Het blijft daarna wisselvallig en zacht, met 's nachts een paar graden boven het vriespunt en overdag 6 à 7 graden. Daarbij waait het stevig. Vrijdag is de zuidwestenwind bij zee zelfs even stormachtig.

Weerstations verwacht

EUROPA		wo	21 jan	NEDERLAND		wo	21 jan
BEL	Brussel		0 5		Amsterdam		-1 5
DUI	Berlijn		-2 2		De Bilt		-1 5
	Frankfurt		-3 4		Deelen		-2 4
	München		0 2		Den Helder		0 5
FRA	Bordeaux		3 9		Eelde		-1 4
	Nice		5 13		Eindhoven		-1 6
	Parijs		0 6		Maastricht		0 5
GBR	London		-2 6		Rotterdam		-1 5
GRI	Athene		13 19		Twente		-1 5
HON	Boedapest		2 5		Vlieland		0 5
IER	Dublin		0 9		Vlissingen		0 5
ITA	Rome		10 13	BUITEN EUROPA			
LUX	Luxemburg		-1 4	ARG	B. Aires		20 34
OOS	Innsbruck		1 5	AUS	Sydney		22 33
	Wenen		4 4	BRA	R.d.Janeiro		24 26
POL	Warschau		1 3	CAN	Toronto		-14 -4
POR	Lissabon		6 13	CHI	Peking		-6 9
RUS	Moskou		-10 -3	JAP	Tokio		5 9
SPA	Barcelona		1 11	EGY	Kaïro		10 24
	Las Palmas		14 19	IND	Jakarta		24 31
	Madrid		-4 7	MEX	Mexico-Stad		8 19
TSJ	Praag		0 2	VS	New York		-8 -1
TUR	Istanbul		6 13		Los Angeles		12 22
ZWE	Stockholm		-1 2	ZAF	Kaapstad		16 28
ZWI	Zürich		0 4	ZKO	Seoul		0 6

Colofon

Uitgave
NRC HANDELSBLAD B.V.

Redactie
Marten Meesweg 35, Postbus 8987, 3009 TH Rotterdam; E-mail: nrc@nrc.nl; tel.: 010 406 61 11; Fax: 010 406 69 67; Internet: www.nrc.nl
Hoofdredacteur: Birgit Donker; Uitgever: Gert Jan Oelderik; Verantw. uitgever voor België: Jan Vorstenbosch, Lanestraat 38, B-3070 Overijse.

Advertenties
NRC Handelsblad; E-mail: advertentie@nrc.nl; www.nrc.nl/adverteren; tel.: 010 406 66 33; Marten Meesweg 35, 3068 AV Rotterdam;
PCM Media E-mail: advertising@pcmmedia.nl; www.pcmmedia.nl; tel.: 020 562 62 00; Jacob Bontiusplaats 9, 1018 LL Amsterdam;
1-in-3 Mini E-mail: 1in3mini@pcmuitgevers.nl; tel.: 020 562 62 00.

Abonnementsprijzen
Bij autom. betaling: € 86,30 per kwartaal, € 166,00 per halfjaar, € 316,50 per jaar; toeslag bij betaling per acceptgiro: € 2,50 per betaling; toeslag bezorging in België € 55,00 per jaar.

Bezorging
Tijden: ma-vr vóór 18.30 uur; za vóór 13.00 uur. Klachten doorgeven aan Klantenservice: 088 5720 555. Als u ma-vr vóór 19.45 uur, en za vóór 16.45 uur belt, wordt de krant, indien mogelijk, dezelfde dag alsnog bezorgd.

Klantenservice NRC Handelsblad
Ook voor nieuwe abonnementen, adreswijzigingen, doorgeven vakanties en opzeggingen (schriftelijk, telefonisch en via service.nrc.nl, 4 weken voor einde abonnementsperiode). Postbus 8986, 3009 TG Rotterdam; tel.: 088 572 05 72.

Service abonnees buiten Nederland
E-mail: servicebuitenland@pcmuitgevers.nl; tel.: +31 10 406 77 67; ma-vr 08.00-19.45 uur, za 10.00 tot 15.00 uur. Bij doorzenden naar buitenland worden portokosten in rekening gebracht.

Documentatieservice
Voor nabestellen van artikelen en eerder verschenen kranten (mits voorradig) tegen betaling. E-mail: lezersdocu@nrc.nl; tel. : 010 406 70 49, ma-vr 9.00 tot 12.00 uur; fax: 010 406 69 42.

Leeshandicap
Voor mensen met een leeshandicap is NRC Handelsblad er in aangepaste leesvormen. Inl.: Loket Aangepast Lezen, Postbus 84010, 2508 AA Den Haag, telefoon: 070-3381500.

Registratie persoonsgegevens
NRC HANDELSBLAD is een bedrijfsonderdeel van PCM Uitgevers. PCM Uitgevers legt van abonnees gegevens vast voor de uitvoering van de abonnementsovereenkomst. Ook kan PCM deze gegevens gebruiken om u te informeren over voor u relevante diensten en producten van de titels en werkmaatschappijen van PCM. Als u op deze informatie geen prijs stelt, kunt u dit schriftelijk melden bij Klantenservice NRC Handelsblad, Postbus 8530, 3009 AM Rotterdam.

Auteursrechten voorbehouden
© NRC HANDELSBLAD, 2009. *Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij NRC Handelsblad B.V. c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst www.nrc.nl. Op ingezonden bijdragen zijn de algemene publicatievoorwaarden van toepassing. Deze liggen ter inzage op de redactie en worden op verzoek kosteloos toegezonden.*

NRC Handelsblad
Dinsdag 20 januari 2009

Hemel & aarde Anil Ramdas

Dominee Egbert Bos leidt elke dinsdagmorgen de kerkdienst in Westerstein in Hoogvliet waar de aanwezigen uit volle borst en blijdschap zingen. Foto's Luciana Caputo

Het geloof in tijden van dementie

In: Westerstein, woongebouw Hoogvliet
Aanwezig: dementerende ouderen
Dienst: geïmproviseerd in ruime woonkamer.

Ik had er nooit zo over nagedacht: hoe oud ik wilde worden. Als de kracht eruit is, is het dan ook met de wilskracht gedaan? En waar is God, als je leeftijdgewijs zo dicht bij hem bent?

Nooit zo over nagedacht, en nu was ik ineens in Westerstein, een woongebouw in Hoogvliet bij Rotterdam, op een van de twee etages waar kleinschalige verpleeghuiszorg wordt geleverd aan dementerende ouderen. Een ruime woonkamer, op de eerste verdieping. Het is niet de gebruikelijke locatie voor de kerkdienst, maar door een administratief misverstand werd de recreatieruimte beneden dubbel geboekt. Een gepland biljarttoernooi kon niet worden afgelast, maar de dienst moest voortgang vinden en er werd heftig geïmproviseerd.

Het werd deze woonkamer op de afdeling zelf, ik schat hem ruim genoeg voor veertig mensen, maar ouderen kunnen veel plaats innemen. De mensen met een rollator zijn bescheiden, voor hen zijn er zo'n vijftien stoelen. Ze komen binnen, om half elf, geholpen door vijf vrijwilligers. Maar echt ruimte nemen de rolstoelgangers in. Dit zijn geen rolstoelen, dit zijn limousines, en die moeten allemaal links in de zaal zorgvuldig achter elkaar worden geparkeerd. Een gedoe. Vooral als een van de bewoners zegt: „Ik wil wel helemaal voorin, anders hoor ik niets."

De dominee is geestelijk verzorger in Westerstein en hij is op afroep beschikbaar, hij luistert naar de mensen, soms op verzoek van familieleden. Wie somber is, levensvragen heeft, bemiddeling wil, daar is hij allemaal voor. En elke dinsdag deze kleine kerkdienst.

We kijken naar een groot raam, het licht schijnt fel naar binnen. In een hoek speelt de organist op een Roland-orgel, in het midden staat een tafel met een groen laken, twee ruikers en een kaars. Kerk ingericht. De dominee is een tikje zenuwachtig, gaat het allemaal passen in deze ruimte? Het parkeren neemt tijd, de vrijwilligers zijn buitengewoon joviaal tegen de bewoners en dan, precies om elf uur, gaat de deur dicht en begint de dienst.

„We gaan zingen voor de Heer, die ons liefheeft", zegt de dominee, „loof de Heer, want Hij is goed." Sommige bejaarden hebben een zangbundel, maar de meesten hebben geen bundel nodig. De toon van de dominee bevalt me eerst niet zo, hij gedraagt zich als een schooljuf, het komt een tikje betuttelend over, want van de staat van dementie begrijp ik niets. Maar de dominee demonstreert het ruimschoots: als het lied begint en de Heer geloofd wordt, zingen ze allemaal uit volle borst.

Hoe kan dat nou? Ik had ze zielig en treurig gevonden, ik had ze stuk voor stuk willen omhelzen en ze een minder lang leven toe willen wensen, ja, zulke ideeën komen bij je op, en nu zongen ze uit volle borst, met een onmiskenbare blijdschap in hun blik.

„En nu het volgende lied, dat we elke week zingen, jullie weten welk lied het is, nietwaar?" De bezoekers reageren enthousiast, ik zou bijna zeggen 'dankbaar', als dat niet zo betuttelend klonk.

Dan komt de preek. Een man dommelt weg, hij dreigt uit zijn stoel te vallen, de begeleidster ziet het en helpt hem de zaal uit, maar het verhaal van de dominee gaat rustig door: over een verlamde man die geholpen door vier vrienden Jezus wil ontmoeten.

„U denkt natuurlijk dat Jezus toen zei: sta op en wandel. Maar dat deed hij niet. Hij zei tegen de verlamde man: je zonden zijn je vergeven."

En dan, na een spannende stilte, legt de dominee uit: „Zijn verlamdheid was niet het grootste probleem. Maar zijn wroeging, zijn twijfel over de vraag of hij het goede had gedaan. Jezus gaf hem niet zijn vermogen om te lopen terug, maar hij gaf hem vrede in zijn hart. Vrede, liefde en hoop."

En toen kwamen de rollators weer binnen en werden de rolstoelen weggereden. Vrede in het hart, denk ik, op zo'n manier oud worden is zo erg nog niet.

Reacties en suggesties naar: ramdas@nrc.nl

Dag Frits Abrahams

Een liefde met leed (2)

Kort nadat ik de speelfilm *Brief Encounter*, waarover ik gisteren schreef, had gezien, kwam mij het boek *Zelfportret van een liefde* onder ogen. Dit boek vertelt het roerende verhaal van de grillige liefde tussen schilderes Charley Toorop (1891-1955) en schrijver Arthur Lehning (1899-2000). Het is geschreven door Toke van Helmond-Lehning, de weduwe van Lehning.

In de museumwinkel van Boijmans Van Beuningen in Rotterdam, waar de overzichtstentoonstelling van Toorop op zijn laatste benen loopt, had ik tevergeefs naar dit boek gezocht. Daar is, vreemd genoeg, alleen de door het museum uitgegeven catalogus te koop.

Jammer, want hoe verdienstelijk die catalogus ook is, in *Zelfportret van een liefde* (Uitgeverij Bas Lubberhuizen) komt Charley Toorop als persoon veel meer tot leven. Wat dit boek zo bijzonder maakt, zijn de vele fragmenten uit brieven van Charley aan haar vriend. Charley kon goed schrijven – onversierd, recht uit het hart.

De relatie tussen Charley en Arthur (we hebben het over de liefde, dus die achternamen kunnen wel even weg) zou ik eerder een *Long Encounter* willen noemen, maar verder had ze alle trekken van de onmogelijke liefde uit *Brief Encounter*.

Op 5 juni 1932, als de liefde over haar hoogtepunt is, schrijft Charley: „Wij konden dit alles geen van beiden helpen – wij waren zoo. [...] Jij weet heel goed dat jij mijn grootste liefde bent en blijft. De enige man, waar ik bijna – het schilderen om liet. Ik heb het niet op kunnen geven – dàn was het gegaan – alles. Als je ooit iets anders van me hoort – weet dan dat jij mijn enige werkelijke partner bent – mijn gelijke – mijn man."

Toen ze elkaar in 1928 ontmoetten, hadden ze beiden een andere relatie: Charley met de pianist Guus Seyler (ze had al drie kinderen uit haar verbroken huwelijk met Henk Fernhout) en Arthur met Annie Grimmer, die een belangrijke steun voor hem was bij zijn werk voor de internationale anarchistische beweging. „Ik wil nu alleen gaan wonen – je begrijpt hoe moeilijk het is met alles te breken", schreef Arthur aan een vriendin. „Het is bijna onmogelijk. Maar het moet."

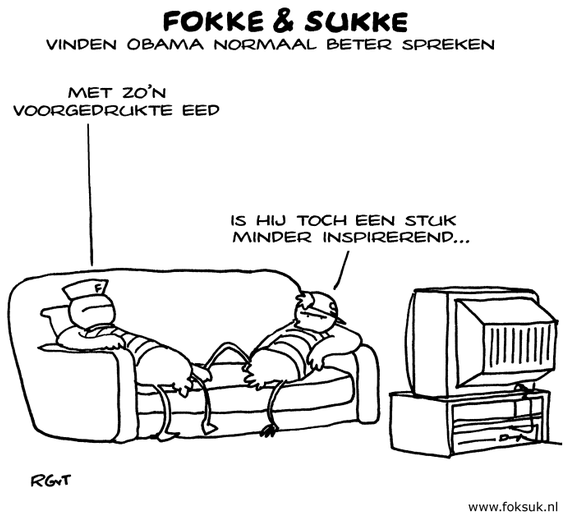
Hij ging bij Charley wonen in haar huis aan de Leidsegracht nr. 48 in Amsterdam. Hun geluk was betrekkelijk, want Arthur had te veel schuldgevoelens ten opzichte van Annie Grimmer, met wie hij contact bleef houden, en Charley reageerde daar weer met de nodige jaloezie op. Ook grote kunstenaars is, goddank, niets menselijks vreemd.

Zo waren alle voorwaarden voor een tragische liefde aanwezig – en dat werd het dan ook. Daarbij speelden ook hun uiteenlopende interesses een rol: Charley had weinig affiniteit met de politieke publicaties van haar vriend. „Mijn werk hoofdzakelijk droom – eeuwigheid. Jouw werk in de realiteit", schreef ze.

Maar het belangrijkste obstakel voor hun liefde bleef haar onvoorwaardelijke trouw aan haar kunst, haar 'heer en meester', zoals ze het noemt. „'k weet 'k ben een onmogelijke vrouw. Je had nooit moeten beginnen met 'n schilderes – 't kan waarschijnlijk niet. Zullen we elk ons weegs gaan?"

Terwijl Arthur in het buitenland aan andere liefdes begint, blijft Charley verscheurd achter. Ze beseft waar ze in zijn ogen tekortschiet, en dat maakt haar brieven juist zo schrijnend. „Ik ben diep alleen nu – maar het moet zoo zijn ik weet het. Als jij nu maar rust vind. Ik wil je niet meer storen."

Daar kan wat mij betreft geen speelfilm tegenop.

ik@nrc.nl

Dooi

Al enkele maanden wacht ik op een oproep van het ziekenhuis voor een operatie aan mijn pols. De planning is eind januari. In overleg met mijn leerlingen heb ik mijn werkwijzers en toetsen afgestemd op afwezigheid van school tijdens de eerste weken van februari. Dinsdag komt een e-mail van het ziekenhuis: de operatie is verschoven naar de tweede helft van februari. Zonder opgaaf van redenen. Diezelfde avond heb ik ouderavond. Van de twintig ouders hebben er twee de pols in het gips. Gelukkig dooit het weer.

TON FLEUREN

Bijdragen van lezers zijn welkom via www.nrc.nl/ik

nrc.nl/achterpagina Honderden afleveringen van de rubriek ik@nrc.nl zijn (terug) te lezen in het 'ik-archief', dat teruggaat tot november 2006.

COSTA DEL SOL

Inclusief verblijf in 4-sterren hotel, ontbijt, diner en autohuur!

Een **schitterende strandvakantie** naar het **zonnige zuiden van Spanje**, daar heeft u vast wel oren naar! KRAS.NL pakt uit met een **fantastische aanbieding** naar het **4-sterren Gran Hotel Costa del Sol** aan de zonnige Costa del Sol. Vanaf **slechts € 469** zijn naast een verblijf in dit tophotel ook een ontbijtbuffet, diner én 7 x 24 uur autohuur inbegrepen. Op deze manier kunt u naar hartenlust op eigen gelegenheid het mooie achterland ontdekken. U bevindt zich hier tenslotte in het **heerlijke Andalusië**, waar **indrukwekkende steden**, **langgerekte stranden** en **gezellige dorpen** op u liggen te wachten!

8 dgn GRAN HOTEL COSTA DEL SOL****
Het **4-sterren** Gran Hotel Costa del Sol ligt in een rustige omgeving in **Cala de Mijas** en **direct aan het fijne zandstrand**! Het centrum ligt op ca. 500 m en op slechts 100 m vindt u diverse bars, gezellige restaurants en een discotheek/nachtclub. Het hotel beschikt o.a. over een winkeltje, fietsverhuur, tafeltennis, beachvolley, openlucht-zoetwaterzwembad, kinderzwembad, ligstoelen en parasols aan het zwembad en aan het strand.

INCLUSIEF: vliegreis Rotterdam/Eindhoven–Málaga v.v. met transavia.com, 7 x 24 uur autohuur cat. A (bij 1 en 2 personen) of cat. E (bij 3 en 4 personen) diverse autoverzekeringen, luchthaven- en vliegbelasting, 7 nachten verblijf in Gran Hotel Costa del Sol op basis van halfpension.

Vertrekdata: maandag van 26/1 t/m 23/3	
Januari	€ 469
Februari	€ 469
Maart	€ 499

Prijzen zijn per persoon bij 2 personen. Ook te boeken vanaf Amsterdam, zie www.kras.nl/38045

Zie **www.kras.nl/38046**

INH 4.2.2

KRAS.NL
waarom zou je verder zoeken

BOEK ONLINE
of 0900 – 9697 15 cpm

Inspraak ontwerp-Stroomgebiedbeheerplannen:
Hernieuwde kennisgeving ontwerp-Stroomgebiedbeheerplan Schelde

In de periode van 17 tot en met 20 december 2008 is in diverse dag- en nieuwsbladen een kennisgeving geplaatst van de terinzagelegging van de ontwerp-Stroomgebiedbeheerplannen Eems, Maas, Rijndelta en Schelde en het ontwerp-Beheer- en Ontwikkelplan voor de Rijkswateren. De tekst van die kennisgeving is te vinden op www.inspraakpunt.nl. Vanaf 21 januari 2009 ligt een complete versie van het ontwerp-Stroomgebiedbeheerplan Schelde zes maanden ter inzage.

Begin januari 2009 is gebleken dat in de kaartenatlas behorende bij het ontwerp-Stroomgebiedbeheerplan Schelde de kaarten 16a tot en met 23 ontbreken. Voor inspraak op dit ontwerpplan is het van belang dat u over het volledige document kunt beschikken. Inmiddels is het volledige ontwerpplan in te zien via de website www.inspraakpunt.nl.

Achtergrond
In de stroomgebiedbeheerplannen (SGBP's) staat per stroomgebied aangegeven met welke beheermaatregelen het oppervlakte- en grondwater in Nederland voor 2015 – of zo snel mogelijk daarna – in een goede ecologische en chemische toestand gebracht gaan worden. Voor het Nederlandse deel van de stroomgebieden Eems, Maas, Rijndelta en Schelde is beschreven wat de huidige waterkwaliteit is, wat de grootste bedreigingen voor de waterkwaliteit zijn en welke doelen er gelden voor het oppervlakte- en grondwater. Het opstellen van de SGBP's is een verplichting die voortkomt uit de Kaderrichtlijn Water van de Europese Unie. Belangrijk onderdeel is een samenvatting van alle maatregelen die waterschappen, gemeenten, provincies en het rijk gaan nemen om die doelen te bereiken, zowel in de planperiode 2009-2015 als in de daaropvolgende planperioden. De doelen en maatregelen van provincies en waterschappen zijn opgenomen in de provinciale plannen en waterbeheerplannen van de waterschappen.

Op de website www.nederlandleeftmetwater.nl/inspraak kunt u zien welke plannen voor uw gebied van belang zijn, waar deze ter inzage liggen en hoe u kunt inspreken.

Waar ligt het ontwerp-Stroomgebiedbeheerplan Schelde?
De volledige versie van het ontwerp-Stroomgebiedbeheerplan Schelde inclusief kaartenatlas ligt vanaf 21 januari 2009 ter inzage op de volgende locaties:

- Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Plesmanweg 1-6, Den Haag.
- Het kantoor van regionale dienst Zeeland van Rijkswaterstaat te Middelburg.
- De provinciehuizen van Zeeland en Noord-Brabant.
- De waterschapskantoren van de waterschappen Zeeuwse Eilanden, Zeeuws-Vlaanderen en Brabantse Delta.

U kunt het plan downloaden vanaf www.inspraakpunt.nl.

Hoe kunt u inspreken?
U kunt inspreken op alle onderdelen van het ontwerp-Stroomgebiedbeheerplan Schelde. Als gevolg van deze hernieuwde kennisgeving is de sluitingsdatum voor inspraak op het ontwerp-Stroomgebiedbeheerplan Schelde **20 juli 2009**. De sluiting van de inspraakperiode voor de overige ontwerp-Stroomgebiedbeheerplannen blijft ongewijzigd (22 juni 2009).

U kunt gedurende de inspraakperiode van 21 januari 2009 tot en met 20 juli 2009 schriftelijk of mondeling reageren.

Via internet
Op www.inspraakpunt.nl kunt u online uw mening geven door het invullen van een reactieformulier.

Schriftelijk
Uw schriftelijke reactie op het ontwerp-SGBP Schelde en het bijbehorende plan-MER kunt u sturen naar:

Inspraakpunt
Ontwerp-Stroomgebiedbeheerplannen
Postbus 30316, 2500 GH Den Haag

Mondeling
Tijdens de inspraakperiode van de ontwerp-SGBP's vinden informatie- en inspraakbijeenkomsten plaats in Roermond (20 januari), Goes (21 januari), Deventer (22 januari), Amersfoort (26 januari), Zoetermeer (27 januari), Heerenveen (28 januari) en Hoogezand (29 januari). Op deze avonden is er ook een hoorzitting waar u mondeling kunt inspreken op alle ontwerp-SGBP's. De locaties en tijdstippen zijn bekendgemaakt in de oorspronkelijke kennisgeving over de terinzagelegging van de ontwerp-SGBP's en het ontwerp-Beheer- en Ontwikkelplan voor de Rijkswateren. Deze kunt u vinden op www.inspraakpunt.nl. Voor nadere informatie over deze bijeenkomsten kunt u ook bellen met het Inspraakpunt, telefoon 070 351 96 00.

Nadere informatie
Voor vragen en nadere informatie over de waterplannen van het ministerie van Verkeer en Waterstaat kunt u contact opnemen met de Helpdesk Water (contact@helpdeskwater.nl of 0800 659 28 37). Een exemplaar van de documenten kunt u ook hier aanvragen. De documenten worden u dan tegen kostprijs toegezonden. Voor een digitale versie van de documenten kunt u terecht op www.inspraakpunt.nl. Voor vragen over de procedure kunt u terecht bij het Inspraakpunt, telefoon 070 351 96 00.

Schoon, mooi en veilig water: ook uw belang

Wat vindt u van onze voorstellen?
Nederland is een waterland. Kijk maar naar onze dijken, polders, kanalen, en naar de prachtige waternatuur waarin je zo goed kunt ontspannen. Tegelijk zijn het klimaat en de samenleving in beweging. Het Rijk werkt samen met de provincies, de waterschappen, de gemeenten en met onze buurlanden. Zo ontstaan nieuwe waterplannen met voorstellen om het water schoon, mooi en veilig te maken en te houden, nu en in de toekomst. Deze plannen gaan ook over uw toekomst en uw water. Vertel ons daarom wat u vindt en reageer op de ontwerp-Stroomgebiedplannen en op het ontwerpbeheer- en ontwikkelplan voor de rijkswateren.

NEDERLAND LEEFT MET WATER

Ministerie van Verkeer en Waterstaat www.inspraakpunt.nl www.nederlandleeftmetwater.nl

Diversen

Mededelingen

Zo heeft u Amsterdam nog nooit gezien! Fantastische wandelingen o.l.v. echte Amsterdammers. €4,-p.p. Info/reserveren: 020-6251390 of www.meeinmokum.nl

Plaats uw advertentie met 50% korting door in een andere rubriek. Bel voor meer informatie: 020-562 62 00.

Consumenten

Opleidingen en cursussen

Aikido en zelfverdediging voor kinderen en jongeren. www.shoshinaikido-dojo.nl 06-24391168/06-52650567

Als u een bewijsnummer van uw 1-in-3 MINI wilt ontvangen maakt u dit dan kenbaar bij de opgave van uw advertentie.

Therapieën en alternatieve geneeswijzen

**** TOUCH OF LOVE **** o.a. Massage/www.sacra.nl 06-50900736/'t Gooi/Drieb.

Met een 1-in-3 MINI bereikt u de lezers van de Volkskrant, NRC Handelsblad en Trouw.

Personeel

Personeel gevraagd

Vrijwilligers

VONK zoekt MAATJES voor voedselbankklanten in A'dam. Help ze de voedselbank uit! Binnenkort training. Informatie: info@vonkamsterdam.nl of 020-5317600.

Aandacht over? Wordt buddy voor daklozen of verslaafden bij De Regenboog Groep! Zie www.aandachtover.nl of bel 020-5317600.

Contactadvertenties

Kennismaking

Vrouw zoekt man

Jonge charmante vr. 40 j. zoekt een liefdev. ser. relatie. Gn kind. Brieven m. foto alt. antw. Br.o.nr. 23569869 bur.v.d. bl.

Vakantie

Nederland

Waddeneilanden

Wilt u gewekt worden door de vogels en verwend worden in ons ***hotel? Voor een 4-dgs arr. incl. ontbijt & fiets €126,- V.a. 13/2 Hotel 'DE WEAL', Texel. T. 0222-313282 www.hoteldeweal.nl

Noord Holland

GEZELLIGE vakantiehuizen aan de Hollandse kust. WWW.AANZEE.COM

Zeeland

GEZELLIGE vakantiehuizen aan de Zeeuwse kust. WWW.AANZEE.COM

Limburg

KASTEEL of LANDHUIS In Z.L. voor uw familie-reünie of seminar 043-4501180 www.dewijngaard.nl

Als u een bewijsnummer van uw 1-in-3 MINI wilt ontvangen maakt u dit dan kenbaar bij de opgave van uw advertentie.

Europa

Frankrijk

Groot landhuis in Normandië tot 16 personen. Lommerrijke grandeur: www.canchy.com

E-mail uw 1-in-3 MINI naar: 1in3mini@pcmmedia.nl

50% korting bij ongewijzigde doorplaatsing van uw advertentie in een andere rubriek. Bel: 020 562 62 00

Oostenrijk

De Ski-Trein
De nachttrein naar Oostenrijk www.skitrein.nl 015-2133636

Wilt u adverteren in de 1-in-3 MINI? Bel dan 020-562 62 00 en vraag direct de folder aan met de tarieven en alle advertentiemogelijkheden.

Roemenië

Vlieg/Busreizen ROEMENIË Top Cultuur en Seniorreizen Kwaliteitsreizen Specialist! Vraag onze brochure 2009 www.SUNRISEJOURNEY.nl of bel 06.285.918.59

Turkije

5 dgs exc reizen Istanbul 595 p.p. marcopoloreizen.nl 020-4204482/ANVR SGr

E-mail uw 1-in-3 MINI naar: 1in3mini@pcmmedia.nl

Afrika

Gambia

Ervaar The Smiling Coast na 6 uur vliegen: verrassend anders, vriendelijk, warm & voordelig. 071-5893200 travelpoort.nl

Met een 1-in-3 MINI bereikt u de lezers van de Volkskrant, NRC Handelsblad en Trouw.

Kaap Verdië

CAPE VERDE HOLIDAYS voordelig: www.capeverde.nl Telefoon 020-6000046 (SGR)

Met een 1-in-3 MINI bereikt u de lezers van de Volkskrant, NRC Handelsblad en Trouw.

Speciale vakanties

Taal/studiereizen

Spaans in Spanje & Italiaans in Italië & Frans in Frankrijk leren www.tricolore.nl 070-3836666

Met een 1-in-3 MINI bereikt u de lezers van de Volkskrant, NRC Handelsblad en Trouw.

Watersportvakanties

Zeilvakanties

Zeilvakantieplannen in Nederland? www.ulepanne.nl of 0514-602982

Met een 1-in-3 MINI bereikt u de lezers van de Volkskrant, NRC Handelsblad en Trouw.

50% korting bij ongewijzigde doorplaatsing van uw advertentie in een andere rubriek. Bel: 020 562 62 00

Wilt u adverteren in de

1-in-3 MINI?

Bel dan 020 - 562 62 00 of mail: 1in3mini@pcmmedia.nl
De brochure met alle advertentiemogelijkheden ligt voor u klaar!

BIJBAAN MET VEEL VRIJE TIJD

Nu aan de slag als bezorger van deze krant? Een uurtje bezorgen betaalt prima. Zo verdien je in korte tijd flink bij. Kijk voor informatie of aanmelden op www.krantenbezorgen.nl of bel gratis: 0800 0230 351.